

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

9. AASTAKÄIK. — OKTOOBER 1927

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

Oktoober 1927.

9. aastakäik.

SISU: Kuidas võiks emakeele lugemistund viljakamaks muutuda — *M. Kampmann*. Kas tulevad koolides kooperatiivid sulgeda — *H. Summer*. Kirjanduse arvustusi. Alkohol ja vaimutöö — *G. Puu*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Eesti õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a. Eesti Õpetajate Liidu 10. aastapäeva aktus. Organisatsiooni teateid ja kroonika. Õiendus.

Kuidas võiks emakeele lugemistund viljakamaks muutuda.

M. Kampmann, Tartu seminari õpetaja

Kui õpetajal kunagi oma töö edu ja viljakuse kohta kahtlus tekib ja ta iseend tahab kontrollida, kas ta talitab õieti, siis on tal kasulik meele tuletada, mis tähendus on õpetataval ainel üldse ja käesoleval üksiktunnil eriliselt. Nagu laevnik minutikski tüürilt ei lahku ja ühtelugu võetud kurssi silmas peab, nii on vajalik emakeele õpetajal lugemistunnis selle kohta teadlik olla, milleks on need tunnid ja missugusel teel võib ta jõuda sihile. Ja nagu laevnik, kel pikk teekond ees, peab enne teekonna üksikosad vältima, üksteisele järgnevad peatuskohad läbi käima, et lõpuks sihtsadamasse saabuda, nii tuleb ka lugemistunnis õpetajal selgusele jõuda, missuguseid osarezulataate tal vaja saavutada ja kuhu õpilane lõpuks välja viia.

Kui emakeele õpetaja lugemistunnil õppekavas nõutud ilukirjanduse palu ja teoseid nii käsitleb, et õpilased oskavad neid õieti, soravalt ja arukalt, s. o. sõnade ja lausete loogikalise rõhutamisega lugeda ning jutustada, sealt eeskujulisi keelevahendeidki omandavad ja neid iseseisvalt sõnas ja kirjas tarvitaavad, siis on küll suur tükk tööd tehtud,

kuid veel mitte kõik. Üksik lugemistund, tutvustus lühema või pikema kirjandustervikuga pole isetstarve, vaid ainult sammuke kaugema sihi poole, mis seisab väljaspool läbivõetavat ainekku ja väljaspool koolimaja seinu. Nende palade ja teoste lugemine ja sisu omandamine, mis õpperaamatusse paigutatud, on alles lähemate ja keskmiselt kaugelseivate vahejasmade külastus. Emakeele lugemistund peab veel rohkem andma, kui uuema aja meetodilisi nõudeid täita tahame; ta peab oma viimse sihtjaama kaugemale ja kõrgemale seadma. Emakeele lugemistund peab õpilase *vaimujõude* niikaugelt *arendama*, et lugemisoskus muutub talle abinõuks, mille varal ta hiljem iseseisvalt võib vaimuvara omandada, teise sõnaga, lugemistund peab õpilase niikaugemale viima, et talle õpetajat enam vaja ei ole, et ta laiematele rahvakihtidele määratud üldsisulisi kirjutisi ja teoseid mitte ainult huviga ei loe, vaid ka nende sisu ja väärtuse üle suudab seisukohta võtta, kas loetavaid mõtteid pooldada või tagasi lükata. Kas ei ole meil õigus oletada, et algkooli õpilane nende teadmestega, mis kool talle

andnud, elus veel läbi ei saa, vaid et tal näiteks ajaloos, maateaduses, loodusõpetuses jne. enese edasiharimise teel raamatute varal teadmusi tuleb laiendada, üldse vaimuvara koguda. Pealegi ei piirdu hariduse vajadus veel teadmuste omandamisega. Mitte ainult mõtlemine ei vaja teritamist, vaid ka süda ja meel nõuavad uut, värskendavat jõu juurevoolu. Üks lugeja otsib raamatust vastust teatavale tegeliku elu küsimusile, teine mõtlemiseks äratust, kolmas taotleb luuletoodetest esteetiliselt naudingut, igaüks neist püüab igapäevase elu kogemuspriiridest välja, tahab kirjanduses esinevate autoriteetidega vaimlisesse läbikäimisesse astuda. Seks peab lugeja kohaste eelharjutuste varal niivõrt arendatud olema, et loetud kirjatöö kontemplatsioon ehk vaikne mõtiskelev vastuvõtt võimalduks. Vaimliste jõudude arendust ehk harimist oodatakse koolilt. Eriti on emakeele lugemistunnil ses suhtes suur ülesanne, tal on hariv tähendus. Tähendatud sihile ei jõua õpilane, kui ta suudab töötada ainult õpetaja juhil ja kaasabil. Hea kooliõpetus peab õpilasele ellu kaasa andma lugemiskunsti näol seesuguse haridusvahendi, mida ta mõistab oma vaimliste tarvete rahulduseks iseisvalt kasutada. Teisiti ei oleks rahvakirjandusel ja raamatukogudel tema kohta tähendust.

Tõenduseks, et lugemistund oma harivat ülesannet pole suutnud täita, võivad olla kaks kurba fakti, mida rahva hulgas, isegi rohkemharitute juures, märkame: maitserikke esiletulek lugemiseks ostetud raamatute valikul, mis kõige maotumate ja tühisemate suletehistega rahuldub, ja heade kirjandustoodete pealiskaudne, täiesti mõttetu lugemine, millest midagi meele ei jõe, sest et lugeja on võimetu trükitult esitatud mõtete omandamiseks. Neid vigu parandame kooli lugemistunnis, kui õpilasi harjutame tuumaka pala sisusse süvenema ja seda hindama. Seesuguste palade ja teoste lugemine, millel tühine või koguni kahtlane sisu, mis määratud ainult naerulagina esilekutsumiseks, teeb õpilase pealiskaudseks kerge lõbu himuliseks nautijaks, kuna lugemistund peaks olema eeskätt töötamistund ja õige lugemislõbu seisab ilusa kirjandus-

liku vormi maitsmise kõrval selles, et õpilane rõõmu tunneb oma vaimuvõimete kasvamisest ning tõetuumaa iseülesleidmisest. Lugemistunnis tuleb kasvatada *töötahet*, *õpitahtet*, vahel ka sel puhul, kui loetav aine pole iseeneest eslotsa just väga meeldiv. Ja kui sagedasti tuleb meil pärastises elus asjusse süveneda, milleks suur kalduvus puudub. Ega alati saa töötamise stiimuliks lõbuiha olla, vaid palju sagedamini on seks kohusetunne.

Kuna püüame lugemistunni peasihile, nimelt õpilase iseseisvaks tegemisele lugemiskunsti, saavutame ühtlasi vahejaamade näol hulga lähemaid, kuid ikkagi tähtsaid kõrvalisi sihte. Siin on vaja rõhutada kõigepealt seda lugemise harivat mõju, et ta varemomandatud kujutlusi äratav. Asja- ehk vaateõpetusel minnakse välja silma alla seisvast vaatlusesemest ehk objektist ja väljendatakse vaatlusi sõnades. Lugemistunnis käiakse otse ümberpööratud teed: minnakse välja sõnast, kuid omaks saab lugemise sisu alles siis, kui sõna suudab neid kujutlusi äratada, mis autor sõnadega ühendanud. Iga sisukas lugemispala peab äratama õpilase vaimus vanu ja uusi kujutlusi, mida tuleb ühendada ja selgitada. Lugemise hetkel süveneb vaim esiletoodud kujutlustesse, nii et lugeja sisemiselt vaimusilmaga hakkab asju märkama. Aga kui lugeja selle vaatesisu on omandanud, mis kirjutisse paigutatud, siis ei rikastu lugeja kujutlustevara mitte ainult, vaid selgub ka sealjuures. Nii harjutab lugemine vaalikult mõtlema ja see teeb vaimu liikuvamaks, elavaks. Veel rohkem: lugemiseakt paneb arukal lugejal mõttekujutusegi liikuma, äratav ta loovale tööle, meelitab luulelendu kaasa antud suunas edasi luuletama. On lugemisaines valdavaks teguriks emotsionaalne element, siis rikastub muidugi ka lugeja tundeelu tähtsal mõõdul.

Et loetava sisu üle otsustada, tegelasi kõlbliselt hinnata, on lugejal vaja ühtelugu enda hinge vaadata ja ennast teistega kõrvutada. Teiste inimeste mõtled ja teod tulevad lugejale ta isiklikku elu meele, ja enda meeleolud aitavad teiste mõtteid ning tegusid selletada. Teatavat autorit lugedes õpime ennastki tundma. Ülalöeldust sel-

gub, et lugemistund, kui teda õieti juhatakse, arendab suuresti õpilase vaimulisi jõude, nimelt mõtlemist, fantaasiat ja jõutab tundeelu, harib seega lugejat formaalselt.

Kuid hea lugemistund peab ühtlasi olema sisukas tund, mis õpilase vaimu ideede poolest rikastab ja ilmavaate põhijooni rajab. Just lugemistunnil on hea juhus kujundada õpilasist kõlbulise tahtejõuga varustatud täisväärtuslikke isikuid, kes rahvuslikult mõtlevad ja esteetiliselt tunnevad. Õilsate ideedega rikastuvad õpilased muidugi siis, kui lugemispalad ja pikemad teosed on hästi valitud, kui juhime õpilasi seesuguste autorite juure, kelledest õilistavad mõjud välja lähevad. Taotelles üksikutes lugemistundides ideaalseid varandusi, anname neile ta tulevaste hariduspüüete teostamiseks tegelikku juhatust. On klassis paremate kirjanikkude tooteid seletatud ja kirjanikkude elulaadki kujukalt ning soojalt esitatud, siis hakkavad õpilased seesuguseid kirjanikke ning nende teoseid õieti hindama ja austama. Arendatud maitse ja omandatud teadmuste juhil, mis antud kirjandusõpetuse kokkuvõttes, suudab õpilane hiljem ellu astudes kirjanduslikult heale ja kurjale vahet teha, endale iseseisvaks lugemiseks raamatuid valida. Kellel puhtamad haridusallikad tuttavad, need ei siruta kätt enam selle järele, mis sisult madal, riivatu, kujult jäme, ja peene maitse vastane.

Ideelise sisukuse kõrval tõstavad lugemistunni materjaalset väärtust ka reaalsisulised seletused. Iga lugemis-pala, olgu see jutustus, kirjeldus või luuletus, nõuab paremaks arusaamiseks teataval määral reaalseid teadmusi. Nii osatab mõnigi ilukirjandusesse kuuluv lugemisaine tõsiasi ajaloo, maade-teadusest, loodusteadusest, tervishoiust jne., mida vaja uuesti meele tuletada. Kui aga õpilasel nõutavad eelteadmused puuduvad, siis esineb õpetaja reaalsisuliste seletustega ja lugemistund muutub tahtmatult teadmuste edasiandmise tunniks. Ja need juhuslikult antud reaalsisulised seletused jäävad palju kergemini ja kauemaks meele kui harilik aineõpetus, sest ilukirjandust loeb õpilane esiteks suurema huviga ja on siis seletustele vastuvõtlikum kui kuiva-

võitu aineõpetusel, teiseks töötavad tal siin mõistus, fantaasia ja tunne üheskoos, loovad talle elamusi ja elamused tagavad püsivamat meelepidamist.

Veel tähtsam kui teadmuste kogumine emakeelses lugemistunnis on teadmuste koondus ja ühtesidumine. Lugemistunnis ei esine reaalsed lahutatult, distsipliinide järgi, vaid juhuslikult. Õpilane vaatleb neid küsimusi lugemistunnis kõrgemalt kirjanduse ja kunsti seisukohalt, nagu luulemeelne autor neid käsitanud, need küsimused äratavad siin üldinimlikku huvi. Seepärast on arusaamatu mõnede pedagogide seisukoht, kes selle üle võõrastust avaldavad, miks emakeele lugemistunnis vahel ka reaalsisulisi palu loetakse. Esiteks sisaldavad nad, kui nad hästi valitud, keelelisi ja stiililisi väärtusi, sest nad esinevad kirjanduslikus vormis, teiseks õpetavad nad lugemise teel teadmusi laiendama ja õpilase teadmusvara rikastus lugemise varal kuulub ju ometi ka emakeele õpetaja otsekoheste ülesannete hulka. Pealegi harjutame seesuguste palade seletusel õpilasi ühest õppeainest teise vaatama, jätkame emakeele lugemistunnil üldõpetust, kogume õpilaste teadmuselemente kõrgemaks orgaaniliseks üksuseks, arendame nende ilmavaadet.

Rõhutades lugemistunni suurt üldist haridusväärtust, ei saa silmapilgukski unustada, et nende väärtuste juure pääseb vaim alles kirjasõnade ja keele ilmevahendite värava kaudu. Niihästi üksiku lugemistunni lähtekohaks kui ka saabumisaamaks, kuhu uuesti tagasi tuleme, on trükis fikseeritud kirjanduslik pala või pikema ulatusega toode. Selle toote üksikasjaline analüüs, mis sisu arusaamisele viib, tundmatuid kujutlusi selgitab, aitab seesuguse vaimlise õhkkonna luua, millest keeleareng orgaaniliselt välja kasvab. Kui õpilane jälgib tähelepanelikult neid mõttekäike, milles liikunud luuletaja ja mõtleja küps vaim, siis omandab ta loetava autori ilusad keelevahendid sel määral, et hakkab neid vabalt tarvitama. Misugust kirjanikku koolis kõige rohkem loetakse, selle stiili hakatakse sõnastuses jäljendama. Sellest tuleb nähtus, et need õpilased, kes rohkem eeskujulisi autoreid lugenud, teisi kaasõpilasi suu-

lises ja kirjalikus jutustuse-osavuses ületavad. Nad tarvitavad seesuguseid hästivalitud sõnu, mis harilikus kooli- ja kodukeeles ei esine, mis veel tähtsam: grammatikaliselt ja stiililiselt õieti käsitletud keele mõjul tekib ajajooksul neil peen maitse keelevahendite valikul, neisse juurdub keeletunne ja ärkab nii esteetiline huvi emakeele ilmevahendite vastu. Esteetilist huvi äratada ja seda eeskujuliste autorite lugemisega arendada on emakeele lugemistunni suurimaid saavutusi. Et keel loomulikult kuulmiseks on määratud, jõutab kõva häälega lugemine keelearengut leksi-kaalselt, fraseoloogiliselt ja stiilikultuurilt palju rohkem kui paljas silmadega vaatamine ehk vaikne lugemine. Emakeele tõsist ilu tajume ikka alles kuulmise teel ja kuuldav keel toob hinge sügavaid emotsioone, äratab lugejas uusi mõtteid ja õhutab rahvuslikku tunnet.

2.

Olen peatunud emakeele lugemistunni tasemetes juures pikemalt, sest praktika näitab, et koolis töö tulemus on seda viljakam, mida selgemalt õppeaine siht ära määratakse. Kuid mööndan heameelega, et väga tähtsal määral ka valitavad lugemisained ja ainete käsitusviis seks kaasa mõjub, kuivõrt suudame tähendatud sihtidele läheneda. Eelõeldust selgub, et emakeele lugemistundidel õpilasel tuleb ühtelugu üles märke ronida, vahetpidamata töötada ja vaeva näha, sest muidu kõrgele sihile ei jõuta. Olgu see öeldud eriti neile, kes emakeele lugemistunnis juhust otsivad jantlemiseks ja kergeks lõbuks. Mäeleminekul käime hõlpsuse pärast siira-viira, astume lühikesed sammud, peatume aeg-ajalt ümbervaatamiseks, vahel ka ilutsemiseks. Eks ole sellega juba öeldud, et lugemispalad algusest peale peavad olema jõukohased, tuumakad, sisult ja kujult arendamisvõimelised ning vaheldusrikkad, ja need tuleb raskusprintsipi järel järjestada. Lugemik on vajalikeks eeskojaks kirjandustemplisse. On kahtlemata väärsamm esitada aabitsa järel lapsele pikki jutte lugemisaineks, enne kui ta nende lugemiseks kavakindlalt pole ette valmistatud. Lühikeste, sisult ümmarguste lugemispalade varal tuleb õpilast harjutada põhjalikkusele, viibivale süvenemi-

sele, väikeste stiilitervikute ülevaaticule analüüsile. Vähemate kirjanduspalade seletav lugemine peab õpilasest eemal hoidma raamatute mõttetü pealiskaudse läbilugemise, mis teda vaimliku ja kehalise tervise kahjaks mitmeks tunniks ainult selleks paelab, et aga jutustuse lõppu teada saada. Seesugune lektüüri mõttetü allaneelamine teeb lapse pikapeale pealiskaudseks, õigele mõtlevale lugemistööle jõuetuks ja saavutab negatiivseid tagajärgi. Enne peavad need, kes keskmise ulatusega ja pikemaajad jutustusi loevad, tõelises ilmas midagi läbi elanud ja elukogemusi korjanud olema, enne kui jõuavad järele elada ja järele luua, mida suuremates kirjandustoodetes välisilmast luulepildina kujutatakse. Väikestel lastel puuduvad need elamused ja kogemused. Seepärast pole viga, kui arutatav kirjandustervik on klassile pisut kerge, siis suudetakse põhjalikumalt ta sisusse tungida. Kuid suur väärsamm on esitada lastele liiga vara raskeid ainetervikuid; seesugune töö ei lähenda neid lugemistunni peasihile.

Õpetegevus emakeelses lugemistunnis kujuneb tähtsal määral käsitledavate ainete iseloomu järel. Olgugi igal väiksemal ja suuremal kirjandustervikul oma individuaalne ilme, siiski võib neid sarnaduste põhjal rühmitada. Käsitledavate ainete põhjal katsume ülevaate leidmiseks lugemistunde jaotada üksikuteks eritüüpideks.

Kõige tavalisemaks lugemistunni aineks on lühike proosapala, mis võib esineda jutustuse, anekdoodi, muinasjutu, legendi, müüdi, mõistujutu või draamatilise dialoogi näol. Ka on mõnele valmile antud jutustuse kuju. On arusaadav, et seesugused kirjandustervikud miniatüürvormis peavad sisult vastama lapse elukogemustele, ei tohi olla kujult labased ja kuivad, vaid et neid peab elustama loova kunstniku luulesäde. Nii-sugused meetodilised üksused annavad tööd esiotsa ühe lugemistunni jaoks, kolmandal ja neljandal õppeaastal kulub ühe terviku käsitlemiseks sagedasti juba kaks tundi. Nad võimaldavad kirjandustervikus jälgida sündmuste arenemist ja selle psühholoogilist põhjendamist, edasi kasutame neid lugusid tegelaste iseloomude eritlemiseks ja pea-

mõtte väljahaarutamiseks. See tüüp kirjandustervikuid on tänuликuks aineks kergematele ümberjutustuste harjutustele suuliselt ja kirjalikult.

Teise lugemistunni tüüpi võib koondata lühemaid jutustavaid luuletusi, nagu lugulaul, valm seotud kõnes, ballaad, mõistulugu, jutustav rahvalaul jne. Need kirjandustervikud sarnanevad eelmistele, kuid erinevad neist oma luulelikuma vormi poolest. Seepärast on meil ülesandeks neid nii käsitleda, et nende kirjandusvormi iseäraldused pääseksid õigele mõjule. Neis on sündmustik küll lihtsam, kuid väljendusviis on kujukam, sagedasti katkelisem kui jutustavates proosapalades, seepärast on sisu omandamiseks raskem. Hüppelisi mõttekäike on vaja hoolsamini jälgida, kõneilustuste tähendust seletada. Et õpilasele ilus lugemine õnnestuks ja ta maitse areneks, peab talle sagedasti juhust pakkuma ilusat ettelugemist õpetaja poolt kuulda. See tüüp kirjandustervikuid moodustab vabade ümberjutustuste harjutuste raskema astme, sest siin on antud ainult sisu, kuna õpilane peab jutustuse vormi ise leidma. Seepärast teeb luuletuste vaba ümberjutustus õpilastele raskusi ja tuleks sedalaadi lugemistunde sagedamini anda, kui see seni sündinud. Jutustavaid luuletusi saab mitmekülgsest kasutada õpilaste arendamiseks: neid võib lasta peast deklameerida, dramatiseerida, nende sisu põhjal lasta iseseisvaid kirjatöid teha. Kuid tuleks hoiduda kohmaka moraliseerimise ja pikkade kombejuttude eest, sest need halvavad luuletuse kunstilist mõju ja võivad pedagoogiliselt anda otse vastupidiseid tagajärgi.

Kolmandasse lugemistunni tüüpi paigutaksin ma puhtelevuslühilised luuletused, nagu J. Liiva „Nõmm“, E. Enno „Kõjuigatsus“, M. Heibergi „Käisin üksi tähte valgel“ jne. Need on väikesed kirjandustervikud, mille mõju kannataks selle all, kui neid hakatakse tükeldama ja mõttekäike loogiliselt seletama. Nende ülesanne on vahenditult edasi anda luuletaja elamusi ja nii õpilase meelevaimu süvendada, ta tundeürikastada. Nende õige vastuvõtt eeldab kõigepealt kontemplatsiooni kuulja hinges. Seepärast nõuavad puhtelevuslühilised

luuletused õpetajalt suurt osavust tarviliku elevuse loomisel õpilaste hinges, ilma milleta elevuslühilise luuletuse ei saavuta mõju. Kuid kahtlemata tuleb tagasi lükata väide, et seesuguseid luuletusi üldse pole vaja seletada. Need luuletused on loodud peamiselt täisealiste jaoks; kui noorsugu peab neist elamustest osa saama ja sagedasti on see küll võimalik ning soovitatav, siis on vaja soetada õpilastele enne tarvilikke kujutlusi, mis on tõusvatele elamustele eelduseks. Kõik tarvilised mõistelised seletused ja kujutluste selgitused andku õpetaja siin sissejuhatavas õppevestes ja võtku nende seletuste sisu ise kokku mõnes lühikeses kujukas lauses, mis tõusu ja pinevust taotelles tõstavad õpilaste hinges elevust nii võimsalt, et sellele vahenditult järgnev luuletuse ettelugemine õpetaja poolt mõjub nagu päästvalt ja vabastavalt. Siin tuleb keelduda arutusest, mis ainult rikkuks luuletuse kaunist mõju. Õpilastele tehakse ülesandeks luuletus paar korda ilusasti ette lugeda ja seega on ta käsitlus lõpetatud. Seesugune käsitlus võib kesta ainult 10—15 minutit.

Neljas lugemistunni tüüp sugeneb lühilistest luuletustest, milles tundesisu kõrval leidub mõtete refleksi, olgu mälestuste esitamise või allegoorilise võrdluse või jälle ajaliliselt ja ruumiliselt korraldatud luuleesemete kirjelduse näol. Näiteks nimetan siin Koidula „Ojakene, voolad“, J. Leidini „Eesti talv“, J. Tamme „Miks lendab laine?“ jne. Et meil tegemist on mõttelühilikkaga, siis sallib ja koguni vajabki ta mõnikord esitatud mõtete üksikasjalist jälgimist järkude- ehk osade-kaupa, ilma et luuletuse kogumõju selle tõttu tarvitseks kannatada. Siin loome tundeväärtusi sel teel, et üksikuid luulelisi pilte detailides laiendada, puuduvaid vahelülisid juure lisame, abstrakteid mõistesõnu elustame, ideelise tuumagi välja koorime. Et sedaliiki lauludki on elevusrikkad ja loovad meeoleolu ning vaimustust, tuleb nende mõjulepääsmist tundesisule vastavalt elevustloova sissejuhatuse abil ette valmistada. Mõttelühilika ideelist eritlust ning mõttekäikude jälgimist võib kasutada kokkuvõteteks ja nende sisu seada iseseisvatele kirjatöödelegi aluseks. Luuletuste käsit-

lusel varitseb meid see hädaoht, et mõistuse kaastööd liiga kõrgelt hinnatakse, liiga palju targutatakse ja meeles ei peeta, et kunstiteoses midagi salapärast peitub, mida ei saagi seletada ja mis peab jääma puudutamata.

Viendat liiki lugemistundidel võiks käsitleda õige vähesel arvul reaalsisulisi proosapalu, milledele antud ilus kirjanduslik vorm, näiteks Mändmetsa „Sõnn“, Leidini „Narva juga“, Aino Kalda „Saaremaa“ jne. Soome, Saksa ja Inglise koolides käsitletakse emakeele tundides vähesel arvul reaalsisulisi aineid meiepäevilgi edasi. Seesuguste reaalsisuliste palade vastu on mitmelt poolt vaieldud. Minu arvates on seesuguste palade lugemisel emakeele tunnis mitmekülgne tähendus. Nad moodustavad isesuguse kirjandusliigi, milles kirjanik looduse objekte õrnade sidemete varal ühendab oma isikliku sisemise eluga, neid kujutuseseimed luuleliselt valgustab, nende vastu armastust äratav. Mõni neist, nagu Juhani Aho „Vares“, G. Suitsu tõlkes, on arendatud väärtuslikuks kunstitöök. Neis korjab õpilane lugemise teel raamatust ka teadmusi, kuid palju intiimsemalt ja soojemalt ning meeldivamal toonil kui see sünnib harilikus aineõpetuse tunnis. Ja kas ei ole emakeele tunni eesmärk õpilasi ka õpetlikkude raamatute lugemiseks ette valmistada. Seesugused palad on kerged käsitleda, sest nad ei nõua palju seletusi, neib võib hästi lugemistehnika harjutuseks kasutada, sest et korduv lugemine ei riku nende mõju ja jutustuse-osavuse katsel on nad heaks proovikiviks. Lõppeks tähendan, et nende palade varal saab õppetööl kontsentratsiooni nõudeid teostada, emakeele tunni teiste ainete koonduspunktiks teha.

Kuuendaks tuleb lugemistunni aineks vahel kasutada lühikesi luulelikke looduse ja aasta-aegade kirjeldusi, mis kuuluvad otse ilukirjandusse ja moodustavad väikesi ainetervikuid, näiteks Juhani Liiva „Talv Kukulinnas“, E. Petersoni „Sügisene öö“, O. Lutsu „Äike“, Martna „Meie kask“ jne. Nad on õige elevusrikkad ja kujukad kirjeldused, mis nõuavad ilusat lugemist ja veel suuremat jutustuse-osavust kui eelmised. Lugemistunni ülesanne on seesuguste väikepalade varal, mis moodustavad

omaette tervikuid, kasvatada õpilase maitset ja vastuvõtujõudu. Lugemisele meelitavad niisugused palad juba isenesest oma plastilikkusega, kui õpilased pole kergete jutustustega veel ära hellitatud, nende meelepidamist ja ümberjutustust aitab kergendada üksikajaliselt välja töötatud kava. Seesuguseid lühikesi kirjeldusi võib kasutada ilulugemise harjutuseks ja harilikult õpilased deklameerivad neid heameelega peast. Kui me seesugustest lugemisainetest hoidume ja aegsasti kirjeldavaid ilukirjanduse palakesi õpilasele lugemistunnis meeldivaks ei tee, kuidas võiksime hiljem pikki kirjeldavaid peatükke näiteks Juh. Liiva „Varjust“ ja E. Wilde „Mahtra sõda“ sissejuhatavat toredat rehepeksu kirjeldust nautida? Need jäetakse siis lihtsalt vahele. Tuleb õppida võitma teatavaid raskusi altotsast peale järk-järgult, ka neid raskusi, mis meile esiotsa ei meeldi, kuid on siiski jõukohased ja jõuarenduseks tarvilikud.

Erilisse seitsmendasse rühma tulevad paigutada kõik need pikema ulatusega eepilised ja dramaatilised ainetervikud, milledest üksikute teoste käsitlus nõuab 4—8 tundi, sedamööda, kas neid klassis loetakse ja siis arutatakse või jälle arutatakse neid koduse lugemise alusel. Seesugused suuremad ainetervikud on novellid, külajutud, väikesed romaanid, näidendid ja poemid. Igauhes neist esinevad tegelaste rühmad, kellede sihid ja püüded käivad teiselt risti vastu ja panevad kokku põrgates võitluse käima, mis ühtlugu areneb ja jõuab teoses nii või teisiti teatavale lõpule. Tegelaste püüdeid hinnata, nende võitlust jälgida, tegelaste iseloomu omadusi tegudest ja kõnedest ära tunda, teose põhi-ideed üles otsida ja selgitada — see on väga huvitav ja kirjanduslikult mõtlema õpetav ülesanne. Ühtlasi kogume neist teostest elutarkust, sest siin tutvume mitmetliiki inimtüüpidega, vaadetega ja kalduvustega, mida tegelikus elus kas tuleb pooldada või hüljata.

Lihtsamate kirjanduslikkude algmõistete arendamine oleks aineks kaheksandat tüüpi lugemistundidele. Neis eritellakse üksikuid tähtsamaid kirjandusliike ja õpetatakse neid ära tundma.

Rohkest kirjandusmaterjalist, millega õpilasi oleme tutvustanud, ei oleks täit kasu, kui need ained neil mingi kaootilise massina mälus püsiksid, kui neid ei ühendata suurteks ülevaatlikkudeks rühmadeks, ei tutvustata neid rühmi nimepidi ega iseloomustata. Seesugune sünteesi saavutamine toob teadmus-tesse selgust ja valgust, veel rohkem aga arendab ta mõtlemisjõudu. Kergete ainet ühendamist ja liigitamist võib juba alkooli neljandast klassist peale alata, kus tutvustust muinasjuttudega jõuab lõpule. Siin eritleme uueaja juttu vanaaja jutust ja esitame õpilastele lihtsal viisil nende tunnused. Sündsäl kohal tarvitame juhust tutvustada õpilasi näiteks valmi, mõistujutu, legendi ja ballaadi mõistega. Siin on soovitav tarvitada võrdlevat meetodit, mis teeb õpetuse näitlikuks ja vaimukaks. Kirjandusliikide tutvustusel on suur tähtsus vaimujõudude arendamise kohta, kui seda meeles peetakse, et peasihiks pole õpetatavad faktid ise, vaid protsess, mis viib nende ülesleidmisele.

Kirjandusliikide lihtne eritlemine on kõige kergem süntees, mida alkoolis kirjandusliikide ainetervikute liigituseks sünnib otsida. Kuid veel on teise sünteesi leidmine võimalik ja tarvilik, nimelt luuletööde koondamine nende autorite ümber ja selle loeksin üheksandat tüüpi käsitusaineks. Iga tähtsama kirjaniku toodangust on juba varem lühema ulatusega ja kergemaid töid tundma õpitud. Seda materjali, mis teatava kirjaniku nimega ühenduses, tuletame alkooli lõppklassides uuesti meele, lisame uusi äsja läbiarutatud töid veel juure, anname selle kirjaniku elukäigust ja tegevusest, milkaugelt kui see alkooli õpilase vaatepiiri ulatunud, lihtsa pildi. Seda pilti võib hõlpsasti elustada samade kirjanikkude lühemad luuletööd, milles nad oma isiklikke elamusi kujutades jutustavad, kuidas nad elanud ja töötanud.

Ülalkirjeldatud lugemistundide tüübid, mis tegelikul koolitööl üksteisega vahelduvad, on kavatsetud korraliku ehk süstemaatilise lugemisõpetuse teostamiseks, mis peab õpilase aegamööda viima raamatute iseseisvale lugemisele. Lugemistunni tüüpe on kavatsetud arviliselt rohkesti, et oleks võimalik aega-

mööda samm-sammult kergemalt raske- male minna, aga ühtlasi õpilases huvi aine mitmekülgsuse abil äratada. Pealegi on kirjandus, mille lugemisele koolis noorsugu ette valmistame, ise samuti mitmekülgne. Ka ei tule armastus väärtuslike teoste vastu järsku, vaid areneb aegamööda. Mis puutub üksikute ainetüüpide kasutamisesse ehk käsilevõttu, siis peetagu seda alati meeles, et laste psüühika on meile selle moodupuus, mida me neile teataval ajal pakume.

Korralikkude lugemistundide kõrval, kus õpilased varem ülesantud aineid kõigil eesolevaist raamatuist loevad, on Saksa metoodikud soovitanud korraldada ka veel harukordseid lugemistunde tänapäeva kirjanduse tutvustuseks, mida harilikult ühestainsast eksemplarist klassile saab ette lugeda. Seesuguse tänapäeva kirjanduse hulka võib arvata kõigepealt õpilaste kordaläinud kirjatöid. Harilikult peaks õpilane ise kõige paremini võima oma kirjatöö mõnuga esitada. Niisugused lugemisained võetakse vastu erilise tähelepanuga ja nende vorm on tähtsaks stiiliarenduse vahendiks kogu klassile. Tänapäeva kirjanduse hulka kuulub muidugi ka ajaleht; mõned Saksa metoodikud soovivad ajalehestki ammutada lugemisaineid, eriti vaimukalt kirjutatud reisi- kirjeldusi, jutunurka paigutatud kirjanduslikke visandeid jne., kui nad pedagoogika nõuetele vastavad. Peab ütleva, et meil Eestis on leitud mõnigi hea lugemispala ajaleheveergudelt. Mitmel põhjusel on soovitav huvitav ajalehe- loige klassi viia, aga mitte kogu ajaleht.

Õpilaste isiklikku algatust ainevalikul võib sel teel teostada, et neile lubatakse ise vabalt luuletusi valida, mida nad soovivad pähe õppida ja deklameerida, samuti raamatuid, mis neile meeldivad, kodust kaasa võtta ja kogu klassile lugemiseks soovitada. Mõlemal juhul tutvub õpetaja õpilaste maitsega ja selle kirjandusliku miljöoga, mis ümbritseb õpilasi kodus. Niisugune tutvus on väga tarvilik, seda saame pedagoogiliselt kergesti ära kasutada. Ka on võimalik, et õpetaja ise määrab mõne hea uue raamatu ettelugemiseks, näiteks viimsel koolipäeval semestri lõpul, mil tõsised töötunnid enam ei õnnestu.

Seesugused harukordsed lugemistunnid seisavad väljaspool harjutussüsteemi ja on mõeldud rohkem vahelduseks, puhkuseks ja meeleheaks kui kavakindlaks edasitöötamiseks.

3.

Kui ülalesitatud lugemistunni sihtidele tahame jõuda, peab iga meetodilise üksuse käsitlus sammukese nendele sihtidele lähemale viima. Ainekäsitlusel peame veel rohkem laste psüühikat arvestama kui ainevalikul. Lugemisainete käsitlusel tulevad täita teatavad nõuded, milledega ei saavutata osalisigi resultate. Mõned lugemispalad eeldavad vastukaja leidmiseks vastavat elevust ehk meeleolu, mida tarbekohane sissejuhatus võib luua. Sisu omandamise esimeseks sammuks on teksti eeskujuline lugemine, mis läheneb kõnelemisele. See on juba omaette tükk tähtsat tööd, kuid alati ei olene sisu täielik arusaamine veel heast ettelugemisest. Mõnikord on vaja õpilasi juhtida loetud tüki kujutatud ainet veel sisemiselt nägema; seks lastakse üksikuid kohti välja maalida, õpetatakse noori lugejaid mõttekujutuses vaatama, tundma, autorile järele looma ja temaga kaasa elama. Elamuste loomine on lugemistunni keerulisemaid toiminguid. Sisemiselt nägemise kõrval on mõnikord vaja õpilasi juhtida lugemisaine keelisele kuju arusaamisele, milleks vähemtuntuid sõnu ja fraase tuleb selgitada. Hästivalitud lugemisained ei peaks sisaldama tundmatuid sõnu nii ohtrasti, et lugeja nende rägastikku ära upub. Õpetaja teadku, et aine õige käsitlus ei piirdu veel tundmatute sõnade seletusega. Tihti peale on vaja õpilasi juhtida lugemisainet mõistusega vastu võtma, nimelt sündmuste sidemeid ja põhjusi jälgima ja sisu lõpuks paari sõnaga ära märkima. Nii sugusele läbitöötamisele võiks järgneda loetava pala kujundus või ümberjutustus õpilase poolt, mis võiks olla kas nõjatatud või vaba kujundus. Meetodilise üksuse läbiarutamise lõpu moodustab muidugi juhtiva idee ülesotsimine, kui see olemas, ja kirjandusterviku tegelik ärakasutamine.

Ühtki peatükki lugemistunni metodikast pole nii reformeeritud kui siin kasutatavat õppevormi. Seni tarvitati, nagu üldiselt teada, lugemistunnis ero-

temaatilist õppevormi ja nimelt sel kujul, et õpetaja loetud pala sisu ja keele kohta järjekindlalt küsimusi esitas ja õpilased talle vastasid.

Sellega taheti loetava tüki sisu teadvusele tõsta ja seletada seda, mis sisult ja kujult veel arusaamatuks jäänud. Seesuguse süvenemise sihi vastu ei vaielda, süvenemine loetusse on tarvilik ja kohustav, ainult ei pea see sündima arutavate küsimuste varal, nagu see olnud viisiks Comeniuse päevist peale. Sageli küsiti kõik loetud laused rida-realt läbi sisu poolest ja moodustati nii arutavate küsimuste ahel, milles iga järgnev küsimus olenes eelmisest. On arusaadav, et laste intellekt ei tööta seejuures iseseisvalt, vaid et me nende iseseisvuse ja arusaamise enestele oleme simuleerinud. Osava küsimismeetodi varal võetakse õpilane vaimliselt nagu tangide vahele ja küsitakse talt seda välja, mida iganes soovitakse. Võib ta koguni niikaugelt viia, et see, mis näiteks ennem üldiselt mustaks peeti, hiljem punaseks tunnustatakse. Küsiv õppevorm puhtal kujul tarvitatuna ei jäta kuigi palju ruumi vabale iseseisvale mõtlemisele. Seepärast tuleb lugemispaala süvendamise puhul hoiduda nende asjade läbiküsimisest, mis on iseenesest juba selged. Nii on tavalised lause aluse, öeldse ja sihitise läbiküsimised sagedasti mõttetud ja tarbetud, olgu siis, et meil on tegu päris väikeste arenematute lastega. Veel rohkem, töökooli iseseisva mõtlemise põhimõtet maksma pannes, tuleb õpilasi äratada omalt poolt esinema küsimustega, millele kõigepealt vastaku kaasõpilased ja alles siis, kui neilt õiget seletust ei järgne, võiks õpetaja sõna võtta. Senise erotemaatilise õppevormi tarvitusel olid õpilased klassis passiivsed tegelased, nüüd tuleb neid niimoodi aktiivseteks muuta, et nad õppeveste initsiatiivi haaravad ja õpetaja läbirääkimistest astub rohkem tagaplaanile. Õpetaja esitab nüüd äratavaid üksikküsimusi, puudutab teataval määral probleeme, loobudes ahelküsimumustest moodustatud õppevormist ja tuttava ning iseenesest mõistetava sisu äraküsimisest. Õpetaja küsimistele peab õpilane võima vastata pikema või lühema monoloogiga. Monoloogiga esineb vahel ka õpetaja ise,

eriti siis, kui vaja kaasa kiskuda, järeloovale jutustusele äratada ja soovitatav elevust luua. Töökoolipäraselt õppestet esile kutsudes võiks lugemistunnis näiteks seesuguseid üldisemaid küsimusi asetada: Mida oleme seni veel ütlemata unustanud? Missugust järku sünniks veel üksikasjalisemalt jutustada? Kel on selle punkti kohta veel midagi juure lisada? Missugune osa tuleb esmalt arutusele? Missugune osa järgneb nüüd? jne. On arusaadav, et seesugusel vabal kõnelusel enam võimalik pole kinni pidada kindlast töökavast ja ainearutuse järjekorrast. Õpilaste poolt ette võetud õppestete kaudu püütakse vabalt süvenemist saavutada ilma seesuguse meetodi loomiseta, mis iga aineterviku käsitlusel kõlbaks tarvitada. Siin on juhtivaiks põhimõtteiks aine ammutamine, õpilase vaimu vaba arendus, meetodi kohandamine lugemisainele. Lastagu õpilasi küsida seletusi, avaldada kahtlusi, välja maalida jutustuse tegelasi, kujundada lähemalt olukordi ja sündmusi, hinnata tegevusi, langevada otsuseid, tähele panna keelt ja elevust ja täiendada ilmavaadet. Õpetajal on vaja selle eest hoolt kanda, et lapsed loetud sündmustiku kaasa elaksid, tegelelastele kaasa tunneksid, küsimuste lahendusel kaasa töötaksid ja loetavast aineist siiski ikka rõõmustaksid.

Üleminek küsivast õppevormist vabale õppestetele on väga raske. Õpilased, kes kord järjekindla küsiva õppevormiga on harjunud, püsivad passiivses apaatias harilikult kooliaja lõpuni. Kinniselt istuvad nad vaikides nagu diplomaadid, keda tuleb osavalt usutella. Saksa metoodikud ütlevad, õpilased olevat surnuks küsitud. Harjumata õpilastega on võimatu töökooli õppevormi demonstreerida rahuldavalt. Tuleb äratada lastes enne mõnda aega aktiivset õppetahet, julgustada neid küsimuste esitamisele ja koguni kooliklassist välja uude ümbrusesse viia, et neid harjunud tagasihoidlikkusest lahti kiskuda. Sagedasti paneme tähele, et õpilased vabas looduses, huvitaval õppekäigul näivad olevat senise koolivaimu nagu unustanud, külvavad õpetaja üle järelepärimistega, aga needsamad õpilased vaikivad uuesti, kui nad klassi tagasi viid. Kui teised aineõpetajad küsivat õppe-

vormi edasi tarvitavad, ei tule lugemistunnil sellekohasest uuendusest palju välja. Ainult siis, kui õpetaja kõik tunnid teatavas klassis annab ja järjekindlalt harjutab, võib tagajärgi õpilaste aktiviseerimises loota.

Mõned metoodika-uuendajad on näinud ka selles õpilaste isetegevuse kitsendust, et neid praegu-loetud palu pannakse jutustama. See tekitab lastes igavust, kui loetu sisu sedamaid korratakse, ja takistavat kirjanduslikku kasvatus. Niisugused õpetajad lasevad õpilasi vabalt seda jutustada, mida nad kunagi ise lugenud või mida nad jutustada soovivad. Olen nõus, et seesugune võte võib vaheldust ja elavust õppetundi tuua, kui õpilane tõesti temale ja kogu klassile sündsaa raamatuga on kokku puutunud ja selle sisu täiesti uudisena saab edasi anda. Harilikult on aga head ja huvitavad lasteraamatud enamasti kõikidele õpilastele tuttavad, nii on raske jutustava aine uudusega teistele üllatusi tuua. Selle tõttu asutakse siis seesuguste ainete kodusele lugemisele, mis lastele üle jõu käivad, või on hoopis tühised ja kahjulikud. Tegelikult ei saa seda võtet lõpuni läbi viia, sest kõik õpilased peaksid jutustuseks mahti saama ja kust siis kõikide jaoks aega võtta, kui juba üksainus õpilane oma koduse lektiüüri ärajutustamiseks kogu tunni rekvireerib. Esitab ta aga seesuguse aine, mis ta arusaamisele ei vasta, mida ta pole ära seedinud, siis muutub seesugune pealiskaudne jutustus ajaraiskamiseks. Oleme ju selles veendunud, et ainult samm-sammult raskemale minnes õpilase vaimujõudu saab arendada, seepärast võib õpetaja poolt ettepanud hea ja läbikatsutud lugemisaine käsitlus kindlasti häid tagajärgi anda, kui meetodi kaudu ainesse värskust tuuakse, kuna laste eneste ainevalik põhimõttelikult läbiviiduna muutub plaanituks ja seega kasutuks siia- ja sinna-tammumiseks. Pealegi pole ükskõik, missuguseid raamatuid lapsed vabaks lugemiseks valivad. Herder kinnitab, et mõni raamat inimest kogu elueaks võib harida või ka kogu elueaks rikkuda. Mis kodusesse vabasse lugemisse puutub, on vaja selle üle valvata, et õpilane kogu vaba aja kodus ainult lugemiseks ei kasutaks, et kir-

janduse huvi elav rahuldus ei muutuks lugemismaaniaks: ainult järelemõtlev, aeglasel, isiklikust tarvidusest ärganud lugemisel on kasvatav ja arendav väärtus. Lugemine ilma mõtiskeluta nõrgendab kujutamisevõimet kui ka mõistuse

jõudu, mis mehaanilisel lugemisel alata nürinevad. Seepärast ei olegi alati nii, et kes palju lugenud, see ka palju teab. Loetavate ainete rohkus pole niivõrt tähtis vaimuvara omandamisel kui lugemise viis ja põhjalikkus.

Kas tulevad koolides kooperatiivid sulgeda?

H. Summer.

Ühistegevus on muutunud meil viimase ajal möödapääsemata tarviduseks. Ilma temata ei ole meie majanduslik tegevus enam kuidagi mõeldav. Elu on ta paratamata esile kutsunud. Tähtsat osa on etendanud selles asjas suurmaapidamise likvideerimine. Suurmaapidamise asemele loodi terve rida väikseid asundustalusid. Kõik need talud ei suuda üksikult moodsaid põlluharimise abinõusid kasutada. Kes jõuaks loetella kõiki meie ühistegelisi ettevõtteid! Meil on võimatu edukalt töötada ilma masinatarvitajate-, kaubatarvitajate-, turba-, tõuloomade-, piima-, muna-, j. n. e. ühisusteta. Neid on asutatud suuremal arvul. See arv suureneb iga aastaga.

Vilunud tegelasi on sellaste asutiste juhtimiseks ikka enam ja enam tarvis, sest ilma vilunud ja ausate tegelasteta ei ole nende ettevõtete edukas töötamine mõeldav.

Neid tegelasi on elu ise ette valmistanud. Kool on siia maani selles asjas vähe abi pakkunud.

Kool aga peaks siin palju enam abi pakkuma. On ju meie kõigi ühine soov ja veendumus, et kool peab olema eluga lähedalt seotud. Ta peab elule ette valmistama. Et kirjaoskus on elus tingimata tarvilik, siis õpetame kirjaoskust kõigile. Samuti võiksime vaadata ka ühistegevusele. Teda on tarvis kõigil tunda.

Praegu õpitakse ühistegevust algkooli viimases klassis kodanikuteaduse tundidel. See õpetus on enamasti teoreetiline, sest vähene tundide arv ei võimalda koolis ühistegevuse juures kaua peatuda. Parem õpetaja teeb ka mõne praktilise harjutuse, ja sellega on asi lõpul.

Kas aga meie koolid, eriti maal, ei paku õpilastele hiilgavaid võimalusi mõne ühistegevuse haruga lähemalt tutvuda?

Kõik õpilased on ühtlasi ka kaubatarvitajad. Iga õpilane tarvitab aastas kuni 2000 ja enam marga eest õppetarbeid. Suuremates koolides, kus 200 õpilase ümber, tõuseb seega läbikäigu summa ligi poole miljonini. Maal puuduvad koolitarvete erikauplused, pudukauplused aga ei suuda õpilasi kaugeltki rahuldava materjaliga varustada. Häda sunnil on siis koolijuhatajad ja õpetajad õpilasi varustama hakanud. See on saanud juba vanast ajast viisiks. Sel ajal olid koolid väiksemad. Koolijuhatajaile ei teinud siis õpilaste varustamine suurt muret. Nüüd aga on osjaolud koguni teistsugused.

Suure kooli juhataja või õpetaja, kes tahab õpilasi kõigi õppetarvetega varustada, muutub kaupmeheks. See aga ei taha kuidagi sobida pedagoogi elukutsega. Tekib piinlik kasuküsimus. Peale muu koormab sellane kaupmehe amet koolijuhatajat või õpetajat väga suurel määral.

Kuna õpilased alati ei saa raha maksta, tuleb koolijuhatajal laenud üles märkida. Sellega läheb asi veel keerulisemaks.

Koolitöö ajal on iga üleliigne kohustus õpetajaile suureks koormaks ja seega koguni soovimatu. Iseäranis raske on kauba muretsemine ja müümine. 100—200 kaubatarvitajat tulitavad õpetajat iga vahetunni ajal vähemate asjadega.

Jätab aga õpetaja kauba muretsemata, siis on koolitöö sellega takistatud. Läheb hulk aega mööda, enne kui vanemad teada saavad, mis lapsele tarvis

läheb. Kui siis lõppeks pika aja pärast õpilane vanemate poolt õppetarvetega varustatakse, selgub, et vanemad pole teda küllalt otstarbekohaselt varustanud. Põhjuseks on asjatundmatus. Nii tuleb sagedasti ette, et sellestki lühikestest kooliajast palju aega läheb kaduma. Nii on siis õpetajad pidanud koolitöö edu pärast õpilasi maal koolitarvetega varustama, kuigi neil on teada selle pahad küljed.

Ei ole nähtavaid põhjusi, miks ei võiks kooperatiivid koolides tegutseda. On ka terve rida koole, kus kooperatiivid on juba mitu aastat laitmatult töötanud. Lastevanemate ja õpetajate juhtimisel on see täiesti võimalik.

Tuleb selgusele jõuda, kas on kooperatiivide tegutsemine koolides pedagoogiliste põhimõtete kokkukõlas.

Alus, millele asi rajatud, on isetegevus. See on Rousseau tähtsamaid põhimõtteid. Rousseau õpetuse järgi on igasugune õpilaste isetegevus, mis vastab nende jõule ja arusaamisele, aina hädatarvilik. Montessori, üks tähtsamaid Rousseau ideede teostajaid, on oma lastemajades isegi väga noori lapsi rakendanud mitmesugusesse tegevusse, mis vajalikud nende mitmesuguste tarvete rahuldamiseks. Püütakse ilma teenijateta ja teiste abijõududeta kõike korraldada, millega lapsed vähegi hakkama saavad. See annab väga häid tagajärgi. Lapsed võivad tema põhimõtete alustel töötavates asutistes palju enam korda saata, kui seda enne arvati. Ühtlasi valmistab see lastele suurt rõõmu ja kasvatab nende usku oma võimesse. Aina rõõm on näha, kuidas lapsed tööd teha armastavad ja võõra abi eemale tõrjuvad, kui nad ilma selleta läbi saavad. Kui täiesti ilma teenijateta läbi saaks, oleks kõige parem. Nii kasvavad tublid ja tugevad inimesed.

Põhimõtteliselt on siis asi kooperatiivide kasuks otsustatud. Kuid ikka on nõnda olnud, et pedagoogilised põhimõtted on pedagoogilisest praktikast pika ajaga lahutatud. Sel ajal, kui pedagoogiline teooria otsustab igasuguseid kaugeleulatavaid küsimusi, lonkab pedagoogiline praktika sagedasti õige kaugel tagant järele. Üks asi on otsustamine, teine — otsuse teostamine. Nii

tahab lugu ka käesolevas küsimuses olla.

Meil on koolikooperatiivide küsimus uus. Mõnigi võib nende väärtuse hindamisel tunda end raskes seisukorras.

Kui nüüd kooperatiivide tegevuses koolides leidub nõnda palju head ja nende abil saab teostada tähtsaid pedagoogilisi ideid, siis ei peaks nende vastu peale heatahtlikkuse midagi olema. Ometi näeme aga, et Kirjastajate ja Raamatukauplejate Ühing läinud aastal otsustas neile mitte hinnaalandust anda, kuigi maal töötavaile õpetajaile 10% hinnaalandust antakse. Sellane ühingu juhatuse otsus tundub arusaamatuna. Ei võetud vaevaks selles asjas isegi pedagoogide arvamist küsida. Nii peaks kooperatiivid fiktiivselt õpetaja kaudu kaupa tellima. Äriilmas saadaks sellega hõlpsasti toime, koolis aga ei tohi meie ümber nurga hiilimisi lubada. Tarvis on otsekohe ja ausalt asju ajada või tegevus lõpetada.

Miks ühingu juhatuse kooperatiivide suhtes niisugusele seisukohale asus, on siinamaani selgusetu. Ta teatab sellest ehk edaspidi. Seni aga peame arvama, et küsimus kooperatiivide üle polnud küllalt selge.

Loomulik on ju sellane talitamine viis, et ühes või teises asjas ettetulnud puudused kõrvaldatakse, mitte aga asi ise ilma pikema arutusega kõrvale ei heideta. Kõik pedagoogiliselt väärtuslik peab koolis püsima. Kooperatiivide kaudu on võimalik arendada õpilaste isetegevust. Miks meie neil siis tegutseda ei lase. Saadud teadete järgi olevat Lätis asi palju enam arenenud.

Teadagi, et asi meil ilma raskusteta ei või edeneda. Erakaupmeeste huvides ei või kooperatiivide arenemise eest hoolitsemine olla, sest muidu töötaksid nad oma kasude vastu.

Küll aga peab kooperatiivide kaitseks Eesti Tarvitajate Keskühisus välja astuma ja abinõu leidma, kuidas nad võiksid edasi tegutseda. Tuleks korraldada kooperatiivide sellekohane koosolek; korraldada ankeet, mis näitaks, kuidas on kooperatiivid seni töötanud. Asja pedagoogilise külje selgitamiseks ei peaks pedagoogid oma abi keelama.

Nii ühelt kui teiselt poolt on passiivsus selles asjas lubamatu. Raskest

seisukorrast tuleb pääsetee leida. Egas ometi tervet liikumist, mis õigel alusel seisab, hävitada või!

Seni on kooperatiivid töötanud enamasti põhikirja alusel, mis ilmus Ühis-tegevuslehes nr. 1, 1924. a. Kogemused on näidanud, et seda põhikirja on soovitav lihtsustada. Eriti oleks see lihtsustamine tarvilik algkooli õpilastele.

Ei ole ka sugugi hädatarvilik rakendada kooperatiiv igas koolis täiel mää-

ral õpilaste varustamise alal tegevusse. Miks ei peaks siis õpilased niisuguse lihtsustatud tööga toime saama? Meil ei tarvitse leppida siin ainult teoreetiliste oletustega, vaid meie praegu tegutsevad kooperatiivid võivad pakkuda meile küsimuse arutamisel palju õpetlikku. Meil on sel alal juba minevik selja taga. Ja see minevik lubab meil loota kõige paremat.

Kirjanduse arvustusi.

Meetodi-küsimusi E. Muugi: „Eesti keeleõpetus I“ ilmumise puhul.

Väinaste.

Sageli võib kuulda hädaldamist, et meil ei ole seni head emakeele grammatikat, mille abil võiks kerge vaevaga omandada tarviliku õigekeele oskuse. Niisugust grammatikat peame aga veel kaua ootama. Võimatu on praegu koostada eesti keeleõpetust, mis oleks põhjalik ja ühtlasi kerge. Seda ei luba keele olemus üldse, eriti aga eesti kirjakeele seisukord käesoleval ajal.

Keel on üldse keerukas, kirju ja alaliselt muutuv nähtus, mida äärmiselt raske reeglendada. Lugematu arv erandeid teeb kerge grammatika koostamise võimatuks. Kergemaks võib muutuda teatud keele keeleõpetus alles siis, kui juba kauemat aega on püütud luua reeglipärasemat kirjakeelt ja vähendada miinimumini erandeid. *A priori* võib ütelda E. Muugi ja iga lähemas tulevikus ilmuva keeleõpetuse kohta, et kerge grammatika ootajaile need rahuldust ei too.

Õppimise ja õpetamise seisukohast peab alati lahus vaatlema iga käsiraamatu põhjalikkust ja teaduslikkust, teiselt poolt aga selle meetodilist külge — kuivõrt hästi suudab raamatu koostaja pakutavat ainekust õppijale vastuvõetavaks teha, et see tunduks kerge ja huvitav. Meie seniste keeleõpetuste ja nende arvustuste kohta peab ütlema, et neis on hinnatud eeskätt ikka põhjalikkust ja teaduslikkust, vähem meetodilist külge. Ja tõepoolest on kõik seni

ilmunud keeleõpetused rasked omandada, kui ei ole erilist huvi keeleküsimuste vastu. Vähe leidub vist isikuid, kes on huviga ja kasuga läbi lugenud või uurinud mõne meie keeleõpetustest.

Mõnesuguseid meetodilisi püüdeid võime neis siiski leida. K. Leetbergi grammatika näit. püüab anda kerge ja eestipärase terminoloogia, püüab elustada lihtsa keele ja poleemikaga, kuid äratab protesti oma iseäratsemistega. O. Loorits mõjub oma lüürikaga, vaimustusega keeleuunduse vastu, püüab aga reeglendada ka seda, mida keeles veel olemaski ei ole. Igatahes võime märgata, et mõlemad grammatikad püüavad äratada huvi ja elavust, mis on meetodi seisukohast tingimata hea.

E. Muugi keeleõpetus on kainem ja kuivem eelmisist: ei ole iseäratsemisi, ei vaimustust ega ka vaenulikkust keeleuunduse vastu. Kuivus, asjalikkus ning teaduslik soliidus paistavad igalt poolt vastu.

See kõik meeldib tõsisele keelesõbrale, kuid laiemale publikule, kooliõpilastele, keda rohkem sundus kui huvi keeleõpetuse juure ajab, oleks vaja mingisugust „lõbusat keeleõpetust“, mille käsitusviis oleks lihtne, elav ja huvitav. Kui on olemas populaarseid käsiraamatuid mitmesuguste teiste õppeainete alal, miks ei võiks neid olla keeleõpetuses?! Oleks väga tänuväärt töö, kui keegi koostaks sellase raamatu, esialgu kas või algkooli kava ulatuses.

E. Muugi keeleõpetust lugedes tekitavad mitmedki küsimused, nii selle kui

ka vanemate grammatikate meetodiliste võtete kohta.

Igal keeleõpetuse koostajal on loomulik püüe lihtsustada. Seda vajab meie keeleõpetus eriti muutkondade alal. Palju on siin vaeva nähtud, et lihtsustada, käänd- ja pöördkondade arvu ning erandliike vähendada, kuid ikkagi jääb see osa meie keeleõpetuses äärmiselt raskeks ja keerukaks.

E. M. on astunud veel teist lihtsustamise teed: ta on kõrvaldanud sihitava käände meie keeleõpetusest. „Kooseisude kokkutõmbamine“, võiksime ütelda. Kuid kas on sellega palju võidetud?!

Meie keeleõpetuse traditsioonidele on see igatahes suur hoop ja sellest ei või vaikides mööduda.

E. M. on sihitava käände lihtsalt välja jätnud, konstateerides väikses märkuses (lk. 37), et selle käände järgi ei ole meil vajadust, sest tal „puudub oma eriline kuju“.

„Eriline kuju“ puudub küll, aga et selle käände konstateerimiseks „tunduvat põhjust“ ei ole, on vaieldav. Omas-
tav ja sihitav on niivõrt tähtsad ja sagelitarvitavad käanded kõigis keeltes, isegi seal, kus käändelõpud täiesti kadunud, nii et ikkagi küllalt põhjust oleks nende vahet ja erilisust „konstateerida“. Juba sihitava käände erilise funktsiooni pärast, millega ühenduses on tähtis lauseliige sihitis, ei tohiks seda mitte nii lihtsalt kõrvaldada, vähemasti mitte ilma eelarutusteta kuskil komisjonis ja ilma kolmekordse lugemiseta mõnes „keeleparlamendis“. Eriti ei tohiks seda teha käsiraamatus, milles peaks aset leidma ainult väljaspool vaialusi seisvad tõed: Emakeele õpetajad, kes võtavad tarvitusele E. M. käsiraamatu, julgevad vaevalt ilma kõrgema sanktsioonita jätta selle käände „konstateerimata“.

Seni ei ole aga kuulda olnud, et sihitava käände kõrvaldamine oleks arutusel olnud mõnes keelekomisjonis, et see üldse oleks tuttav laiematele hulka-
dele. Sellest on kirjutatud ainult akadeemilistes ringkondades loetavas „Eesti keeles“, laiemale publikule tuleb see täiesti üllatava uudisena.

Väiksem, kuid samalaadi uuendus E. Muugil on tehtaviku „ümberristimi-

ne“ umbisikuliseks tegumoeks, mille hädatarvilikkus on samuti küsitav. Akadeemilises käsitluses on muidugi tähtis, kui võrt meie senine passiiv vastab teiste keelte omale. Tegelikult on aga meie tegumoodide *mina löön: mind liiviakse* vahe seesama, mis teiste keelte aktiivi ja passiivi vahe, ainult selle erinevusega, et meie tehtavik on impersonaalne.

Kuna E. M. uuendused tähtsalt kõrvale kalduvad meie keeleõpetuse senistest traditsioonidest ja tunduvat kergendust keeleõppijale ei too, siis oleks võidud jääda vanade traditsioonide juure, ainult märkustes arvustades küsimust ja sellega teed valmistades võimalikule lihtsustamisele tulevikus. Siin võiks ka mainida, et soome keeleõpetuses (Setälä oma näit.), kus asjaolud täiesti samad, ei ole sellaseid uuendusi mitte veel läbi viidud.

Meetodi seisukohast on suureks pahaks igasugused paralleelkujud. Nende rohkusega patustab Õigekeelsuse-sõnastik, samuti ka E. M. Eriti on see tunduv lühema nõrgaastmese mitmuse tarvitamisel. Kus vähegi võimalik, on E. M. esitanud ka selle, millega on tekkinud kaks, sageli isegi kolm mitmuse. Ometi kuuleme tegelikus kõnekeeles nõrgaastmest mitmusest väga harva. Kes kõneleb: *sõjus, pesis, lehis, odrus, jõues* jne. *pro sõdades, pesades, lehtedes, otrades, jõududes* jne.?

Lühem nõrgaastmese mitmus on suur erand, mis pealegi rikub seda tähtsat reeglit, mille järgi vastavad mitmuse käanded on tugevas astmes, kui ainsuse omad on nõrgas, ja vastupidi. Astmevaheldus on meie keele põhiomadusi ja siin ei tahaks kuidagi leppida reeglita, mille järgi sama käände samast sõnast võib esineda nii tugevas kui nõrgas astmes. Kuna meie nõrgaastmest mitmusest üldse järjekindlalt tarvitada ei saa, siis oleks sellest parem mööda minnes, kui erandist kõnelda. On ju meie kõnekeeles paljugi igasuguseid erandeid (näit. *kottu, takka*), mida meie ometi ei hakka järjekindlalt läbi terve käänatuse viima.

Meetodi seisukohast võib siin ainult hukka mõista ja hoiatada: reeglita tagu seda, mis keeles tõesti olemas on, nimelt kõnekeeles, mitte aga mõne kir-

janiku või keeleuendaja individuaal- sees keeles. Eranditega ja tulevikuku- judega mängimine jäägu iseäratsejate eralõbuks, ja sellase mängimise reeg- leid ei tarvitse sisaldada üldtarvitav käsiraamat.

Edasi ei tahaks meie keeleinstinkt leppida selle kunstliku reeglga, mis püstitab E. Muuk lühema superlatiivi tarvitamise kohta (§ 86), sidudes seda i-mitmusega. Seetõttu tekivad ühelt poolt veidrad kujud, nagu *karmem, õn- nelikem, kurim, tühim, valim, soim* jne., kuna sõnast *hapu* meie ei tohi mitte ütelda *hapuim!* Kuna rahvakeeles i- superlatiivi ei ole, siis ei tarvitseks kunstlik reegel nii kitsapiirine olla ja nii veidraid sõnakujusid tekitada.

Lõviosa E. M. raamatust, ligi $\frac{2}{3}$, on pühendatud sõnade muutumisele, mis on raskeim ja keskseim osa meie keeleõpetuses, mille kallal keeleõppijal tuleb kõige rohkem higistada.

Kõigis seni ilmunud grammatikates on see osa nii keerukas, et vaevalt keegi on seda suutnud käsiraamatu järgi ära õppida. Harilikult kasutame meie häda korral ikka oma tegelikku kõnekeele os- kust, ainult harva pöördudes abi saama käsiraamatust.

Meetodi seisukohast on soovitav, et siin silmas peetaks kõige pealt käsiraa- matu tarvitaja huvisid, selle vaeva püü- des vähendada. Kui sõnade muutumise osa ähvardab kujuneda nii raskeks, et harilikul inimesel üle jõu käib seda ära õppida ja meele pidada, siis koostatagu see osa hoopis teisel kujul, ja ainult sel- leks, et siit oleks vajaduse korral kerge tekkinud küsimustele lahendust leida.

Sõnade muutumise küsimuses orien- teerumiseks on väga tähtis sõnade lii- gitamine. Igauks meie senistest keele- teadlastest ja grammatika koostajatest on püüdnud anda oma erilise liigituse, pidades seda kõige paremaks ja lihtsa- maks. Meie keelevormide rohkus ja kirjavus teeb aga igasuguse kerge ja lihtsa liigituse võimatuks, sest lõppude- lõpuks tekib igapähe ikkagi suur hulk liike.

E. M. on tähtsaks pidanud muutkon- date arvu ja on vähendanud selle mi- nimumini, nimelt kolmeni — nagu oleks kolm „iga asjale hea“. Ometi ei ole lii- gitus sellega muutunud lihtsamaks, sest

igasugused alaliigid ja erandühmad teevad asja sama kirjuks, nagu oleks muutkondi 10 või 20.

Ei ole hea, et E. Muuk tarvitab kor- raga kaht liigituse alust, silpide arvu ja völdet. Juba loogika nõuete järgi on liigitus ainult siis hea, kui tarvitatakse ainult üht alust. Kahe alusega opereerimine teeb liigituse väga keerukaks, ja kui kahesilbiliste käändkonda kuulub ka palju mitmesilbiseid tüvesid (§§ 61—63), nagu *ohvitser, mõistlik, laevastik, käsitelu, kirjutajanna, virulane, kirju- tus* jne., siis võib see kõik muud olla, ainult mitte lihtne ja kerge.

Üldse on raamatus liiga palju lehe- külgi tarvitatud seletusteks igasuguste liikide, rühmade ja tüüpide puhul, mida vaevalt suudab keegi läbi lugeda ja mee- les pidada.

Kuna meetodi seisukohast keeleõpe- tuse käsiraamatu peaülesanne peaks ole- ma — olla lahendusvahendiks tekkinud küsimustele, siis oleks muutkondade ja nende liigituse puhul kõige otstarbeko- hasemaks vahendiks just hästi koosta- tud tabelid. Neile võiksid järgneda va- jalikumad seletused, mitte aga vastu- pidi, nagu leiame E. Muugil, kus enne on kümned leheküljed seletusi, milles korduvad šablooniliselt ühed ja samad laused, ja siis alles järgneb kokkuvõte tabeliks. Isik, kes on jõudnud juba keeleõpetuse kõrgema astmeni, peaks oskama ise sõna analüüsida, nii palju, et otsusele jõuda, missugusesse liiki ta kuulub, et siis tabelitest vajaliku vas- tuse välja otsida.

Üldse tuleks muutkondade küsimust, mis nii tähtis ja raske on meie keele- õpetuses, hoopis teisiti käsitleda. Tu- leks toimida järgmiselt: 1. seada üles liigitamise põhimõtteid, 2. anda näiteid ja harjutusi, kuidas antud sõna kuulu- vust määrata, 3. esitada tabelid tüüpi- dega ja nende põhimuudetega, 4. lisada märkusi üksikute erandkujude kohta.

O. Looritsa grammatika oma tabe- lite rohkusega on meetodilt igatahes õi- gel teel.

Õpetlik on just meetodi seisukohast vaadelda E. M. käändkondade tabelit (lk. 80—83). Sellest ilmneb, et E. M. on õieti teinud tühja tööd, püüdes kokku haarata kõik käändsõnad kolme käänd- konda, sest kõikide käändkondade põhi-

käänetes korduvad ühed ja samad lõpud. Ainuke kindel vahe on 2. ja 3. käändkonna mitmuse osastavas, sest seal ei ole ühtesattumusi.

Mis kasu on sellasest liigitusest?! Kui juba on kolm käändkonda, siis olgu ka kindlad erinevused üksikute käändkondade käändelõppude vahel. Muidu ei ole mõtet üldse liigitada. E. M. liigitust vaadeldes, jääb mulje, et meil on õieti üksainus käändkond.

Muutkondade käsitusviisis vajaksid meie keeleõpetused tõesti põhjalikku reformi, kus peaülesandeks oleks otstarbekohaste tabelite kokkuseadmine, kusjuures nii tähtis ei tarvitseks olla muutkondade arv (nad ei ole ju mitte pähetuupimiseks!), vaid lahenduse leidmise kergus.

Etteheidet väärrib veel see asjaolu, et E. M. ei ole küllalt tähelepanu pööranud *-lik*, *-ne* ja *line*-liidete järjekindlale tarvitamisele. Autori keeleõpetuse II osa näitab muidugi, missugune on tema seisukoht nende suhtes, kuid nende tarvitamine käsiraamatu I osas on taunitav.

Teatavasti valitseb meie kirjakeeles nende liidete tarvitamises seni täielik korralagedus. Reeglid, mis senistes keeleõpetustes nende kohta on antud, käivad risti üks teisele vastu, ja korralagedus aina kasvab.

Iga keeleõpetuse käsiraamatu kohus peaks olema sellele korralagedusele püüda piiri panna ja ise vähemasti neid liideid järjekindlalt tarvitada. Meie keeles leidub küllalt näiteid selle kohta, milline on olnud nende liidete esialgne mõte, nimelt: *-lik* ja *-ne* annavad sõnale adjektiivse tähenduse (*pidulik*, *kiriklik*, *õnnelik*, *kirjalik*, *margane*, *päevane*, *taevane* jne.); *-line* aga tähistab isikut, kes on seotud mingi tunnusega (*kirikuline*, *piduline*, *külaline*, *osaline*, *päiline* jne.).

Mingi teist vahetegemise alust ei tohiks olla (vokaal- ja konsonanttüve näit.), sest siis võivad tekkida igasugu pöörased ristsugutised (näit. *suurepäraline* — suure päraga isik!).

E. Muugil leiame näit. kujude *-silbine* (enamikul juhtumel) ja *-silbiline* (lk. 12, 36, 66, 71, 72, 74, 99, 114, 119, 130) segi tarvitamist, kuna viimane kuju võib tähendada ainult isikut, kel-

l on silpidega tegemist. Seda võib nimetada ainult lohakuseks.

Kuigi praegu raske oleks järjekindlat vahet nende liidete tarvitamises läbi viia (siis tuleks öelda: *akadeemilik*, *kultuurilik*, *traditsioonilik*, *vältelik* või *vältene helilik* või *heline*, *suhtelik* või *suhtene*, *isiklik* või *isikune*, *erilik* jne.), siiski leidub küllalt juhtumeid, kus vahetegemine ei teeks mingi raskust. Mis aga kõige taunitavam on, see on mõlemate liidete segitarvitamine samas tähenduses, nagu näit. veel: *tähenduse-line* (lk.1, 31) ja *tähenduslikult* (lk.25), *tarvilisel* (lk.V) ja *tarvilik* (LKÖ. 17).

Ja miks ei võiks näiteks esineda järgmised sõnakujud: *keeleajaloolik* (lk. VI), *problemaatne* (III), *süstemaatne* (VII), *täielik* (7), *häälikulik* (10), *sellelaadne* (35), *keerulik* (40), *nimetavalik* (86), *põhimõttelik* (103), *vormilik* (134) jne., kus E. M. tarvitab *-line*-liidet?! Nad ei tunduks meie kõrvale sugugi võõrad, sest nad esinevad sama sagedasti meie kirjakeeles kui *line*-kujud, oleks aga vähemasti keelt õiged.

Loodame, et E. M. oma tuletisõpetuses sellele haigele kohale meie kirjakeeles erilist tähelepanu pöörab, seda enam et ka Oigekeelsuse-sõnastik nende liidete tarvitamisel sugugi eriti järjekindlalt ei ole.

Väiksemaid ettehteid väärisksid veel järgmised asjaolud:

E. M. võtab tarvitusele uue mõiste, silbivälte (§ 20). Seni oli küllalt, et sõna oli lühikeses või pikas *vältes*, nüüd on ta *silbivältes*. Kas on küsimus sellega arusaadavuses võitnud? Küsitav. Sõna *annab* puhul võib näit. tekkida arvamine, nagu kuuluks häälik *n* tervelt esimesse silpi, sest esimese silbi kestvus määrab E. Muugil välte.

Arusaamatu tundub väite näidete esitamisel (lk. 15), miks võrdluseks on antud silbid, mis koosnevad hoopis erisugustest häälikutest, näit.:

kahetsemata veerandi pikk.

Võrdluseks võetavad silbid peaksid koosnema loomulikult samadest häälikutest eri välletes, nagu seda näeme näidete algupoolel.

E. M. raamatu stiil on tihe, modern ja raskepärane. Viimane külg ei ole

meetodilt sugugi soovitav. Raskepärasuse näiteid:

Lk. 1. „See tõsiasi selgub niihästi alalhoidunud vanema-aegseist kirjalikudest mälestusmärkidest, milles peegelduv keel erineb vastavast praegusest avaldusvahendist (pro praegusest keelest), kui ka eri keelte võrdlusest üksteisega“.

Lk. 3—4. „Niisuguse ühiskeele eeskuju-andvamaks normiks on kultuurrahvail arenenud enam-vähem kindlakujuline kirjakeel, mille peamiseks otstarbeks on, nagu nimigi näitab, kirjalik mõtteväljendus ja mida oskavad täiel määral tarvitada kõik sama keeleala haritumad, kirjaoskajamad isikud“.

Sellest lausest oleks võinud nii mõnigi asjaolu välja jääda, sest ikkagi ei suuda ega tarvitse üks lause kõiki ära ütelda, mis sisaldab eneses kirjakeele mõiste.

Lk. 7—8. „Kõpsust tuleva õhuvoolu hõõrdumisest vastu eelkirjeldatud kõneorganeid tekkivaist kahinaist ning helidest sünnivadki kõlad — häälikud“.

Lk. 23. „Sõna teise silbi olles algupäraselt kinnine, on sõna sisehäälikute rühm nõrgenenud, s. o. sisehäälikud on kas kadunud või naaberhäälikuga sarnastunud või sisehäälikute hulgas esineb *j*, mis on arenenud *d*, *g*-st, või *v*, mis on saadud *b*-st, või üks sisehäälikuist on, võrreldes sama sõna mõne muu vormi vastava häälikuga, nõrgemas vältes“.

Sellases lauses kaob mõttelõng enne lõpule jõudmist kümme korda käest ära.

Stiili raskepärasust suurendavad E. Muugi enese tuletatud mitmekordsed *line*-lõpused liitsõnad, nagu: *jameda-trükilised* (13), *kirjakeelekujulist* (43), *konsonanttüveliselt* (73), *ülipikasilbi-välteiste* (76), *esmasilbi-välteised* (79), *vastavakujulised* (84), *sarnasekujulisi* (85) jne.

Kui andestada ka *-line*-liite mitte-soovitavat tarvitamist, on need moodustised loogikalt küll täiesti laitmatud, kuid teevad stiili väga raskepäraseks, kuna E. Muugil näib olevat just eriline kaldumus sellaste adjektiivide moodustamiseks.

Õelduga oleks esitatud tähtsamad etteheited, mis võiks metoodika seis-

kohalt teha E. M. keeleõpetusele, mis aga puudutavad samal, isegi suuremal määral, tema eelkäijaid.

Meetodiline külg on muidugi ainult üks tähtsamaist hindamisele kuuluvaist külgedest. Teine tähtis külg on teaduslik põhjalikkus ja soliidsus. Ses suhtes tundub E. M. raamat eriti hea ja usaldatav. Oleme saanud keeleõpetuse, mille võime väiksema kahtlusega kätte võtta, kui ta eelkäijaid. Soove ja parandusi teadusliku külje ja õigekeelsuslike aluste kohta ei saa olla palju. Mõnda neist on puudutatud eelpool, meetodi-küsimustega ühenduses, mõnda leidub arvustuses Kasv. nr. 6. Üldiselt aga tundub, et oma keeleõpetuse teaduslikus läbitöötamises oleme jõudnud üsna rahuldavale tasapinnale.

E. M. „Eesti keeleõpetus I“ -ga ühel ajal ilmus veel tema „Lühike eesti keeleõpetus I“, mis on paarikümne lehek. võrra lühem ja on kavatsatud käsiraamatuks keskkooli I klassile, kuna täielikum väljaanne peab silmas iseõppijaid ja õpetajaid.

Vahe seisab ainult selles, et lühemas väljaandes on välja jäetud vähemolulikke küsimusi ja on lisatud „õigekirjutuslikke lisi“. Meetodilt ei ole raamatutel mingi vahet, kergem ei ole lühem väljaanne põrmugi. Sisult vastab ta keskkooli I klassi kavale ja on parim, mis meie praegu seal tarvitusele võtta võime.

Lõpuks tahaksin veel kord rõhutada käesoleva kirjutise põhinõudeid.

Igal keeleõpetuse käsiraamatu koostajal olgu kõigepealt selge, kellele määrab ta oma raamatu. Kui keeleõpetuse käsiraamat on koostatud lugemiseks laiematele hulkadele, siis olgu ta vastavalt „lõbus keeleõpetus“. Kui ta on määratud lahenduste otsimiseks tegelikule õigekeele tarvitajale, siis sisaldagu ta võimalikult palju tabeleid. On ta määratud uurimishimulikule keeleteadusse süvenemiseks, siis koosnegu ta teaduslikust analüüsist ja sünteesist.

E. Muugi deskriptiivne keeleõpetus tahaks nagu kuuluda esimese tüübi alla, kuid ei ole põrmugi „lõbus“.

Missugune peaks aga olema näit. õpiraamat alg- või keskkoolidele? Algkoolile ei ole õpiraamatut keeleteooriaga üldse vaja, või ta olgu siis „lõbus kee-

leõpetus“. Keskkoolid loomulikult vajavad mingisugust teooriat, keele häälikute, sõnaosade, sõnaliikide, lauseliikmete ja keele arengu kohta, kuid need meie senise grammatika osad, millel on ainult puht-õigekeelsuslik tähtsus, ei ole aga mingi arendavat mõju (näit. muutkondade küsimus), peavad esinema tabelite kujul, ainult lahenduste otsimiseks.

Meie senised keeleõpetused ei ole suutnud seltskonnas laiemat poolehoidu leida, ei leia ka E. Muugi oma. Neid kasutab häda sunnil ainult kitsam ringkond õpetajaid ja õppijaid — kes ei saa parata. Kes aga veel kuidagi parata saab, see jätab need, kui „hirmus-igavad“ raamatud, kõrvale!

Meie seltskonna enamus ja koolid vajavad uut tüüpi keeleõpetuse käsiraamatuid, ja nende koostamisele tuleks asuda. Nende ilmumisele on tähtsalt meie kirjakeele õpetamise ja oskuse tagajärjerikas tulevik.

—o—

V. Grünthal-Ridala, Eesti kirjanduse ajaloo lugemik, II jagu.

Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923. 158 lhk. Hind?

R. Reiman.

V. Grünthal-Ridala „Eesti kirjanduse ajaloo lugemiku“ II jagu peab kogu meie tõusu- ja iseseisvusaja — realistlikku ja uusromantist-kirjandust esitama. Ja autor saab nende ajajärgudega, mis meie kirjandusliku kui ka kultuurilise ning poliitilise arengu *tuuma* moodustavad, 158 leheküljel valmis! Lugemiku II jagu on kokku seatud täpsalt I jao sarnaselt: tervikutena on toodud ainult lüürikat ja mõni lühike novell, kõik pikemad teosed aga esitatakse mõneleheküljeliste katketena. Raamat sisaldab näiteid Wilde, Petersoni, Kitzbergi, Juhan Liiva, Mändmetsa, Tammsaare, Metsanurga, Tuglase, Lutsu, Enno, Suitsu ja Ridala töist. Et nende järkude kirjanduse kandejõud on eepikas ja draamas, võib lugemik siin ainult kasutuid lõikeid pakkuda, mille valikus autor pealegi talitab õige juhuslikult, koguni hoolimatultki, ebaõiglaselt ala hinnates nende ajajärgude kirjandust, nagu tunda I jao eessõnast kui ka otsestest üksikute kirjanikkude kohta (vt. Wilde lhk. 3).

Lugemiku II jao *eeepika ja draama* vald on puudulik: esiteks on enamik näiteid poolikud, käärilõikelised katked teostest, teiseks on need juhuslikud tihti, ega paku teoste psühholoogilisi ning esteetilisi kandekohti.

Ed. Wildest on vastuvõetaval kujul ainult „Kupja-Kaarli adjastaadid“. „Mahtra sõja“ katke ei ole halb (13. p. — Uus seadus väljas), kuid väheütlev selle suurteose kohta ega suuda teda esitada. „Pisuhänna“ katke on väga poolik ja sellasena kasutu. Katke novellist „Külmale maale“ ei paku mitte midagi. Ja see on Ridala arusaamise järgi kogu Wilde! Oma meelevaldsuses ei pea Ridala tarvilikuks „Mäeküla piimameestki“.

E. Petersoni „Ühe härja eluloo“ katke ei ole iseendast halb, kuid see novell oleks mahtunud tervikuna. „Rahvavalgustaja“ katke aga ei suuda seda teost esitada.

A. Kitzbergist on vastuvõetav „Sauramaa“ „Draama“ „Tuuhte pöörises“ katke on hea, kuid seda on vähe selle teose kohta. „Libahundi“ lõige aga on iseloomutu, täiesti poolik ja sellega kasutu.

Juh. Liiva proosast saab tarvitada ainult „Igapäevast lugu“. „Käkimäe kägu“ on „Varju“ kõrval tarbetu; „Varju“ 2. peatükk üksinda ei suuda täita oma kohust teose vastu. Juh. Liiva proosast oleks tahtnud näha veel „Peipsi peal“.

J. Mändmets on väga puudulikult esitatud: katke novellist „Juhisaare kiriku kellamees“ ja „Vilkuv leek“. Esimene on poolik, teine ei ole Mändmetsa iseloomulikumaid töid. Õppimisel ei saa jätta kõrvale kirjaniku hilisema loomisega küpsi näiteid kogudest „Meri“ ja „Isa talus“.

A. H. Tammsaarest on võimalik kasutada ainult novelli „Tähtis päev“. Katke novellist „Vanad ja noored“ on kena, kuid selle teose kohta on seda juhuslikku episoodi vähe. Romaani „Kõrboja peremees“ lõige on iseloomutu ega kõlba õppimise illustratsiooniks, ses teoses on psühholoogiliselt haruldasi lehekülgi. Katke novellist „Matus“ on lugemikus tarbetu.

M. Metsanurgast on aiult romaani „Vaheasaare Villem“ lõpp-peatükk, isendast hea, kuid jällegi vähe selle romaani esitamiseks. Edasi koolis ei saa piirduda Metsanurga puhul ainult selle teosega.

Fr. Tuglase parimaid novelle oleks mahtunud lugemikku tervikuina; paarileheküljelised täiesti poolikud katked novellest „Popi ja Huhuu“ ning „Kuldne rõngas“ ei paku Tuglase olulisimast — novellistlikust loomingust midagi. Romaani „Felix Ormusson“ katke on iseloomutu. Möödapääsematu on koolis tutvumine Tuglase kriitiliste töödega, kuid neid ei pea Ridala tarvilikuks.

O. Lutsu peavad esitama kaheleheküljelised katked teoseist „Kevade“ I ja „Soo“. Mõlemad katked on väga kehvad. Teiseks ei paku need teosed Lutsu kirjaniku-isikut tervikuna. Vähemalt näidenditest ei oleks võinud mööduda.

V. Ridala poeem „Merineitsit“ vaevalt väärrib koolis õppimist, sellepärast tundub katke asjatuna. Poeemist „Unguru krahv“ ei suuda kuuesalmiline lõige midagi anda.

Kokku võttes peab kinnitama, et Grünthal-Ridala lugemiku II jao eepika ja draama juhuslik valik ja käärilõike-line esitus suudavad väga vähe pakuda meie XIX s. lõpu ja XX s. alu kirjanduse tundmaõppimisel teose läbitöötamise kaasas illustatsioonidena; õppimise allikaiks ei saa need katked mingil tingimusel olla.

Lüürika valik tundub paremana I jao omast, kuid ei ole vaba juhuslikkusest. Tuleb iga poeedi puhul ette luuletusi, mis ei kuulu tema parimate hulka või mis üksteist kordavad; teiselt poolt jääb mõnigi luuletaja tähelepanev ala esitamata.

Juh. Liiva 12 luuletust on vastuvõetavad. Tervikulise ülevaate saamiseks vajame veel näit. „Viimne võimalus“, „Noor-Eestile“, „Üle vee“, „Üks suu“ ja teised.

E. Enno 16 luuletusest tunduvad mõned iseloomutult kordavatena ning sellepärast tarbetutena, näit. „Kuju jõudes“, „Jutluse ajal“, „Tartu valgel ööl“, „Sind jumalaga jätsin ma“. Luuletaja elusuhtumise paremaks mõistmiseks tarvitseksime veel näit. „Hõõgamine“, „Meil kõigil ühine on pulmapidu ees“,

„Kui ometi“ j. t.

G. Suitsust, meie lüürika uuestisünni kandjast, on valik väike ja ühekülgne. Ei saa jätta kuidagi kõrvale näit. luuletusi „Kõik on kokku unenägu“, „Tuulemaa“ I—IV, „Koit“, ballaadi „Lapse sünd“ j. t. Suitsust vajame samuti kui Tuglasest kriitiliste tööde näidet.

V. Ridala ise on esitatud rikkalikult — 15 luuletust. Neist oleks võinud mõnigi puududa, näit. „Kevade“, „Ranna maastik“ j. t.

Üldiselt on lüürika vald peale G. Suitsu osa sisuliselt vastuvõetav.

Iga autori puhul tuuakse mõni rida biograafilisi ja bibliograafilisi andmeid. Tarbetult loetellakse neis mõne kirjaniku puhul (näit. Ridala ise) tõlkeid ja tähtsusetuid brošüürikesi; võõrastavalt mõjub, et daatumid antakse konservatiivselt kõik vana kalendri järgi. Kahjuks püüab Grünthal-Ridala neis märkusis ka *otsuseid* kirjanikkudest anda, mis on täiesti vastuvõetamatud erapoole-tule kooliraamatule. Neil on kas puhtisiklik hoolimatu või naiivne ülistav ilme või nad kalduvad üldistesse, mitte midagi ütlevatesse fraasidesse. Näiteid esimesist:

„Eduard Wilde on kõige silmapaistvam kergesisulise vestejutu esitaja (!) Eesti kirjanduses“. Sellevastu aga on E. Peterson „kõige silmapaistvam Eesti maaelu realistlik kujutaja“.

Näiteid fraasidest:

„Üks kõige esile küündivamatest „Noor-Eesti“ rühma jutukirjanikkudest on Anton Hansen-Tammsaare“. „Friedebert Tuglas on üks kõige silmapaistvamatest „Noor-Eesti“ rühmkonda kuuluvatest novellistidest ja esseistidest“. „Üks kõige viljakama meelegujutusega jutukirjanikkudest ja silmapaistev näitekirjanik on Oskar Luts“. „Üks kõige sügavtundelisematest uuematest Eesti tundeluuletajatest on Ernst Enno“. „Üks kõige silmapaistvamatest „Noor-Eesti“ rühma kuuluvatest tundeluuletajatest ja arvustajatest on Gustav Suits.“

Mis aga Grünthal-Ridala lugemiku II jaogi koolile lõplikult fõlbmatuks teeb, on *redaktsiooniline* külg, mis on meelevaldsem ja korralagedam I jao omast. Ridalal ei ole parandatud teks-

tid (keel neil järkudel võrdlemisi vähe erineb praegusest kirjakeelest) normeeritud ühiskeele ega säilitatud autorite algupärane keelestiil, vaid ta on vägivaldselt viimase „puhtridalalisse“ keele moonutanud. Näiteid:

1. *Üldortograafilisi*: hõrn (134), inspiratsjoon (127), rättsepp (34), kuda (5) j. t.

2. *Morfoloogilisi*: mõndel (35), väärtuslikka (36), kõledid (134), viletsile (124), igalühel (35), nooremehe (32) j. t.

3. *Liitmisi*: valge juuksene (59), aga sametikarvaline (79), kaks kümend (77), püha kotta (78), siidi paelad (79), naise mees (79), kesk päev (128) j. t.

Veel halvemad on *stiililised* moonutised ja mitmesugused *lohakused*. Näiteid:

Lehk põhjast — *tulekil* on see! pro
Lehk põhjast — *tuleleil* on see! (58)
Järel puhangud vakatavast õhtu
tuulest *tuulemaalt* haabade ladvus
pro

Järel puhangud vakatavast õhutuu-
lest haabade ladvus (130).

Lää lõunevahe lämmäl sää! pro

Lää lõunevahel lämmäl sää! (129).

G. Suitsu sonett „Rooside eeleegia“
I on poolelt lauselt lühendatud nelja
rea võrra:

Nii helget õnne, magust valu läitis
Tumm õite härdus, südameid (10.
rida — lõpp).

Ridala oma sonetis „Kev.de“ 10 on
esialgne *surnuajal* (vt. „Kauged ran-
nad“) tehtud ümber arusaamatuks *kir-
guajal*.

Sellal aga jäetakse parandamata
vead nagu —

Tema üle uhab laine
aastasajaid alati! (60).

Ei saa kuidagi panna sellaseid näh-
tusi teiste kui lugemiku autori arvele.

Resümee. V. Grünthal-Ridala „Eesti
kirjanduse ajaloo lugemiku“ II jao eepi-
ka ja draama juhuslik, ühekülgne val-
lik ja esitus lühikeste katketena ei anna
midagi meie tõusu- ja iseseisvusaja kir-
janduse — senise kirjanduse tsentri —
tundmaõppimiseks koolis; lüürika val-
last oleks valik peale G. Suitsu (Liiv,
Enno, Ridala) vastuvõetav kuid redakt-
siooniline külg teeb sellegi kõlbmatuks.

August Raud, Kirjanduslooline lugemik, III jagu.

Seitsmes õppeaasta. K.-Ü. „Looduse“ kirjastus,
Tartus 1926. 325+VIII lhk. Hind 300 mrk.

R. Reiman.

Raud on tahtnud oma „Kirjandus-
loolise lugemiku“ III jagu kokku seada
vastavalt praegusele keskkooli I klassi
kavale. Lugemik koostub 4 jaost: 1.
Eesti muinasjutte, mõistatusi, vanasõ-
nu, kõnekäände, 2. Teiste rahvaste mui-
nasjutte, 3. Kunst-muinasjutte, legende
ja sümbolistlikke jutustusi ning 4. Bal-
laade ja valme. Paistab kohe silma kava
puhtformaalne, sõnaline tõlgitsus: kogu
7. õppeaasta lugemismaterjal on vali-
tud ühekülgselt fantastilise kirjanduse
vallast, kuna kava seda sugugi ei nõua
ja eeldab ka realistlikkude tööde luge-
mist, milles rahvaluule motiive. Raud
materjal on kava sellase kitsa tõlgitsuse
tõttu ühekülgselt *eluvõõraks* jäänud; ei
võiks ju ometi terve aasta murdealist
elu- ja teoahnet noorust ainult fantas-
tilise luulega toita.

Lugemikus on õnnestunud nii süs-
teemilt kui materjali valikult esimene
osa — *Eesti muinasjutte, mõistatusi,
vanasõnu, kõnekäände* (222 lhk.). Kuid
see ei ole lugemiku autori, vaid prof.
Jõgevere teene, kelle raamatust „Eesti
muinasjutud koolidele“ on Raud võt-
nud nii süsteemi kui ka suurema osa
töid, nii et see lugemiku jagu tundub
tõesti plagiaadina. Tõenduseks kõrvu-
tan peatükid mõlemast:

1. Raud: *Jutte loomadest* — 6 juttu,
neist 5 Jõgevere lugemikus. Jõgever:
Elajajutud.

2. Raud: *Jutte taeva- ja õhuvaimu-
dest* — 14 juttu, neist 8 Jõgevere luge-
mikus. Jõgever: *Taevas ja õhuruum*.

3. Raud: *Jutte metsavaimudest* —
6 juttu, neist 5 Jõgevere kogus. Jõge-
ver: *Mets*.

4. Raud: *Jutte veevaimudest* — 8
juttu, kõik Jõgevere kogus. Jõgever:
Vesi.

5. Raud: *Jutte maavaimudest* — 9
juttu, neist 7 Jõgevere lugemikus. Jõ-
gever: *Maa sees*.

6. Raud: *Jutte majavaimudest* —
6 juttu, kõik Jõgevere kogus. Jõgever:
Majas.

7. Raud: *Jutte nõidusest ja nõidadest* — 16 juttu, neist 15 Jõgevere kogust. Jõgever: *Nõidus ja nõiad, Inimene pärast surma*.

8. Raud: *Jutte vanapaganast* — 17 juttu, kõik Jõgeverel. Jõgever: *Hingede püüdjaja vanapagan, Jumal ja vanapagan*.

9. Raud: *Jutte rahva elust ja olust* — 12 juttu, neist 8 Jõgeverel. Jõgever: *Noormees kosib kuninga tütre, Kuninga poeg kosib vaese tütarlapse, Olulised*.

10. Raud: *Jutte ajaloolistest ainetest ja kohtadest* — 21 juttu, neist 19 Jõgeverel. Jõgever: *Ajaloolised*.

11. Raud: *Jutte kangelastest* — 6 juttu, neist 3 Jõgeverel. Jõgever: *Kalevipoeg ja teised kangelased*.

Sellega 8 Jõgevere peatükki (1—6, 10—11) on otse muutmata võetud; kahes (7, 8) on Raud Jõgevere peatükke ühendanud; 9. — *Jutte rahva elust ja olust* — on Jõgevere ja Kampmanni lugemiku järgi korraldatud. Autori oma täiendused on õnnestunud 11. peatükis *Jutte kangelastest* (Suur-Tõllu ja nimetute vägilaste lood), mujal ei too nad midagi juure. Eriti vääratab autor aga 2. peatükis, paigutades siia Fählmanni muinasjutud „Loomine“, „Vanemuise laul“ j. t. Kohatu on ka surnute-juttude paigutamine nõidade-juttude hulka: need oleksid pidanud jääma eriliigiks.

Jõgevere valiku ja liigitluse tõttu tundub pundusi üksikutes jutuvaldades vähe: pea igauks neist on mitmekülgsest esitatud. Oleks olnud tarvis muistse usundi tundmaõppimiseks 2. peatükki — *Jutte taeva- ja õhuvaimudest* — jutte Kõust-Pikrist, Vanaisast; täiendust vajaksid ka jutud surnute saatuses; täiesti esitamata on jäänud põllu- ja karjahaldjad.

Raua oma on ses lugemiku osas: *Rahvanalja, Mõistatusjutte, Mõistatusi, Keerulisi küsimusi, Vanasõnu, Kõnekäände* — 15 lhk.

Lugemiku II osa — *Teiste rahvaste muinasjutte* — (38 lhk.) kannab täiesti juhuslikku ilmet. On haaratud üksikuid jutte erirahvastelt ja raamatusse kõrnutatud. Nii leiame siin 1 india, 2 araabia, 1 korea, 1 jaapani, 1 malai, 1 austraalia, 1 iiri 1 saksa, 2 vene, 1 soome, 1 läti, 3 kreeka, 1 ungari muinasjutu ja 1

ümberjutustuse Tegnéri kangelaseeposest. Esiteks on see valik väike, teiseks ei ole selles mingisugust süsteemi, ja sellepärast ei saa neid jutte suurt kasutada vaatlev-võrdlevaks käsitluseks mõne nende loojate rahvaste eluviisi, ilmavaate, usundi jne. joone tundmaõppimiseks. Malai, jaapani, korea, austraalia j. t. üksikjutud oleksid võinud täiesti puududa. Neist jutud nagu „Nomi ja munavaras“, „Ledangi printsess“ tunduvad pealegi sisututena ja labastena. Selle asemel aga oleks võinud olla mingil põhimõttel korraldatud suurem valik kreeka ning põhjamaa muinasjutte. Kreeka muinasjutte on ainult 2 katket Heraklesest ja 1 Teseusest, kuna kreeka rikka jutuvaraga tutvumiseks on võimalusi praegu enamasti ainult emakeele tunnis. Minu arvates kasutuks jäävad üksinda ka jutud nagu saksa „Lurlei neitsi“, vene „Baaba-jaa-ga“, „Ingel“, soome „Vanaeit ja õnnekäpp“, läti „Ämblik ja kärbes“, iiri „Liri lapsed“. Miskipärast on paigutatud Tegnéri kangelaseepose episoodi ümberjutustus rahvamuinasjuttude hulka.

Oma materjali vähesusega ja korraldamatusega see lugemiku osa ei saa kooli tarbeid rahuldada.

Lugemiku III ja IV osa: *Kunstmuinasjutte, legende ja simbolistlikke jutustusi* (45 lhk.) ning *Ballaade ja valme* (13 lhk.) peavad pakkuma 7. õppeaastale rahvaluulega seotud kunstkirjandust. Märkisin juba alul autori ühekülgse arusaamise õppekavast, mille tõttu see vald on kujunenud lugemikus äärmiselt kitsaks. Siin on ainult kunstmuinasjutte, ballaade ja valme, puudub täiesti realistlik proosa ja lüürika. Ometi võib olla realistlikul jutu- ja näitekirjandusel kui ka lüürikal sama palju kokkupuutumisi muinasjutuvaraga, näit. kas või Kitzbergi „Libahunt“, Juhan Liiva „Vari“, Enno „Õhtu kodutalus“, „Vaelenlaps jaani-ööl“, Suitsu „Kerkokell“ j. t. Terve õppeaasta ainult muinasjutulist lugemisvara kasutada ei vasta õpilase arenemistarvidustele ja tagajärjeks on lugemis-õskuse ning huvide ühekülgsus. piiratus.

Kuid ka olemasolevast ei ole kõik tööd lugemikus kohased õppimiseks koo-

lis kas oma väärtuselt või Raua esituse viisi tõttu. Sellaseid on III osas kõigepealt Tassa „Kannatuse tee“, kuiv, abstraktne, venitatud targutus, stiililt kunstlik-puine. Näiteid:

„See tee on tõvevoodina rõhuv, eluteena kaugeleulatuv, kustuv murdumatu joonena raagus puude all, kõrvuti elutu vee, mis trepistel kallastel“.

„Õpetaja, ära ligine veele, sellesse surnud vastuhelgid, pimedus lehvib selle kohal, kui peaks aset pimeduse vaim vee peal!“

Väheütleb 7. õppeaastale on Grimide „Breemeni linna moosekandid.“ Ei meeldi ka koolilugemikus Tammisaare „Kuningas ja ööbik“ oma ideelise juhuslikkusega ning „Tõde“ skeptitsismiga. Tuglase novelli „Popi ja Huhuu“ rikub Raud oma esitusega: toob alul seletusi ja ümberjutustusi ning tööst endast osa. Esimesed vähendavad õpilase huvi ja isetegevust; töö tuleb ikkagi tervena lugeda. Kasutu täiesti on poolik katke W. Bonselsi muinasjutust „Mesilane Maaja“.

Sellega jääb III osast ainult 4 vastuvõetavat kunstmuinasjuttu järele.

IV osa — *Ballaade ja valme* — sisaldab palju ebakunstilist. Algupärastest pean sellasteks kõigepealt Bergmanni ballaadi „Luupainaja“, mis on kuiv, luuletu muinasjutu värsistus, pealegi ebakindel rütmilt:

„Küll räägin miks peaksin ma salgama?

Kuid enne sa minule jutusta,

Mis kirikus nalja on sinule teind.

Ma vaatsin: ei midagi mina näind“.

..Kui kaheksa-aastane olin ma,

Leeaugul kord hommikul istusid sa:

Sa kasvasid minuga ülesse,

Ma kosisin, sa tulid minule“.

Sama peab ütlema ka Bergmanni valmi „Eesel“ kohta. Luuletu on veel Tamme „Önn“. Jakob Liiva „Kõrvelõvi poolik katke on õppimiseks kasutu.

Tõlked on suuremalt osalt konarlikud ja ei paku luuleelamusi. Näiteks Bergmanni tõlgitud „Alpimäe kütt“:

„Eks sa taha talle hoida?

Tall on vaga, tasane.

Eks ta rohust ennast toida

Mängil oja kaldale?“

Sama saamatud on tõlked „Belsatsar“, „Mõistujutt“, „Hundid lambalaudas“, „Kass ja kokk“, „Luik, haug ja vähk“ j. t.

IV osast jääb kõlblikku materjali õige vähe järele: mõni ballaad ja valm. Ometi on meil tõsise väärtusega ballaade küllalt olemas; häid valme on küll vähe.

Järelikult võib oma sisuga rahuldada kooli tarbeid, praeguse õppekava järgi 7. õppeaasta omi, ainult lugemiku esimene osa, ja seda sellepärast, et autor on pea täielikult Jõgevere tööd kasutanud.

Lugemiku *stiililis-keeleline* külg on meie kooliraamatatega võrreldes korrektne. Puudusi tuleb ette tõlgetes raamatu II osas, kus autor pole kõiki tõlkijate konarusi silunud.

1. *Süntaks*. a) Germanisme, tarbetuid sõnu: laskis ära hukata, laskis laimaja ära uputada, noorik tapeti ära, ei võinud ette ära näha (l. 226). b) Kongruents: neli naist seisid (237), nad haavasid ennast parem endid (259), ühes mägrakoera Popi ja ahvi Huhuuga parem mägrakoer Popi ja ahv Huhuuga (271). d) Objekt: saada mu ära (248), et, võib olla, on kõik teda juba unustanud (294).

2. *Sõnatähendus*: kujutlustesse pro kujutustesse (265), kujutlemine pro kujutamise (271), alluda pro alistuda (300), omale saada parem endale saada (235) j. t.

3. *Morfoloogia*: Tuu Mamedi pro Mamedit (237), mõttis (325), Kallase (271), tõttis (325) j. t.

Trükivigu peaaegu ei olegi. Illustatsioonidest on J. Kangilaski omad väheütlevad.

Resüme. Lugemik oma sisulise ühekülgusega ei saa olla käsiraamatuks tervele 7. õppeaastale. Temast saab kasutada rahvaluule õppimisel esimest osa — *Eesti muinasjutte, mõistatusi, vana-sõnu, kõnekäände*, mis on korraldatud Jõgevere lugemiku „Eesti muinasjutud koolidele“ järgi.

M. Nurmik. Neljas lugemik.

Ühtluskooli V õppeaasta. Tallinna Eesti Kirjastusühisus 1924. Hind?

R. Reiman.

M. Nurmiku *Neljas lugemik* kuulub n. n. üldlugemikkude tüüpi, mis tahab olla üldõpetuslikuks käsiraamatuks V õppeaastale. Ta sisaldab peaaegu rohkem teaduslikke kui ilukirjanduslikke

palu, nähtavasti tahetud korraldada eluvaldade järgi: 1. *Kodumaa ja hõimrahvad*, 2. *Kodumaa muinasminevikust*, 3. *Kodumaa kirjandusest*, 4. *Seitse maailma imet*, 5. *Avaras maailmas*, 6. *Avastusreisid*, 7. *Tööstus*, 8. *Teadus ja teadlased*, 9. *Loodus ja inimene*, 10. *Kuidas elada*. Sellega ei tuleks käesolevat lugemikku vaadelda emakeele lugemikuna, vaid selt lähtekohalt, kuipalju suudab ta anda V õppeaasta õppe- ja kasvatustööle kõigil aladel. Üldlugemik V õppeaasta jaoks (kui ta on üldse mõeldav) nõuaks suurt materjalihulka ja selle äärmiselt kaalutud valikut, mida vaevalt suudaks teostada üks autor. Ja parimalgi kujul ei saaks see lugemik muuks kui piiratud *saateraamatuks*, sest ta ei saaks sisaldada kõike vajalist, näit. pikemaid ilukirjanduslikke töid, reisikirjeldusi j. m. Nurmiku *Neljas lugemik* ei suuda *saateraamatunagi* rahuldada ühtki õppeainet. Reaalainete piiratud ja kaalumatu valik annab väga vähe üksikutele tööaladele, nende puudulik stiil ja keel on hädaohtlikud keeleõpetusele; emakeeleõpetusele ei paku lugemik peale juhuslikkude luuletuste midagi, üksikud halvasti valitud, sidemeta katked pikemaist ilukirjanduslikest töist ei kõlba kirjanduse õppimiseks, mis peab rajanema otsekohe teoste eneste lugemisel ja läbielamisel. Ka illustratsioonidena teoste lugemise kaasa on need katked kõlbmatud: liiga juhuslikud ja poolikud. Autor miskipärast tahab eessõnas reaalaineidki emakeeletunnis lugeda, nagu täiesti tundmata V õppeaasta töölaadi ja -võimalusi.

Lugemiku kava tundub mulle meelevaldsena: üks osa ei eralda teist ning side on paiguti nõrk, mis tuleb sellest, et autoril ei ole olnud kindlat *printsipi* kokkuseadmisel. Ebaselgetest seisukohadest on samuti tingitud iga osa puudulik valik ja esitus.

Raamatu proloogiks on Koidula abstraktne rütmivigane luuletus „Tervitus“. I osa — *Kodumaa ja hõimrahvad* — on materjaliküllasem. Kuid valik on õnnetu: rohkem on sisulagedat täitematerjali kui tabavaid pilte. See juures torkab silma tendentsiline saarte ja mere erihuvi. Sisutuist ja stiilikehvist olgu märkida: Raadiku: „Meie

maakonnad“, kuiv, laialivalguv, väga lohakas stiililt, vürtsitatud luuleliste „sinilindude“ ja „vägikaigastega“; Kalda „Lõuna-Eesti“, „Emajõgi“, „Aerutamas“ ei paku midagi teemidele, sest nad on poolikud käärilõiked pikemaist töist, ja sellega täiesti kasutud; Pae „Eesti linnusaared“ ja tundmatu autori „Lennukil Tartust Tallinnasse“ on kahvatud ajalehekirjeldused; Laipmani „Tallinna“ ei ütle Tallinnast peaaegu midagi, „Talvel Imatrale“ on stiililt lohakas ja ebaühtlane. Luuletusist on Grossschmidti „Mälestus Pühajärvelt“ sisutu ja mage; luuletud on ka Körberi „Mu kõige kallim Sõrvemaa“ ja Haava tõlge „On lennul suvilinnud“; Alveri „Saima ja Imatra“ on vigane mõõdult. Üldse kogu materjal tundub hallina ja segipaisatuna ning vastab teemi — *Kodumaa ja hõimrahvad* — juhuslikult ja ühekülgelt.

II osa — *Kodumaa muinasminevikust* — pakub mõningaidki omaette rahuldavaid ilukirjanduslikke palu, kuid jällegi oma pealkirjas seatud ülesannet täidavad nad puudulikult. Ebakohast olgu nimetada Saali katke „Soontagana linn“, mis täiesti kasutu; siis Lõo vormitud valepaatoselised luuletused „Asumine“, „Olandi leeris“, „Riia sõit“ (õones sõjakisa); Grossschmidti „Unenägu“ tahab olla kohutav, kuid on ainult segane ja mage.

III osas — *Kodumaa kirjandusest* — on palju esteetilisi ja pedagoogilisi vääratusi. Kasutud, tihti oma poolikusega ebaselged on katked: Kalda „Ants Raudjalg“, „Tuglase „Suvine õhtu“, Petersoni „Ristimets“, Soare „Minu vanaema“ (ebameeldiv vanaema suitsetamise ja liigse mehelikkusega) ja „Heinal“ (vastik oma saarlaste ülistamise ja suurmaalaste pilkamisega). Ebakohased pedagoogiliselt tunduvad olevat: Haava „Vana Juhan“, mis tunnustab petmist ja mõnitab teisi rahvusi, Mändmetsa „Sõnn“ — pulli jõu ja pere auahnuse ülistus, Juhan Liiva „Haige“ — moraal omakohus. Mändmetsa „Laupäeva õhtul“ ja „Pühapäevahommik“ on väheütlevad, esimene pealetükkiv oma tendentsiga („...nende inimeste mälestuses peab tühi koht olema, kes... ei ole talusaunas käinud“). Rahvaballaad „Kalmuneid“ oleks tulnud tervena võt-

ta. „Kalevipoja“ lõigetes on värsi- ja keelevead osalt parandamata; neid lõikeid oleks olnud rohkem tarvis; lõppeks ei ole vastuvõetav „Kalevipoja“ käsitluse poolitamine kaheks õppeaastaks (vt. Nurmik, *Kolmas lugemik*). Stiilitud ja luuleelamuseta on Haava „Isamaja“, Jakob Liiva „Tamm“, Tamme „Voog“, Koidula „Udumäe kuningas“. Haava „Kas on veel rohtu, mis avitab“ on labane anekdoot. Lõo „Seatapp“ on toores:

Suur valge siga laual selili,
kõik neli jalga õhus õieli...

Ja sisekond, veel soe värskusest,
on naiste käes, säält hargub rasva kest.

Söödi „Metsateel“, on kahesalmilise katkena pikemast luuletusest täiesti segane. Pöögelmanni „Puid pillun...“ on luulevaene ja tendentsiline.

Enamik rahuldavaid palu kuulub luuletuste hulka ja on sellega ühekülgne.

IV osa — *Seitse maailma imet* — on ebaõnnestunud. See ajalooline materjal on väheütlev V õppeaasta õpilasele. „Aleksandria tuletorn“ oma resignatsioonimeeleoluga on üle jõu õpilasile. „Egüptuse püramiidid“ on lahkkeliline: suurusemeleolu hävitab orjatöö. „Muinasjutt Semramisest“ sama: suuruse aluseks kapriis. „Artemise tempel“ on ebaselge.

V osa — *Avaras maailmas* — on väga kitsapiiriline: Itaalia, Hispaania, Kaukaasus, džungel, polaarmaa. Väheütlevad ajalehekirjeldused on „Alpides“, „Veneetsia“, „Vesuuvi mäel“, „Kaukaasuse mägedes“, „Tormiga Mustal merel“, „Kuldkotkas“. Freiligrathi „Lövi ratsasõidu“ tõlge on halb; sisult ei paku see anekdoot midagi. Üle jõu on V õppeaastale katked Tuglase reisirikirjeldustest „Teekond Hispaania“ (§§ 96—98). Sellega jääb vastuvõetavat üsna vähe järele.

VI osa — *Avastusreisid* — sisaldab ainult 3 pala: Ameerika ja nabad. Valma „Uue Maailma avastus“ on ainult kuiv ajaloofaktide protokoll ega kõlba lugemikku.

VII osa — *Tööstus* — on samuti vähesisaldav: kivisüsi, põlevkivi, raud. Oengo-Johanson „Päikese mootor“ on lugemikku ebakohane; „Põlevkivi“ on kuiv ja sisutu. Schilleri „Kellalaulu“ tõlkes oleks pidanud katsuma keele- ja rütmiviga parandada.

VIII osa *Teadus ja teadlased* — algab Freiligrathi kuiva luuletusega. Teadlaste elu ja tööd käsitletakse protokolliliselt refereerides, nii et nad ei suuda tihti selget kujutlustki anda, rääkimata suurist isiku-elamusist. Niisuguseid on, „Suurim õpetlane“, „Benjamin Franklin“ (Franklini elutööst pea mitte midagi), „Geniaalne laps“, „Thomas Edison“, „Inimsoo häätegiija“ (tarbetu järgmise pala kõrval), „Galilei“ (viimases sidumata vahepala). „Inimese keha riigina“ on ajakirjast „Ronk“ võetuna äärmiselt segane ja sisutu, paiguti küsitav teaduslikult:

„Esimesed ühiselamise vormid olid toored, sest vähe veel tunti inimese kehaehitust“. „Kui oma kehaehitust ja rakukeste tegevust täielikult tunneme, oskame selle najal ka riigi elu nii korraldada, et see oleks täiuslik“. „Välimest (?) raskustest kujunevad naha orgaanid, meeled ja pääaju. Rakupesa keskmisest osast (?) kujunevad kondid, sooned ja pide-med, tugikude“.

„Maailma lõpus“ on labane stiililt:

„Vägev Jumal pistab sõrme kogumi sügavusse ja paiskub uue tähe maailma taevaruumi, ning kui vana Kullipulli tahab, pistab ta sõrme sellesse kubisevasse vette ja...“

IX osa — *Loodus ja inimene* — pakub pealiskaudset ja kuiva materjali selle nii elulise küsimuse jaoks. Suur osa paladest kannatab abstraktsuse tõttu: §§ 133—135, 137—138. „Maakera sisemus“ on pealiskaudne ja segane; „Kus ja millal see oli“ vastuvõtmatu stiililt; Tolstoi „Päike“ on kohane noorimaile õppeaastale. Sel astmel näeksimise kuivade arutluste asemel kõiksugustest „suhetest“ üksikuid ilma- ja elupilte, millest laps intuiitiivselt tabaks looduse ja inimese vahekorra.

X osa — *Kuidas elada* — eesmärk on „tõsta vaim valitsejaks keha üle“, et „vii laps vaimlisele ja kõlblisele iseisvusele“, nagu autor pateetiliselt ütleb eessõnas. Selle osaga ei saa nõus olla didaktiliselt seisukohalt: meie ei tee neis aastates õpilast kõlblisteks moraalijutlustega. See on meie vana käsu-keelumoraal, ainult palju ebamäärasemal, abstraktsemal kujul, mis sageli on muutunud ainult ilusate sõnade koguks. Valdav osa neist on Foersteri omad ja paistavad välja oma pastorlikkude võtete ja tun-

deid-rõhutava ebaselge sõnastusega, milles kordub vaid „hea“ süda. Eriti puudulikest olgu nimetada: „Õpi isennast tundma“, „Vabatahtlik sõnakuulmine“, „Tugevaim“, „Kurttumad“, „Keelepeksmisest“, „Kuidas hing mõjub kehasse“, „Kuidas meie teod meisse mõjuvad“, „Puhtus“, „Mis on elus kõige väärtuslikum“, „Inimesed, keda alati otsitakse“, „Ainult kõige parem on küllalt häa“, „Kas põlveneb inimene ahvist“, — abstraktsed, sisukehvalt sõnadesseuppuvad ja segased ning halvad stiililt. Näiteid:

„Neist sõnust palun tähele panna, et siin pole juttu alaealiste orjalikust käsutäitmisest, vaid sõnakuulmisest, mida teostavad vabad inimesed“ („Vabatahtlik sõnakuulmine“).

„Kui lõõgile vastate lõõgiga, siis valmistab see teile erilist rõõmu, sest esiteks löi ta ainult teie keha tasakaalust, nüüd aga sündis see teie hingega, mis on kehast ometi palju võimsam“ („Kuidas meie teod meisse mõjuvad“).

„... ja kuni me endid harjutaksime, alati ainult täielikku tööd käest ära andma, siis oleks meie elu ka ise lõpmata palju üielisem, ta oleks terve, kuna ta praegu on enamasti tükitöö“ („Ainult kõige parem on küllalt häa.“).

„Õige häälekõla“ oma pedagoogilise sisuga on kohasem õpetajaile „Millest tunneb tõesti peene ja haritud inimese?“ arutleb naisevõttu ja esitab mehisuse näitena pearaiumist. Tammsaare „Kuningas ja ööbik“ on oma ideedelt vastoluline. „Inimese võit loodusjõudude üle“ kordab § 138 („Kuidas inimene loodusega võitleb.“) „Karskuspühaks“ on väheütleval täis õõnsaid lõöksõnu. „Jumalat otsimas“ on segane ja juhuslik tulemusilt, vaieldakse, kelle jumal suurem, ja mõttekäik lõpetatakse: „jumal on igavene loodus, jumal on hääduis inimeste südames“. „Midagi“ ja „Osman“ oma kunstliku sündmustiku ja pealetükkiva moraaliga ei lähe samuti.

Üldse V õppeaastal pole selle osaga juba vormi poolest midagi teha. Sisuline puudulikkus omakorda vähendab selle väärtust lugemisvarana vanemail õppeaastail.

Lugemiku stiililis-keeleline külg on sedavõrt ebakindel ja korrratu, et ta ei saa olla õpilasele toeks ning eeskujuks

keeleõpetuses. Raamat otse kubiseb puudustest.

1. *Stiil ja süntaks.* a) *Germanisme:* Sõnajärjestus: teda ei tee paha südame-tunnistus, mis pahade tööde taga käib, mitte rahutuks (309),... kus pea täiesti vagane oli (25); passiiv: nii said maakonnad aidatud viimne kord (11) jne., end: end madalaks maha küürutanud (18), lõbustas end elu rõõmust (127), koguni: täis muret hoiame endid paadi äärest kinni (241); *abisõnad:* ootamisest heade andide päale (7), ainuke nõu üle jäi (3), algab ta ära koristama kive (11) j. t. b) *Tarbetuid sõnu:* ometi on sulgi vähemalt millestki midagi järele jäänud (4), kuid ega me ojasse enam ei läe (110), kolde ümber koondusid kõik kokku (262), peaaegu täiesti võimatu (276), kõrvale pöördma mujale (24) j. t. d) *Kongruents:* kõrge torniaknast (32), Kussnachts ja Luzerni linnadest (171), hulk kajakaid lendasid (65), kaks silma vaatasid (183), linde ei olnud ise kuskil näha (56), õnnetud nägid end olevat (176), ümmardajad (subj.)... lükkab rehaga (136), oleks (presens) tal veel hulk kääblasi kasutada, ehk ta siis oleks katsunud (perf.) ennast aidata (5) j. t. e) *Objekt:* kui nad Riia raudmehi ära ootavad (55), teevad selle päale mitmesugused kujud (268), niisugused ettevõtted meelitavad saagiahned inimesed kokku ja vaevalt õpetavad nad kedagi (280), vandus ta häbematus kätte maksa (314) ja t. g) *-des laused:* õppides algkoolides, löi teda kord esimene õpilane valusasti (229) j. t. h) *Interpunktsioon* on puudulik: lihtvõrdlustes ikka tarbetult komasid, kuna neid aga tihti puudub lausetes, ebakindel koma apositsioonide, infinitiivide ja *ehk, või* puhul. i) *Sõnastik:* kõli (19), härrandlik (26), vittima (70), ehtisime pro ehtisime (149), tunnustama pro tunnustama (238), omate pro omandate (316) j. t.

2. *Üldisi:* enne Jaani (18) ja enne jaani (149), Murueit ja murueit (141), Soome, Liivi, Mordva, Voguli, Ostjaki, Ungari keele (45), liivi keelt (55), inglise lipp (205); tallitama (79) ja talitama (85), rätsepp (99), sammets (134), rööpad (207) ja roobastel (208); magyarid, tsheremissid, doozhide, Царь-keiser, ca chuchat j. t.

3. *Morfoloogilisi*. a) *Käänmine*: kaheksa miljoni pro miljonit (44), part. Jupiteri (227) ja Jupiterit (230), laite pro laide, igat pro iga (257), helmede pro helmeste (268), manneril pro mandril (47), jälgil pro jälil (52), aegust pro ajust (66), lehtis pro lehis (141) j. t.; oma pea deklioneeritakse, pea deklioneerimata. b) *Pöörmine*: algada, algades (23, 281), raiumaje (81), purustud (48), kaebanud pro kaevanud (115), teadvad pro teavad (67), haudub pro haub (285), sulasivad (36), jõivad (47), need oleks pro oleksid (125), olla pro olevat (3), nad tahta pro nad tahtvat (54), hiilab pro hiilib (48) j. t.

4. *Derivatsioon*. a) *Suffiksid*: õiguslistes (117), majanduslikes (157), loodusline (102), kirglike (164) j. t. *-lik* asemel, tundlus (304) j. t. b) *Liitsõnad*: taeva tuulte ja taevatuuli (39), kollakas pruunina (14), merele jäänuid (20), määratusuur (362), kolmkorda (147), üleskorjasid (22), kaunaviljast pro

kaunviljast (70), häädmeelt pro häämeelt (113), järeltulija pro järeletulija (96), pühaskirjaski (315) j. t.

5. *Trükivigu* on palju. Trükikoda on tarvitanud masinaladu, mille read on kõverad ja igal läheküljel rämpaseid, poolkustunud või hoopis valgeid kohti. Juhuslikult avatud lhk. 116. viimaseid näit. tervelt 12: tu(l)i, l(i)panud, ta(l)lu, vä(l)ja, (natu(k)ese, (vahe(l)e, ol(l)es, si(i)a, saar(l)ased, tel(l)imisi, mil (l)al, kü(l)a. See on kooliraamatus lubamatu.

6. *Illustratsioonid* on paiguti hoopis hallilt ja segaselt välja tulnud, näit. Laipmani „Soome maastik“, „Metsatalu“, Järnefeldti „Alepõletajad“.

Üldine mulje: Nurmiku *Neljas lugemik* ei rahulda oma sisulise valimatus, süsteemituse ja piiratusega käsi kui ka saateraamatuna; stiililis-keeleline ja trükitehniline külg on allpool kooliraamatu tasapinda.

Alkohol ja vaimutöö.

Kuivõrt mõjub vanemate alkoholitartvitamine laste vaimutööle.

G. Puu.

Et vanemate alkoholitartvitamine laste vaimutööle halvavat mõju avaldab, oli meie karskustegelasil juba ammu selge. Selle arvamise vastu ei ole kunagi ka meie õpetajad vaielnud, olgugi, et nende praksises vast ehk tihti ette tuli juhtumisi, kus joomari järeletulija oma intellektuaalse töövõimega kaugelt ületab karsklase lapse. Minul enesel oli paar aastat tagasi ühes Tallinna keskkooli IV klassis poiss, kelle isa kohta öeldi, et see ainult niikauaks kraavist välja ronivat kuni uue peatäie on võtnud. Ja ometi oli poeg esimene õpilane klassis!

Siiski — kevadel, kui õpilased olid tunnistused kätte saanud, uskusin enamus nende peas punaseks-nutetud silmi nägevat, kelle vanemad joodikud olid. Asi huvitas mind niivõrt, et endale ülesandeks tegin seda näilikku funktsionaalsust vanemate alkoholitartvitamise ning laste vaimutöö produktiivsuse vahel selgitada. Seks otstarbeks asusin läinud sügisel statistilise materjali kogumisele, olles veendunud, et ainult statistiline meetod võib anda sotsiaalsete nähete seadusepärasuse otsimisel kõige paremaid tagajärgi.

Statistiline vaatlus sündis ekspedit-

siooniliselt järgmistes Põhja-Eesti keskkoolides: Narva ühisreaalgümnaasiumis, Narva ühiskommertsgümnaasiumis, Jõhvi ühisgümnaasiumis, Tapa ühistehnikagümnaasiumis, Viru maakonna Rakvere poeglase gümnaasiumis, Rakvere linna ühisgümnaasiumis, Proua E. Lenderi tütarlaste erahumanitaargümnaasiumis, Tallinna Kaarli koguduse ühisgümnaasiumis, Tallinna poeglase humanitaargümnaasiumis, Tallinna linna 1. tütarlaste gümnaasiumis, Tallinna linna 2. tütarlaste gümnaasiumis, J. Vestholmi poeglase erahumanitaargümnaasiumis, Tallinna poeglase reaalkoolis, Riigi ühistehnikagümnaasiumis ja Tallinna tütarlaste kommertsgümnaasiumis.

Individaallehti saabus arvult 515 Nende järele määrasin üheltpoolt õpilaste produktiivsuse kahe elemendi — kvalitatiivse ja kvantitatiivse — kaudu kindlaks, kuna teiselt poolt selgus, kelle vanemad on alkoholitarvitajad, sest iga õpilane pidi anonüümselt sisseantud individaallehekese teisel küljel ära tähendama, kas isa või ema on karske või mitte. Töö produktiivsuse kvalitatiivse elemendi määrasid etteöeldud diktaadis ja aritmeetilisis ülesandeis tehtud üldine vigade arv, kuna tööviljakuse kvantiteet oleneb paberil leiduvate avalduste üldarvust. Mõistele „mittealkoholik“ andsin natukene laiema mahu kui „täiskarsklane“ on. „Mittealkoholik“ vastab ehk harilikus elus mõeldud karsklase mõistele. Minu vaatluses oli ta isik, kes ei keeldu tervisviinast ega koduõllest, mida ta aga sellasel määral nautida ei tohi, et objektiivsed joobumuse tunnemärgid avalikuks tulevad (s. t. isiku eneseväljenduse vorm ei tohi muutuda!). Alkoholikud olid siis kõik ülejäänud.

Olgugi, et lehed anonüümselt sisse anti, tuleb seal andmete osas vanemate alkoholitarvitamise kohta ometi teatav protsent tõest kõrvalekaldumisi ette. Ma ei mõtle siin teadmatut ega juhuslikku kõrvalekaldumist, sest niisugused hääbuvad sotsiaalseis masses vastastikku, vaid arvestada tuleb teadlikku, sihikindlat kõrvalekaldumist, mis „mittealkoholikute“ protsenti tõelisest suurendab, kuna „alkoholikute arv“ jääb vähemaks. Eelkatsed, mis ette võtsin mitmesuguseis keskkooli klassis kogutava materjali usutavuse proovimiseks, näitavad, et kõrvalekaldumise % oli tõelisest arvust kõige väiksem I klassis. Sellepärast toimisingi vaatlust ainult keskkooli esimesis klassis. Nüüd võib arvamine tekkida, et materjal vast ehk liiga puudulik, ja sellast vaatlust 515-ne individaallehe piires ei saa ammutavaks massiliseks vaatluseks nimetada. Et teada saada, kas materjal küllaldane või mitte, selleks jagasin ta pooleks ning võtsin kumbagistki poolest vigade ning vahelejäetud sõnade arvust aritmeetilise keskmise, mis aga teineteisest õige vähe erinevad. Statistika teab aga kinnitada, et niisugusel puhul faktide arv on küllalt suur seks, et perturbatsioonilised põhjused oma mõju kaotavad ning tüübiline mõju ainult nähtavale tuleb. Käesoleval juhtumisel tuleb ilmsiks funktsionaalsus vanemate alkoholitarvitamise ning laste vaimutööviljakuse vahel.

Läbitöötamisel materjal grupeeriti kahte ossa: alkoholikute ning mittealkoholikute destsendendid. Esimesi oli 362, teisi — 153, protsentuaalselt: 70, 29 ja 29, 71. Kumbki grupp jaotati töö produktiivse koefitsiendi järele neljasse kategooriasse.

I. kategoorias olid õpil., kellel tööviljakuse koefitsient kõikus	1—15.
II " " " " " " " "	15—30.
III " " " " " " " "	30—45.
IV " " " " " " " "	45—60.

Koefitsient saabus järgmisel teel: Oli kellegi individuaallehel vahelejäetud avaldusi 2 ja viga — 15. Ja kuna tekstis oli üldse 89 avaldust, siis tegi käesoleval juhtumisel õpilane 87 avalduse kohta 15 viga ehk $[(15 : 87 = x = 100) (1500 : 87 = 17,2)] 17,2\%$. Siin oli siis meil õpilasega tegemist, kes kuulus II kategooriasse.

Läbitöötatud materjali tabelisse paigutades, esinesid absoluutsed arvud järgmiselt:

Kategooria	Mittealkoholikute desendendid	alkoholikute desendendid	Kokku
I	74	138	212
II	51	152	204
III	22	52	74
IV	6	19	25

Kuna absoluutarvud nii silmatorkavat võrdlust ei võimalda, siis, muutes nad suhteliseks, saame järgmise uue tabeli:

Kategooria	Mittealkoholikute desendendid	Alkoholikute desendendid
I	48,37	38,12
II	33,33	42,27
III	14,38	14,39
IV	3,62	5,22

Tabelitest selgub, et kui 1000-dest mittealkoholikute järeletulijaist jõuavad I kategooriasse (head õpilased!) 438, siis jõuavad sinna alkoholikute lastest ainult 381. Rahuldavaid saavad alkohoolikute lastest 422, kuna mittealkoholikute järeletulijad — 333. III ja IV kategooria on juba nõrgad õpilased. Siin on mõlemaid pea võrdselt, kuid liignõrkade protsent on alkoholikute juures siiski suurem.

Ilmus trükis Saksa keele foneetika Eesti koolidele ja iseõpimiseks.

H. Punga

34 lhk. Hind mrk. 40. Pealadu H. Pezold'i kirjastus, „Polyglott“.
Tallinn, Malmi tän. 8, tel. 20-44.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Ruumi puudumisel on ajakirjanduse ülevaade pidanud välja jääma viimastest numbritest. Selle tõttu on kuhjunud väga palju materjali, millest oleks vaja informeerida lugejaid. Kuid et materjali hulk alatasa kasvab, siis on võimalik ülevaadet tuua ainult hilisemaist kirjutisist, alates augustikuust ja sedagi võimalikult lühidalt.

„Päevalehe“ 224. numbris

annab N. Kann artiklis „*Eesti Õpetajate Liidu kümnennda aasta juubeli puhul*“ heatahtliku ülevaate Õpetajate Liidu tegevusest. Soovitab, „et Liidu tegevus jaguneks kaheks ja Liidus töötaksid kaks, pärastpoole võib olla isegi kolm peasektsiooni: üks sektsioon oleks alg-, teine kesk- ja kutsekooli sektsioon. Mõlemad on iseseisvad. Kui harutatakse küsimust, mis puutub keskkooli, siis võtavad *tema otsustamisest osa ainult keskkooli sektsioonile alluvad õpetajad* ja ümberpöörduvalt. Kõik küsimused, mis on üldised, nagu kooliõpetajate liidu maja ehitamine, üldiste pedagoogiliste ja meetoodiliste raamatute ja brošüüride trükkimine jne. jääksid Õpetajate Liidu kui terviku otsustada“.

Kas ja missugusel kujul hr. Kannu ettepanek on vastuvõetav, peab otsustama muidugi Õpetajate Liidu asemikkudekogu. Asjast huvitatuil tuleks välja töötada üksikasjaliselt kaalutud ettepanek ja sellega seaduslikus korras esineda asemikkudekogu koosolekul.

Õpetajate Liidu tööd hinnates ütleb hr. N. Kann:

„Liidu juhatus ja sekretariaat, Liitu kuuluvate liitude ja seltside juhatused, Liidu ja tema liikmete toimkonnad on palju tööd teinud ja Eesti kooli paremale järjele tõstnud, kui ta seda oli Vene valitsuse ajal“.

Samuti on Õpetajate Liidu 10. a. tegevuse mälestamise puhul ka teised ajalehed ja avalikud tegelased õige kiitvalt Liidu tegevust hinnanud. Palju-

de teiste hulgast märgin riigivanem J. Teemandi hinnangut

(„Päevalehe“ 227. numbris ilmunud artiklis „*Lipukandjad*“):

„Mul on õnn teie keskel viibida, haridustegelased ja kultuurikandjad. *Tööd on palju tehtud (Minu harvendus, E. M.)... jõudu, kes teie lipukandjad olete!*“

„Päevalehe“ 233. numbris

ilmunud artiklis „*Emakeele nõrk tundmine koolides*“ arvab P. V., et emakeele nõrga tundmise põhjused on järgmised:

1. Õpilased on kooli astudes liiga noored. Selle juures on aga õppekava nõuded liiga suured. „Kui vaadelda algkooli emakeele õppekava, siis peab see 12—13-aastane jõmpsikas õieti kirjutama, mõnuga lugema ja isegi veidi kirjandust tundma, peab oskama vahet teha, milline on sopakirjandus, milline väärtuslik... Tuleb valida üks kahest: kas vähendada õppekava ulatust või saata lapsed vanemas eas kooli. Seni on katsutud õppekavasid kohendada õpilaste kohaseks, mis aga pole annud tagajärgi. Soovitaksin õppekavad rahule jätta ja asuda teisele teele — saata õpilasi vanemas eas kooli“.

2. „Puudulikud on meil emakeele õpperaamatud ja eriti just keskkoolides... mõneski keskkoolis õpilastel puuduvad üldse emakeele õpperaamatud... Kuid ärge unustatagu, mida annab raamat õpilasele. Ta määrab aine piirid, seab õpilase raamitud pildi ette, mida võidakse vaadelda tihtigi, kuna ilma raamatuta koolitöö ujub laiaili hommi-kuse uduna.“

3. „Kooli ilukirjandus on meil korraldamata. Näiteks, algkooli õppekava näeb ette E. Vilde „Mahtra sõda“ ja Juh. Liivi „Vari“ lugemist ja arutamist... mis teevad keskkooli õpilased? Ma olen neid tihtigi näinud kirjanduse lugemise asemel lõomas kaarte ja lugemas „Rahvalehte“. *Ei ole vist nende kohast ilukirjandust meil olemas*“.

4. „Õpilaste eneste hoolimatus emakeele vastu, sest arvatakse emakeelest ikkagi üle saada, ka ilma hoolsama õpimiseta...“

5. „Seni olid meil paljudes koolides tööd takistavaks nähtuseks sagedased õpetajate vahetused, mitte ainult iga aasta, vaid ka aasta keskel.“

Nende osalt asjalikkude märkuste kohta tähendaksin järgmist:

1. Meie algkooli õpilased on tõesti liiga noored maksvate õppekavade jaoks. Kuid algkooli emakeele õppekavu pole ju õpilasele kohandatud, nagu P. V. väidab. Olen ikka olnud liiga varase kooli astumise vastu (meie oludes), kuid siiski arvan, et ka õppekavu tuleb õpilasile kohandada.

2. Emakeele õpperaamatud on puudulikud, kuid see on paratamatu nähtus kooliuuenduse algajajärgus. Hea õpperaamatu võib kirjutada, kes ise pikemat aega koolis on töötanud, millele ta õpperaamatu kirjutab. Meie kogemused uues koolis on aga siiaamaani olnud veel liiga vähesearvulised. Nüüd ehk oleks juba mõnel kogemusi, aga hea raamatu kirjutamine võtab ju väga palju aega. Aga seda just meie koolitegelasil ei ole, sest vähese palga tõttu on nad liiga koormatud koolitööga. Haridusministeerium peaks muretsema elamisvõimaluse ilma koolitoas töötamata mõnele meie koolimehele, kellest loota võiks parema õpperaamatu kokkuseadmist.

3. Kooli ilukirjandus on meil küll korraldamata, kuid veel suurem häda on, et eriti algkooli jaoks pole meil üldse kuigi palju väärtuslikku algupärast ilukirjandust. Kui mõne aasta eest ühel emakeele õpetajate kongressil sellele asjaolule tähelepanu juhtisin ja soovitasin vähemalt esialgu tarvitada ka väärtuslikku tõlkekirjandust labase ja kuiva ning lapsevõõra algupärase ilukirjanduse asemel, siis tõsteti parempoolses ajalehtedes kisa, et Õpetajate Liidu esimees küllalt ei hindavat meie oma ilukirjandust. Nüüd aga asub „Päevaleht“ seisukohale, mis lähedane minu seisukohale.

„Kaja“ 188. numbris

ilmunud artiklis „Isik ja diplom“ leiab tema autor R. Mällo, et meil on vale läh-

tekoht akadeemilise hariduse hindamisel, et meil liiga suur tähtsus antakse diplomile.

„Inimese väärtust (mujal ilmas) ei mõodeta paberite järele, vaid selle järele, mis ta elus ära suudab teha. Eestis vaadatakse küsimuse peale teisiti.“

Paari aasta eest leidnud prof. Rahamägi, et Eestis olevat veel küllalt ametikohti ülikooli haridusega isikute jaoks. Selle järele, kuidas ülikool lõpetajaid välja saadab, peaksid aga nähtavasti mitteülikooliharidusega ametnikud oma kohtadelt lahkuma. Ja valitsus peaks nende ametite arvu, millesse ainult ülikooli haridusega pääseb, tugevasti laiendama, sest muidu on karta, et vähema haridusega mehed hea eduga võistlevad. Nii siis, ülikooli lõpetajad jäävat lootma, et riik nende tööd ja leiba kindlate kohtade näol kindlustaks.

Edasi nõutavat igal sammul eesõigusi „eriteadlasile“, s. o. diplomi ettenäitajaile. Ehitused antagu ainult eriteadlasile“ (sellele vaatamata, et sel teel tööd paar korda kallimad tulevat ja et kõik need taeva poole kisendavad plaanid, millega meil linna rikastatud, olevat diplomeeritud inseneride töö).

„Veel mõni aasta tagasi tõstis ülikool inimese kõrgemasse seisusesse. Temal oli teistsugune erikaal kui lihtsurelikul... Seltskond pani tema peale ka erilised kohustused: ta pidi mustast tööst hoiduma, peenemalt riides käima ja paremini sööma... Kui nimi ees kord juba „cand.“ või koguni „dr.“, siis oli ta autoriteet igal alal. Dr. K. A. Hermann pidas seda absoluutselt võimatuks, et tema tööd võib keegi arvustada, kellel ei ole doktori aukraadi. Eri- lisse aupaistusesse on diplomid asetanud J. Tõnisson, kes alati kindla vahe on teinud „akadeemilise“ ja „mitteakadeemilise“ pere vahel... Tartu pedagoogilistes ringkondades käib ringi anekdoodina kõlav fakt, et dots. E. Tennmann haridusministeeriumile palve saatnud, keelaku ministeerium ära koolitegelastel, kellel puudub usuteadline eriharidus, tema, Tennmanni usuõpetuse lugemikke arvustamast... Suhteliselt ei ole diplomeeritud mehi kusagil nii palju kui kristlikus rahvaerakonnas. Avalikus elus peab kristlik rahvaerakond oma ülesandeks usuõpetuse kor-

raldamise koolis. Selleks on nõudnud ta enese kätte haridusministeeriumi". (Huvitav, et riigivanema erakonna leht ütleb siin avalikult, et kristlased nõudnud endi kätte haridusministeeriumi selleks, et usuõpetust oma tahtmise järelle korraldada, — nii siis, mitte hariduse edendamise sihid üldse, vaid eeskätt usuõpetuse huvid. E. M.). „Kuid koolitegelased kinnitavad ühest suust, et usuõpetuse korraldamise alal viimasel ajal nii hästi kui midagi ei ole tehtud. Kooliõpetajate keskel hakkab igasugune huvi usuõpetuse vastu kaduma. Endistel aastatel võetud veel usuõpetuse kursustest osa, kuid tänavu võivat Valga kursusest (ainuke luteruse usuõpetuse jaoks) osavõtjaid sõrmede peal üles lugeda. Kõigi teiste õppeainete kuulajaid olla sadade viisi. . .

Rahvale peab korra selgeks tehtama, et meie ajal ülikooli diplom enam paremat põlve ega sooja teenistukohta ei kindlusta. Astutagu ülikooli *hariduse* saamiseks, mitte kergema elu lootuses. . .“

„Postimehe“ 206. numbris

ilmunud kirjatükis „*Maakeskkoolide kaitsmaks*“ valgustab K. põllutöoministeeriumi ebaõiglast seisukohta ja talitusviisi põllumajandusliku laadiga täiendus- ja keskkoolide suhtes.

„Kui näiteks minnakse põllutöoministeeriumi täiendusklassile või põllumajandusgümnaasiumile kas toetust, laenu või *maad* paluma, siis tehakse vähemalt see tingimuseks, et klass või kool muutugu sarnasteks, mis oleks järelevalve korras alluv põllutöoministeeriumile.

Täienduskoolide asjus peaks ometi ju kord selge olema, et nad annavad (põllumajanduslike kavaga, muidugi) põllumajanduse alal oma lõpetajaile samase ettevalmistuse *kui üheklassilised põllutöökoolid*, mis pärast oleks mõtetu neid võtta ühe- ja kaheklassilise põllutöökooli *ettevalmistusklassina*. Kui 6-kl. algkool ei suuda põllutöökoolidele küllalt küpseid õpilasi anda, siis oleks loomulikum põllutöoministeeriumil endal nende koolide juures ettevalmistusklassi avada ja mitte haridusministeeriumi poolt ja ülevalpeetavate koolide ettevalmistust ootama jääda, iseäranis veel siis, kui see ettevalmistus on, põllu-

töoministeeriumi arvates, nii kahtlase kvaliteediga. Pealegi on teadmata, kui suurt ettevalmistust on vaja põllutöökoolidele.“

(Ilma et küsimuses ühele või teisele seisukohale asuda, on siiski huvitav kuulda, et meie kõige tähtsamate ja rohkearvuliste kutsekoolide — põllutöökoolide — korraldajad ei arva 6-kl. algkoolide ettevalmistust küllaldaseks põllutöökooli astumiseks. Kuid ka teistesse kutsekoolidesse astumiseks ei olevat meie 6-kl. algkooli haridus küllaldane, nagu seda olen kuulnud mitmelt kutsekooli tegelaselt. Kas siis ometi ei oleks õigem püüda 7-kl. algkooli poole, nagu seda seisukohta olen kaitsnud juba mitme aasta eest? E. M.).

„Küsimuse otsustamisel, kas erinimetustega gümnaasiumid on kutsekoolid, peab meeles pidama, et põllumajandusgümnaasiumid peavad aja jooksul väljaarenema 6-kl. põllumajanduslisteks keskkutsekoolideks. On kindel, et põllumajandusgümnaasiumid praegusel kujul juba küllalt võistelda võivad omal erialadel kaheklassiliste põllutöökoolidega. Kui need koolid jõuavad aga korda seada oma katsetalud (*mõisaid neile, õnneks, harilikult ei anta*) ja avada 6 klassi, siis suudavad nad kindlasti anda oma õpilastele *paremat* haridust, nii üldharidust kui ka põllumajanduse alal, kui praegused põllutöökesk-koolid. Sellepärast oleks mõttetu tegu sulgeda põllumajandusgümnaasiume neis kohtades, kus põllutöoministeeriumil on kavatsus avada 2-kl. põllutöokoole.

Paistab nii, et sulgemist on vaja läbiviia ainult selleks et „põllutöoministeeriumi koolide avamise kava teostada. Loomulikum oleks küll olnud enne selle kava kokkuseadmist ja kinnitamist ka vaadata, mis koha peal juba on olemas. Haridusministeeriumi põllumajandusgümnaasiumid töötavad 1923. a. alates, põllutöoministeeriumi põllutöökoolide võrk on aga kinnitatud alles 1924. aastal, kuid seni veel teostamata.“

„Postimehe“ 214. numbris

ilmus lühike ülevaade *Rahvastuldu algatusel ellukutsutud vaimlise koostöö komisjoni tegevusest ja seisukohtadest*.

See ülevaade on nii tähtis, et ta siinkohal lühendamata avaldame:

„Rahvasteliidu tähtsamaks ülesandeks on ja jääb rahu alalhoidmine maailma rahvaste vahel. Abinõud, mis seejuures kasulikud võivad olla, on mitmesugused. Poliitilised tagatised ja majanduslised surveabinõud kallaletungija vastu on iseenesest väga head selleks, et järele mõtlema panna neid, kes kriitilistel silmapilkudel endi üle valitseda ei suuda, kuid kõik poliitilised abinõud ei suuda tabada kurja juurt seni kui rahvaste vahel puudub arusaamine üksteise nõuetest, huvidest ja ideaalidest. Teiste sõnadega, tuleb äratada ja süvendada arusaamist rahvaste koostöö tarvidusest mitmesugustel aladel, selle koostöö kandjast — rahvasteliidust, tema ülesannetest ja tegevusest. Siis avaneb lai tööpõld, millel praegu esimesi vagusid künnab rahvasteliidu algatusel ellu kutsutud vaimlise koostöö komisjon. Viimane võib juba 9 istungjärgu peale tagasi vaadata, mis 20.—27. juulini Genfis ära peeti. Komisjon on välja töötanud terve rea ettepanekuid ja sooviavaldusi, mis käesoleva aasta septembris kokkuastuvale 8. täiskogule esitatakse. Mõned neist äratavad erilist tähelepanu sellepolest, et neis esimest korda tunnustust on leidnud põhimõte: noorsoo kasvatus sündigu rahvasteliidu vaimu. Selleks soovib komisjon koolinoorsoo keskel kavakindlalt läbi viia noorte tutvustamist rahvasteliiduga, selle sihtidega ja tööga, mis moodustab ühe osa vaimlise lähenemise tööst. Muidugi tuleb selle aine käsitlem. noorte arenemise tasapinda arvesse võtta, sest ainult sarnase korralduse juures võib töö soovitav vilja kanda. Edasi soovitatakse vastavate õppeabinõude tollivaba sissevedu ja eriliste rahvasteliidu õppetoolide asutamist ülikoolide juures. Kõige seejuures tähend. komisjon öieti, et õige kasvat. aluseks jääb ka edaspidi armastus oma perekonna ja kodumaa vastu, kuid tõelisele patriotismile ei ole sugugi võõras arusaamine teiste rahvaste isamaa armastusest ja koostöö tarvidusest. Loomulik, et seejuures iga üksiku riigi iseäraldusi arvesse tuleb võtta.

Mis puutub tehnilisesse korraldusse, siis on komisjoni arvates soovitav ellu

kutsuda 1—2 kesктоimkonda (Pariisis ehk Genfis), kelle ülesandeks oleks andmete kogumine vaimlise koostöö arenemise üle. Nendega kontaktis töötaksid valitsused, haridusministeeriumid, kooliõpetajate liidud ja vabatahtlikud organisatsioonid, korraldades tarviduse korral konverentse, loenguid jne.

Siinkohal võiks tähendada, et üks esimestest, kes rahvasteliidu mõtet koolidesse kavatseb kanda, on Inglismaa. Alles hiljuti esines praegune Inglise haridusminister sir Eustace Percy kõnega, milles ettetoodud põhimõtted rahvasteliidu komisjoni omadega ühte langevad.“

„Postimehe“ 215. numbris

kõneles A-d. „Õpetaja ülesannetest“. A-d. leiab, et õpetaja peaks tagasi hoiduma aktiivsest tegevusest, (mitte aga täiesti eemale jääma) neis seltsides ja ühingutes, millel on majanduslik ja puhtpraktiline ilme, nagu: piima-, turba-, karjakontrolli-, majandus-, tarvitate-, laenu- ja hoiu-ühingud, põllumeeste-, tuletõrje-seltsid jne. Haridus-, karskus-, laulu-, mängu-, näitemängu-, raamatukogu-, spordi-, õpetajate-, rahvaülikooli-, kirjandus-, muuseumi- j. t. seltsid aga ootavad igal avaldusel õpetajaid-haridustegelasi. Kõige pealt olgu aga õpetajal kõige rohkem südamel oma kool. Siin on nii palju teha. Kooliraamatukogud, koolimaja sisemus ja välimus, õppeabinõud, tervislikud jooginõud, kehvemad õpilased jne. — kõik see nõuab õpetaja aitavat ja korraldavalt kätt.

Need mõtted on täiesti õiged. Oleme enimalt sama rõhutanud.

„Vaba Maa“ 195. numbris

ilmunud art. „Sa ei pea abielu rikkuma“ juhib J. K. sellele tähelepanu, et haridusminister J. Lattik sunnib seda käsku rikkuma, kuna riigikoolivalitsus on seletanud, et „riigikoolides on lubamata ja vallakoolides mitte soovitav, et ühes ja samas koolis teenivad õpetajatenä mees ja naine.

„See seletus sunnib paljuid abielupaarisid-õpetajaid abielulahutamise küsimusega tegemist tegema... mõlemad abiellunud õpetajad on oma terve nooruse jõu õpetaja kutse omandamiseks

tarvitanud... koolitöö on mõlema elu lahutamata osaks saanud, sest selle üle vahetati omavahel mõtteid hommikul vara ja õhtul hilja, nüüd korruga on lubamata, on mittesoovitav, et mees ja naine ühes ja samas koolis õpetajatena teenivad. Jääb valida, kas tegelik või fiktiivne abielulahutus, eraldi maa oludes, kus lähemategi koolide vahe on kümnekond kilomeetrit... Ja lastega abielupaaride-õpetajate lapsed: neil on vaeselapse saatus möödapääsemata, jääb valida, kas isa või ema—mõlemaid ei tohi neil lastel olla.

...Tuleb ette ka õpetajate seas, et põhimõtte poolest abielu pooldaja noormees leiab oma kaastööliste seast neiu, keda oma eluseltsiliseks, naisena, oma järeletuleva põlve edasikandjana austama ja armastama hakkab. Tekib ka vastuarmastus. Kuid kaugemale ei pääse... Ei ole võimalik abielluda. Jääb järele elada Koidu ja Amarikuna.

Eesti rahva kõlbluse, tõutervise ja moraalse kooli põhimõtte seisukohalt on nimetatud riigikoolivalitsuse seletus suurem eksitus, võiks ütelda *ülekohus*, kui seda tänini ükski teine valitsuse asutuse seletus on olnud ja sellepärast oleks haridusministri J. Lattiku esimene ülesanne selle eest hoolitseda, et nimetatud seletus kohe ära muudetakse ja abielu, kui inimsoo ühiselu alus, ka koolipõllul aupaigale asetatakse ja õpetajate arvu koondamise puhul nõnda jõudsasti maadvõtva häbielu harrastajad õpetajad esimeses järjekorras koolipõllult kõrvaldataks.

„Sina ei pea mitte abielu rikkuma!“ on õpetatud ja õpitud aastatuhanded. Ka meie riigi põhiseadus ega muud seadused ei eita seda põhimõtet. Meie väikse Eesti rahva tuleviku pärast oleks küll vajalik, et ka meie kristlik haridusministeerium selle põhimõtte alusele tagasi pöörduks.“

Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a.

III üldkoosolek. 20. aug. 1927. a.

Kongressi teine päev.

Koosoleku avab kl. 9. 15 hra O. J. Kiesel. Protokolleerivad h-rad J. Kents, G. Hion ja K. Känd ning prl. L. Johanson.

Kvoorumilehe järele on kongressi III üldkoosolekul 103 hääleõiguslikku, 187 sõnaõiguslikku liiget ja 22 külalist, kokku 312 isikut. Osa kongressi liikmeid ja külalisist viibib algkooli sektiooni koosolekul, mis samal ajal teises ruumis. Üldkoosoleku saalis on alaliselt üle 100 isiku.

Järgneb haridusministri abi hra F. V. Mikkelsaare referaat: „**Üldhariduslik ja kutselaadiline keskkool; nende sihid, ülesanded ja erinevus**“.

Kõneleja leiab, et:

1. Keskkooli tüüpide arenemise ajalugu näitab suuna mitmekesiduse poole (klassikagümnaasium, reaalgümnaasium, reaalkool, reformgümnaasium, kommertsgümnaasium...), kusjuures juuretulevad tüübid on kasvanud välja elu

nõudeist, olgugi, et nad kõik alati on leidnud vanema kooli tegelaste vastu.

2. Pedagoogilis-psühholoogilisil, aga ka sotsiaalseil kaalutlusil on koolitöös esiplaanile tõstetud kasvatuslik külg, sellega eriti rõhutatud voluntaarne moment. Selleks vajaline töö elulikkus ning praktilisus toob kaasa avarama ruumitegemise rakendusteadustele.

3. Eesti keskkooli uuemad tüübid, ehk n. n. „kutselaadilistest keskkoolidest“ põllumajandusegümnaasium, tehnikagümnaasium, sotsiaalgümnaasium jne. ei sisalda milgi kombel vähem formaalselt harivat materjali, kui näiteks seni tunnustatud kommertsgümnaasium, mitmed neist küll kindlasti isegi enam. Kui aga võtta nende materjaalset haridusvõimet, siis on ta tehnika- ja sotsiaalgümnaasiumil vähemalt sama, kui kommertsgümnaasiumil, põllumajanduslikul gümnaasiumil aga kindlasti suurem.

4. Kuna meie avalikkude seadustega määratud gümnaasiumide ülesannete hulgas seisab esimesel kohal haritud kodanikkude ettevalmistamine, mis ka täitsa loomulik, siis ei ole meie erilaadiliste keskkoolide olemasolu teistest kuidagi vähem õigustatud. Kutsekoolidena tuleb neid koole näha sama vähe kui kommertsgümnaasiumigi, kuid rakendusteadustega sigitatud mõtteilm ja teatud praktiliste oskustega kinnitatud tahtevald teevad nende omaniku sotsiaalselt väärtuslikuks keskkharidusega kodanikuks.

Ülikoolis edasiõppimiseks on nad õigustatud sama võrra kui senise „kutselaadilise keskkooli“ — (kommerts-kool) lõpetajad. (Kaaluda tuleks vast ainult ühe tüübi õigusi — nimelt tütarlaste majapidamisharu omi, sedagi eri põhjustel ja erilise ettevaatusega).

Sama teemi üle refereerib ka hra N. Nurmiste. Kõne sisu on kokkuvõttes järgmine: Meie praegusaegne kutselaadiline keskkool on üle koormatud üldhariduslikest õppeainest, seetõttu käsitletakse kõiki aineid pealiskaudselt, mille tulemuseks on õpilaste huvipuudus kutselaadiliste koolide vastu. Kuna kutselaadiliste õppeainete käsitus nõuab õpilastelt praktilist käsitlust, mis peaks neid elustama; seevastu on meie kutselaadilisele keskkoolile pöördud vähe tähelepanu, nende vastu tuntakse ka laialdastes ringides vähe huvi ja nad on halvades tingimustes; neid suletakse ja nende asemele kutsutakse ellu kutsekoolid, ilma et kutselaadiliste keskkoolide tähtsust põhjalikumalt kaalutaksegi. Ka kutsekoolid väärivad tähelepanu, kuid pole vajalik, et kutsekooli lõpetaja peaks asuma oma erialale tööle, vaid ta võib ka teisele elukutsele üle minna ja seda võimaldab enam kutselaadiline keskkool. Sellepärast tuleb meie keskkoolidesse tuua enam kutselaadilisi aineid ja hoolitseda nende korraldiku sisseseade eest.

Läbirääkimistel võtavad sõna: *prof. P. Põld*. Meie keskkoolid reaalselt ja humanitaarharudega valmistavad küll õpilasi ülikoolile ette, kuid nad annavad vähe õpilasile, kes kõrgemat haridust ei saa ja kohe ellu astuvad, seepärast tuleksid nad muuta elulisemaiks ja elastilisemaiks. Meie praegusaja keskkoo-

lid ongi ka kutselaadilised koolid, kuid halvad koolid — nad ei ole suutnud anda seesmiselt tsentraliseeritud isikuid. Seepärast on hakatud neid ümber korraldama — neisse on püütud tuua kutselaadilisi aineid. Sellastelt koolidelt nõutakse, et nad annaksid kas kindla elukutse õpilastele või valmistaksid neid ette ülikoolile. Kuid nad jätvad nii õpilasissse kui ka vanemaisse pettumuse tunde. Keskkool peaks õpilasi eeskätt ülikoolile ette valmistama, kuna kutses tuleb keskkooli lõpetajail end ise täiendada.

Esitab järgmised resolutsioonid:

1. Praegune keskkoolide erinevus tüüpideks on puudulik lahendus kooli erinemistarvidustele vastavalt õpilaste lahkuminevatele annetele.

2. Meie keskkooli arenemise seisukohalt tuleb tunnustada tarvilikuks, et kool korraldataks elastilisema ainete valiku alusel, kusjuures suuremat ruumi antakse kutselistele annetele.

3. Praegused kutselaadilised keskkoolid, mis toonud suurema mitmekesiduse haridusteede valikusse ja vastavad suuremal määral õpilaste annete erinevustele, tulevad ümber korraldada puhtkutselisteks koolideks (milgi tingimusel mitte sulgeda!), luues võimalusi pääseda ülikooli neile, kel puhtteaduslikud kalduvused vastavate täienduskursuste kaudu.

4. Seniseid üldhariduslikke keskkooli praegusel ülirohkel arvul tuleb vähendada, neid ümber muutes kutselisteks koolideks või õigemini elastilise kavaga keskkoolideks, kus mitmekesiseid üldhariduslikke kutselisi õppevõimalusi.

Hra J. Vâlbe: Mõlemad referendid propageerivad kutselaadilisi keskkooli, millega tahetakse kätte saada õpilaste intellekti arendamist, kui ka oskuste omandamist. Esimesel on suurim tähtsus, seega ka arendamises väärtuslikum. Kutselaadilised keskkoolid on kallid ja vaevalt suudaksime ellu kutsuda eeskujulikke kooli. Seepärast oleks parem korraldada eeskujulikke üldhariduslikke koole.

Hra A. Koov kriipsutab alla järgmisi kutselaadiliste keskkoolide häid külgi — kutselaadiline kool võimaldab kergemini teenistust leida — näit. kä-

sitööd oskajal kui ka tehnilise keskkooli haridusega isikuil. Seepärast tuleks neis koolides suurendada praktiliste ainete hulka ja vähendada üldhariduslike aineid. Töö tõstab õpilastes huvi aine vastu, mis väljendub selles, et õpilased meelsamini neist osa võtavad (vaheajal ka edasi töötavad). Praegusaegsoid kutselaadilisi keskkooli oleks veel varajane sulgeda, peaks veel ootama mõned aastad, et rahvas kooliga tutvaks. Samuti tuleks neid muuta eeskujulisemaks, anda neile soodsamaid ruume, õppevahendeid jne.

Hra N. Kann, pooldab kommerts- ja põllumajanduslikke keskkooli. Esimesed peaksid asuma linnas, teised maal. Esimeste koolide õppeaega tuleks aasta võrra pikendada, teistes suurendada praktiliste tundide arvu. Aianus — ja kultuurtehnilised gümnaasiumid tuleksid muuta erikoolideks.

Teeb järgmise ettepaneku: „Vahekord põllutöö- ja haridusministeeriumi vahel põllumajanduslike koolide asjus tuleb rahuloldavalt lahendada“.

Lõpusõna antakse härra Mikkelsoorele. Referent vastab prof P. Põllule, et kui prof. arvab, et praegused kutselaadilised keskkoolid ei valmista kutses ette, siis ei anna ka üldhariduslikud koolid täielist üldharidust. Samuti pole soovitatav, et koolid alluksid mitmele ministeeriumile, neid peab juhitama ühest ministeeriumist. Väga kergelt ei tuleks ka üksikuid harusid sulgeda ega uusi avada, nagu see sündis hiljuti Narvas. Nende kallal tuleks enam tööd teha, neid elule kohandades.

Faktiliseks märkuseks võtab sõna hra Välbe: Narva gümnaasiumi kommertsharu ellukutsujaks ei olnud ei direktor ega ka õpetajad vaid koolivalitsus.

Oma lõpusõnas hra Nurmiste lükkab ümber väite, nagu ei oleks Tallinna tehnikagümnaasiumil oma töökoda ja nagu käsitataks praktilisi aineid mainitud koolis teoreetiliselt. Teatab, et nimetatud kool oma töödega esineb näitusmessilgi. Esitab järgmised resolutsioonid vastuvõtmiseks:

1. Gümnaasiumides võib õpetada peale üldainete ka kutselisi aineid, arvestades kohalisi olusid ja õpilaste kalduvusi.

2. Seejuures ei ole aga tarvidust liigitada gümnaasiume üld- ja kutselaadilisteks. Kuna sihid ühised — peab ka nimi olema ühine — gümnaasium., selle juure ei ole muud vaja lisada kui asupaiga nimi ja tarbekorral järjekorra number.

3. Kutseainetega gümnaasiumid vajavad vähemalt samapalju tähelepanu ja hooldamist nagu harilikud gümnaasiumid.

Peale 10 minutilist vaheaega jätkub kongress prof. P. Põllu juhatusel.

Refereerib hra J. Grüntal „Kesk-kooli praegune vaimline tasapind ja vahekord alg- ning ülikooliga“. (Kõne ilmub „Kasvatuses“) Oma kõne võtab referent järgmistesse lausetesse kokku:

1. Keskkool nõuab praegu õpilasilt rohkem kurnavat mäletööd kui loovat, vaimuarendavat tegevust.

2. Keskkooli iseloomustab praegu madal intelligentsus, inertne massi moraal ja umbselt suundatud tahe.

3. Algkool ei tohi rajada oma tööd keskkooli nõudmistele.

4. Üldhariduslik keskkool peab seadma oma töö ülikooli vajaduste kohaselt.

Kõnele järgnevad elavad läbirääkimised. Sõna võtavad:

Hra N. Kann, kes käsitleb omavalitsuse küsimust Saksamaa koolides ja küsib referendilt, kas ka meil on katsetatud omavalitsuste elluviimisega koolides.

Hra L. Raudkepp — leiab, et meie keskkool taotleb korruga kaht eesmärki: 1) tahab elule ette valmistada ja 2) ülikoolile. Kuid keskkoolid peaksid taotlema üht sihti, kas esimest või teist. Keskkooli astumisel peaksid õpilased sooritama võistluseksami, millega neid enam kvalifitseeritakse. Samuti peaksid kõik võõrkeeled olema koolis valitavad. Esitab järgmised resolutsioonid:

1. Üldharidusliku keskkooli kursus peaks pikenema ühe aasta võrra neile õpilastele, kes tahavad ja suudavad endid ette valmistada ülikoolile, kuna keskkooli 5. klassi lõpetajad tunnustatakse ainult üldhariduse osalisteks.

2. Võõrkeelte suhtes tuleks võimaldada, et nende valik oleks koolidele liikuvam; õpitavate keelte arv peaks vähenema, mis võimaldaks õpilasile vähe-

malt ühe võõrkeele põhjalikuma kätteõppimise.

Hra N. Tann leiab, et meie keskkool on siiski lühikese ajaga tunduvalt arenenud. Meie praegune keskkool ei ole kaugeltki enam see, mis ta oli aastat 8—9 tagasi. Meie õpilaste üheks intelligentsuse tunnuseks peetakse emakeele oskust ja emakeelse kirjanduse tundmist.

See pole aga praeguse eesti keele nädalatundide normi juures kuidagi võimalik, sest vihkude parandamine nõuab emakeele õpetajalt hiigla suurt jõupingutust ja väga palju aega. Eesti keele nädalatundide arv ei tohiks olla üle 18 või hädakorral vahest 20, kusjuures uuesti rõhutab oma eelmisel koosolekul tehtud ettepanekut emakeele õpetaja tundide asjus.

Õpilaste tahte ja orientatsiooni kasvatamine on võimalik ainult siis, kui emba-kumba, kas vähendatakse praegusi liiga suuri kavu või jällegi pikendatakse praegust õppimise aega 5 aasta pealt 6 peale.

Ei ole õige referendi väide, et keskkooli õpilasel puudub ilmavaade. Olen kui emakeele õpetaja eesti keele kirjatõist tundma õppinud, et meie õpilasel, vähemalt suuremal osal neist, on väga ilus tervikuline, idealistlik ilmavaade.

Tervitatav on referendi soov, et keskkoolid seaksid kokku aruandeid oma kooli kohta ja vahetaksid neid teiste koolidega.

Prl. S. Pruuden peab tarvilikuks õpilaste omavalitsust koolis ja arvab, et nad võivad kasvatavalt mõjuda.

Prof. P. Põld soovib ka omavalitsuste asutamist koolis.

Hra A. Veiderman arvab, et omavalitsuste sisseseadmine meil võib negatiivseid tagajärgi anda, kui ta muutub manguasjaks nagu ta ühe eelkõneleja jutust välja paistis. Õpilaste arendamiseks tuleks teisi teid leida. Õpilaste vähenenud arendamine on oleneb sagedasti kavade suurusest, liigsest mälu koormamisest ja õpetajate käsitamiseviisidest.

Hra M. Vellema pooldab omavalitsuste asutamist ainult keskkoolide juures ja soovib seda järkjärgult teostada.

Hra J. Välbe leiab, et õpilaste mälu koormamine sünnib ka õppekavade ar-

vel. Et intelligentsust õpilaste hulgas tõsta, tuleks edasi õppida lubada ainult neil õpilasil, kes enam arenemisvõimelised. Ka meie keskkoolide lõpetajate tööd polegi nii halvad, kui hra referent toonitas.

Hra P. Sepp leiab, et kõlblist tasapinda võib tõsta ühiskoolide varal. Ühiskool soodustab koostööd ja arendab õpilaste intellekti. Esitab järgmise resolutsiooni: „Õpetajate kongress konstateerib, et poeg- ja tütarlaste koostöötamine keskkoolis soodustab intellekti, kõlblise külje ja tahtejõu arendamist.“

Hra G. Ollik leiab, et puudus on meie keskkoolidel, kuid kõiki puudusi ei saa veeretada kavade arvele. Sel lühikesel arenemisel on Eesti kool küllaltki arenenud ja ta edaspidiseks arendamiseks tuleb meil teid leida.

Hra A. Pärli leiab, et meie keskkool annab arenenumaid õpilasi, kui seda suutis anda endine veneaegne keskkool.

Lõpusõnas toonitab ref. hra J. Grüntal, et ta oma referaadis ei ole sugugi püüdnud arvustada, vaid on katsumud objektiivselt ette kanda meie keskkooli häid kui ka halbu külgi ja ta ei ole isiklikult kedagi tahtnud puudutada.

Juhatama asub hra V. Nano.

Refereerib prof. P. Põld: „**Keskkooli õpetaja ettevalmistus ja edasiharimine**“.

Kõne teesid on järgmised:

1. Keskkooliõpetaja kutse eeldab teatavat annet, mis ei ole asendatav teoreetiliste õpingutega, kuid mille olemasolu ei tee erilist ettevalmistust ülearu-seks, vaid teda otse nõuab.

2. Keskkooliõpetaja ülesandeks pole ainult õpilaste teoreetilis-õskusliku arenemise, vaid ka nende moraalis-õskusliku kujunemise juhtimine. Sellepärast tuleb keskkooliõpetaja kutselisel ettevalmistusel rõhku panna niihästi teaduslikule studiumile ülikoolis resp. õpingutele kõrgemas eriooppeasutises, kui ka pedagoogilisele haridusele.

3. Keskkooli teoreetiliste ainete õpetajate teaduslik ettevalmistus peab olema nii põhjalik, et õpetaja täiesti tunneb vastavate ainete teaduslikke põhiprobleeme, meetodilisi ja konstruktiivseid printsiipe, mis temale võimaldab nende alal iseseisva töötamise. See nõue

on seda tähtsam, mida isetegevamalt tahetakse õpilasi koolis tööle panna.

4. Keskkooliõpetaja teaduslik ettevalmistus ei tohi piirduda ühe eriainega, vaid peab sisaldama kaks kuni kolm sugulas- või üksteist täiendavat ainet, mis võimaldab koolitegevuses õppeainet kontsentratsiooni huvides rohkem üksteisega siduda ja kasvatus mõttes õpilastega suuremal määral kokku puutuda.

5. Keskkooliõpetaja ettevalmistus pedagoogikas peab aitama tulevasi õpetajaid õpetus-kasvatustlikkude probleemide nägemisele ja nende iseseisvale mõttelisele lahendamisele. Tema sisaldagu niihästi teoreetilis-pedagoogilisi õpinguid kui ka harjutusi tegelikus õpetetöös. Teoreetiline tutvumine pedagoogikaga haaraku järgmised ained: 1) üldpsühholoogia, 2) pedagoogiline psühholoogia (resp. noorsootundmine), mis kujutab noorsoo võimete arenemist (arenemispsühholoogia) ja tüübilisi erinevusi (differentsiaal-struktuurpsühholoogia) ja selgitab haritavuse küsimusi, 3) loogika, mis didaktikale tarvilik, 4) kasvatus ajalugu, üldine kui ka kodumaine, 5) koolitervishoiu põhialused, 6) kasvatusõpetus, 7) didaktika, 8) eriainete metoodikad. Praktiline ettevalmistus, mis järgneb otsekohe ülikooli lõpetusele või teostatakse enne viimaseid lõpuksameid, olgu sissejuhatuseks tegelikku koolitöe ja ühtlasi täiendavaks saatematerjaliks ning eluliseks korrektiiviks teoreetilis-pedagoogilisele stuudiumile.

6. Keskkooli teoreetiliste ainete õpetajate ettevalmistus olgu koondatud ülikooli juure, kus peale teaduste õpetamise kantakse hoolt ka pedagoogilise hariduse eest.

7. Et ülikool ei suuda anda täit tegelikku vilumust, siis järgnegu ülikooli lõpetusele sunduslik prooviaasta, kus õpetaja ameti kandidaat tegelikus töös olles omandab tarviliku tehnika ja süveneb pedagoogilisse teooriasse, kirjutades aruandeid oma tööst ja referaate pedagoogiliste üldküsimumuste üle.

8. Keskkooli kunstide ja oskuste õpetajate ettevalmistus peab rahuldama põhimõttelikult samu nõudeid.

9. Keskkooli kunstide ja oskuste õpetajad peavad ise lõpetanud olema keskkooli.

10. Keskkooliõpetajate edasiharimise tähtsam abinõu on peale ülikooli ja prooviaastate pidevalt jätkuv enesetäiendamine valitud teaduslikul resp. oskuslik-kunstilisel alal, üldpedagoogikas ja erimetoodikates. Soovitav on sellepärast, et õpetajad isiklikult võiksid enestele soetada vastavat kirjandust ja ajakirju, et koolide ja õpetajate ühingu lugemislaudu ja raamatukogusid täiendataks asjakohaste uudistega.

Vastastikuseks arutuseks aidaku kaasa pedagoogika-nõukogu koosolekud puhtpedagoogiliste küsimuste arutuseks asjakohaste ettekannetega, referaatkoosolekud õpetajate seltsides, vabahtlikud tööühingud edasiharimiseks jne. Ülevaadet tähtsamatest tegelikkudest uuenduspüüetest ja mõttevooludest andku täienduskursused eriteaduste ja oskuste alalt, kongressid, pedagoogilised nädalad, näitused jne. Väljamaa teekonnalt on tõsist kasu oodata ainult sellele, kes tema ette võtab põhjalikkude eeltööde ja kindla kava järele.

Hilise aja tõttu ei järgne referaadile läbirääkimisi. Kongressi III üldkoosolek lõpeb kell 14. 45.

(Järgneb.)

Eesti Õpetajate Liidu 10. aastapäeva aktus.

Eesti Õpetajate Liidu 10. aastapäeva puhul oli korraldatud pidulik aktus „Estonia“ kontsertsaalis, 20. aug. k. a., millest võttis osa üle kuuesaja õpetaja ja suur hulk külalisi.

Aktusel kõneles Liidu esimees E. Martinson ainek „Eesti Õpetajate Liit Eesti kooli loomisel“ ja Liidu sekretär

J. Rummo ainek „Õpetajate organisatsioonid õpetajate kutsehuvide kaitsmisel“ ning Liidu juhatus liige N. Kann kandis ette Liidu juhatusettepaneku „Õpetajatemaaja“ ehitamise asjus, mis elavate kiiduavaldustega heaks kiideti.

Kõnede vaheaegadel mängis õpetajate muusika suvikursuste orkestriklass

ja laulis Tallinna Rahvaulikoolide Seltsi segakoor T. Vettiku juhatusel. Ühtlasi esinesid kunstnikud M. Saar, A. Siimer j. t. soolo-ettekannetega.

Olulise osa aktuse koosolekust võtsid oma alla rohkearvulised ja südamlukud tervitused. Toome neist mõned siin.

Riigivanem J. Teemant: (Kiiduavaldused.) „Austatud hariduse- ja koolitegelased, lugupeetud kaaskodanikud! Mul on õnn täna teie keskel viibida, hariduse- ja koolitegelased, teie kümneaastase juubeli puhul. Tööd on palju tehtud, tööd olete ka teie palju teinud. Tööd on veel hulk teha. Jätkakem seda tööd, mida teinud olete, istutagem armastust meie noorsoo südamesse, rinda. Õpetage teda valitsema juba noorest east enese üle, siis kasvab kodanik, siis kasvab isik, kes riiki suudab kanda. Kasvatage iseseisvaid kodanikke, iseteadvaid kodanikke, sest vabariik, demokraatlik vabariik, rahvuslik vabariik nõuab iseteadvaid, arvustajaid, iseseisvaid kodanikke, siis võime meie rahulikud olla oma tuleviku eest, siis edeneb riiklik, seltskondlik elu meil. Võivad küll tulla vahete-vahel rasked silmapilgud saatuse tahtel, võivad katsumis-ajajärgud tulla, aga need katsumis-ajajärgud kindlustavad meid, nad annavad meile jõudu, nad teevad meid tugevaks tuleviku aegadeks. Siis kosub Eesti, vaba töö kroonib teda! Selleks teile jõudu, püsivust, teile, *kes teie lipukandjad olete!*“ (Elavad kiiduavaldused.)

Haridusminister J. Lattik: (Kiiduavaldused.) „Kõrgeauline härra Riigivanem, väga lugupeetud Liidu esimees, kõrgesti austatud kaasvõitlejad! Mul on hea meel tuua siia täna paremaid tervitusi Vabariigi haridusministeeriumi poolt. Rahuldustundega võib Eesti Õpetajate Liit täna tagasi vaadata tehtud töö ja käidud tee peale. Kümme esimest eluaastat, mis minevikku kustuvad, võite kaasa võtta nendest kevadist soojust ja vaimustust, sest esimeste aastate ilu on see, et nad oma põues alati kannavad kevade tundeid, tormi ja vaimustust. Ja seda kõike läheb tarvis tulevaste tööpäevade ja aastate jaoks, siis kui vaja on Eesti kooli edasi luua ja ehitada. See töö ei ole veel val-

mis ja ei saa valmis, vaid nõuab häid ja ustavaid kaastöölisi.

Mul käib noorsoo ajakiri kaugelt võõrsilt. Selle ajakirja esiküljel on ilus pilt. See pilt kujutab noori, kes vastu mäge ülesse ronivad. Tee on kitsas, kaljune ja järsk. Üks laps on järgnevale käe ulatanud ja nii aitavad nad üksteist kõrgemale. Üks nendest, kõige suurem, on mäeharjale üsna lähedal, aga ta on väsimas juba ja silmist paisatab väsimus. Aga sealt mäeharjalt sirutatakse vastu kaks tugevat kätt. Inimest ei ole näha, ainult käed on näha. Neist haarab ronija kinni.

See pilt kujutab, lugupeetud kaasvõitlejad, elutööd. Teie olete need, kes käsi vastu sirutate meie lastele, kes ronivad järsku mäge ülespoole, nii kui nende vanemad on läinud ja roninud vastu päikesele, teadmuste, oskusele, vaimupriiusele ja — vabadusele, teie sirutate käed vastu, et aidata neid ülespoole tõusta.

Ei näe täna siin kõiki töötajaid, neid vastuulatavaid käsi, — neid käsi on siin üksikud. Teised on eemal kusagil väiksemas kodulinnas või maal kaugemal. Neid on Eestis tuhandeid olemas. Seal kaugel üksikus metsataguses koolis sirutab julgelt vana vilunud pedagoog armastusega lastele, olgugi tööst rakused, käed vastu, nendele, keda vaja on üles tõsta ja kes on meie tulevik.

Täna tahaksin kõiki neid nägematuid käsi, Eesti koolitegelaste käsi tervitada ja neisse pigistada head soovid, et nad kunagi ära ei väsiks Eesti lapsi üles aitamast nendele kõrgustikkudele, kus on priius, vaimuvalgus, kus on usk, teadus ja tarkus, mis eluvõitluse jaoks tarvis.

Ma palun lugupeetud kaasvõitlejaid vastu võtta minu premad tervitused ja soovid!“ (Elavad kiiduavaldused.)

Edasi ütleb pikemas kõnes tervitusi *Riigikogu hariduskomisjoni esimees L. Raudkepp*, lausudes muuseas järgmist: „Ma ei suuda eksida kui kirjitan, et Õpetajate Liit ja Eesti õpetajaskond on kümne aasta jooksul ära teinud suure töö, suure usinusega ja sisemise jõuga. Ma ei suuda eksida, kui ma kirjitan: see on meie ühine hinnang, mis teile, kooli- ja haridustegelased, osaks

saab kogu rahva, avaliku arvamise ja eriti ka rahvasaadikute ja hariduskomisjoni liikmete poolt. Meil arvustatakse avalikku tööd mõnikord vast liialt, aga on olemas silmapilke, nagu praegune silmapilk, mis annab juhuse, tervitatava juhuse tunnustada seda ülesehitavat ja loovat tööd, mis on tehtud õpetajaskonna poolt meie rahva hariduse pinnal. Ja seda tunnustame meie tagasihoidmatult. Ei ole täna see aeg tähele panna vigu, mis on tehtud ja mis ühenduses on iga ettevõttega. Täna vaatame vaid tänuliku meelega selle vaimu ja valguse peale, mis on esile tulnud teie töös.

Eesti rahvas tuli neil päevil C. R. Jakobsoni hauale ja hindas selle suure eesti mehe tööd vääriiselt. Selle töö jätkajad olete teie, õpetajad. Mis Jakobson tahtis ära teha ja suutis ära teha oma lugemikuga, seda olete teie viinud lõpule. See õnn on teile osaks saanud: teie olete kätte saanud ja kätte andnud rahvale selle ideaali konkreetse kuju, mis elutses Jakobsoni ja teiste ärkamisaja tegelaste mõttes.“

Läti Õpetajate Liidu esimees Kuula: (Elavad kiiduavaldused) „Kõrgesti austatud härra Riigivanem, väga lugupeetud kolleegad! Läti Õpetajate Liidu ülesandel toon tervitusi Eesti õpetajaskonnale tema pidupäeva puhul. Eesti õpetajad on suure töö ära teinud, mis tingitud Eesti õpetajaskonnas valitsevast üksmeelest. Viibides täna Eesti õpetajate kongressi ruumides, nägin seal seal üht skeemi, kus tihedad jooned olid ühendunud fookuses. See oli Eesti õpetajate organisatsioonide skeem. Ma vaatasin seda Eesti õpetajate organisatsioonide võrgu skeemi kadedusega, sest meil niisugust organisatsiooni veel ei ole suudetud luua. Meie ei ole veel niikaugale jõudnud.

Soovin, et seni valitsenud vaim õpetajaskonnas kunagi ei kustuks, et ta ka rasketel aegadel, mil tulevad nõrkused, oleks valgustajaks tuleturniks. Läti Õpetajate Seltsi ja teiste organisatsioonide nimel, kes temaga ühinevad, ütlen: Olgu tervitatud vaba Eesti Õpetajate Liit ja Eesti õpetajaskond“ (Elavad kiiduavaldused. Orkester mängib Läti hünni.) „Elagu Eesti! Eesti hünni!“ (Orkester mängib Eesti hünni).

Leedu Õpetajate Liidu esindaja prof. Sleževicius: „Austatud härra Riigivanem, härra haridusminister, austatud õpetajad!

10 aastat on mööda ajast, mil loodi Eesti Õpetajate Liit. Paistab see aeg ju tõepoolest pikana, kuid seltskondlikus elus osutub see aeg lühikeseks. Aga mispärast siin niisuguse vaimustusega niisuguse entusiasmiga meie kõik tunneme seda pidulikkust? Ja seda mitte ainult siin, vaid seda tunnevad kõik, kes teiega ühes töötavad.

Meie, Leedu õpetajad, võime uhkusega teatada, et meie ühes teiega töötame. Meil on siin palju ühist ja ühiseid küsimusi. Missugused on need küsimused: kas täitsa professionaalsed või poliitilised? Võib olla „ja“, võib olla — „ei“. Õpetaja ei ole poliitikat aja-nd, ta on teise tee valinud, tal ei ole tähtis, mis temast räägitakse, tal on vaid üks siht: kasvatada noorsugu, anda suuna ja sihti väikestele.

Ja sellepärast, kui pühitseme täna Eesti õpetajaskonna 10-aastase tegevuse juubelit, siis ma ütlen: Siin on palju ära tehtud. Juba on ehitatud maja, ilustused ja kaunistused tulevad enesest mõista hiljem. Esimesed samud on tehtud.

Meil leedulastel on praegu rasked ajad. Ja neil rasketel minutitel vaatame meie, kuis meie sõbrad eestlased uhkelt, tõstetud peaga lähevad edasi. Ja kuigi meil praegu on raske, uskuge, et meie ei jää teist maha tulevikus, kuid teie peate meid moraalselt toetama.“ (Elavad kiiduavaldused) „Selle soovi annan ma õpetajatele edasi.“ (Orkester mängib Leedu ja Eesti hünni.)

Läti Kesk- ja Kutsekoolide Õp. Liidu esindaja Aivars: „Lugupeetud härra Riigivanem, lugupeetud härra haridusminister ja lugupeetud kolleegad! Lubage mulle öelda tervitusi kesk- ja kutsekoolide õpetajaskonnalt Lätis. Revolutsiooni ja ilmasõja tagajärjel tõusid väikesed riigid, nende seas ka Eesti. Väikesed riigid iseseisvatena ei või lasta madalamale kultuuriliselt suurtest riikidest ja rahvastest ja nad täienevad kultuuriliselt suureks siis, kui nad sõbralikult sirutavad üksteisele käed. Seda kultuurilist tööd teeb õpetajaskond.

Ma tervitan Eesti õpetajaskonda Läti Kesk- ja Kutsekoolide Õpetajate Liidu poolt ja soovin tulevikus jõudu ja edu töös! Elagu Eesti Vabariik ja Eesti Õpetajate Liit!"

Bulgaaria õpetajate-esperantistide ühingu esindaja Sapungief: (Kiiduavaldused) „Lugupeetud härra Riigivabandusminister, austatud härra haridusminister, austatud ametiõed ja -vennad! Osa võttes toimepandavast üleilmelisest esperantistide järelkongressist, kohtasime eestlastega. Meil oli tahe külastada Eestit, Eestit, millest olime unistanud, tutvuda eesti rahvaga, Eesti ajaloo, kultuuriga, Eesti õpetajatega ja nende elutingimustega.

Eesti ja Bulgaaria, mõlemad on nad väikesed riigid, sarnanevad üksteisele oma minevikus: Bulgaaria rahvas võitles kaua Türgi valitsuse all, samuti ka kui Eesti rahvas Vene valitsuse all, ja just selles näeme meie väga suuri ühiseid jooni nende kahe rahva vahel. Nende südames ja rinnas oli igatsus vabaks saada, nagu seda on teised kultuurirahvad.

Bulgaaria on väga kaugel Eestist ja nad mõlemad teavad üksteisest väga vähe, kuid esperanto on võimaldanud meile Eestit tundma õppida eesti ilukirjanduse kaudu, mida oleme saavutanud eesti kirjanikkude, nimelt Friedebert Tuglase, Lydia Koidula, Marie Underi teiste teoste tõlgete abil.

Meist teate teie vist niipalju, et meie maa, see on vaid rooside, pisarate ja vere maa. Nüüd viimasel ajal ei ole enam verd, ei pisaraid.

Meie rõõm osutub suurena ülevate, liigutavate üllatuste puhul ja meie ei suuda unustada iial seda au ja vastuvõtlikkust, mis osaks on saanud meile Teie juubelipidustusel. Ma soovin Esperanto Õpetajate Ühingu nimel Teie 10-aastase juubeli puhul palju õnne ja suurt edu töö heaks kordaminekuks eesti rahva kasuks!"

Ingeri Liidu esindaja Antti Seppänen esineb pikema sütitava kõnega ja annetab E. Õp. Liidule Ingeri rahva hümmi.

Eesti Haridusliidu esimees J. Tõnisson: (Kiiduavaldused) „Meie rahva haridus-mõttekandjad! Eesti Haridusliidu poolt Eesti õpetajate 10-aastase

juubeli puhul, tehtud töö peale tagasi vaadates, sõbralikke tervitusi ja südamilikke õnnesoove tuleviku jaoks!

Sellest ajast peale, mil meie rahva keskel, meie inimeste meeltes teadlikkus oma seisukorrast maad võttis ja tuleviku vaated üles silmi ette kerkima hakkasid, on rahvuslikuks hüüdsõnaks saanud — haridus! Haridus, vaimuvalgus, kultuur, — need olid virgutamas mõtteid ja meeli siis, kui veel ei olnud väljavaateid tuleviku kohta, kuid lootus parima, ilusama tuleviku peale, — see virgutab meeli tööle ja kihutas täitma iga ühte oma kohustust. Lihtne rahvakooliõpetaja sai maasoolaks, ilma mingi välise mõjuta, ilma võimuta. Lihtsast rahvakooliõpetajast sai suur mõjuv tegur, mis pani liikuma noored ja mis pani iga välise surve kiuste kihama rahva keskel mõtted ja püüded. Sellest ajast saadik, kui meie rahval on võimalik olnud ise oma tahet, mõtteid, oma saatust kujundada, on esimeseks hüüdsõnaks osutunud — haridus! Eesti iseseisvus, poliitiline, järjekindlalt välja kujunenud majanduslik arenemine, need kõik on mõeldavad ainult siis, kui meie rahvast on kandmas tõsine kultuur. Rahvakooli kaudu peab süvenedes ja laiali lagunedes haridus kõiki meie rahvakihte ülespoole kiskuma selleks, et meie kättevoidetud iseseisvust suudaksime kasutada ja ühtlasi ka kaitsta. Kuid selge on, et kool ükski ei suuda seda mitte ja seda ka meie rahva kultuurilised püüded, eriti nüüdsel ajal, kus suur osa praegusest inimpõlvest on läbi käinud puudulikkudest õppeasutistest, kitsastest oludest, ükski rahuldada. Meie peame noorsugu kasvatama ja sellele andma niisuguse suuna, et igaüks suudaks neid ülesandeid, mis kõiki elus ootamas, enda peale võtta. Ei ole ju vabaharidustöö meil uhkuseasjaks, ei ole ta mitte vaid ajaviiteks, — see on, nagu tähendati varem, vaid õpetajaskonna kohuseks, see on rahvuslikuks kohuseks nii vanale kui noorele! Ainult sel teel, et meie oma rahvakihi kultuuriliselt välja kujundame, et tõuseme tõsiseks kultuurirahvaks, suudame väikesel hulgal kanda suurt riigi mõtet, teda kindlustada ja kaitsta igal juhtumisel. Selles teadmises loodi ka Haridusliit, kes lühikese aja jooksul ligi tuhande ha-

riduse organisatsiooni ümber on koon-
dunud ja missugune liit on rõhutanud,
et eriti õpetajad oma kutsetöös ja selle
kõrval kõik teeksid, et üldine rahva kul-
tuur ei jääks rahvuslikuks hütisõnaks,
vaid kujuneks tõsiasjaks ja et kannak-
sid õpetajad edasi meie rahvuslikku
aadet tuleviku poole. (Elavad kiiduaval-
dused).

Auväärilikke tervitusi ja õnnesoove
toon Eesti Õpetajate Liidule tema pidu-
päeval Eesti rahvaerakonna keskoim-
konnalt ja Riigikogu rühmalt ning üht-
lasi vanalt „Postimehelt!“ (Kiiduaval-
dused.)

Tallinna linnavalitsuse esindaja A. Veiderman: „Lugupeetud härra Riigivanem, lugupeetud Eesti õpetajad! Toon tervitusi teile tähtsal päeval, Eesti Õpetajate Liidu 10-aastase juubeli puhul, Tallinna linnavalitsuselt. Suur on see töö, mida õpetajad on teinud selle lühikese aja jooksul arendades Eesti kooli. On üles seatud sihid, aated, kaugemad sihid, millest jätkub meile tööks, millest jätkub veel meie järeletulijatele.“

Meil kaevatakse, et seltskond ei mõista meie praegust kooli. See on aga arusaadav, sest suurem osa meie seltskonnast on välja tulnud vene koolist, nad ei tunnud praegusi koole ja seda ei saa seletada arusaamatusega.

Teile, Eesti õpetajatele, on kätte antud noorsugu. Tulevikukodanikud tulevad teie käest. Sooviksin, et suudaksite anda uusi kodanikke, neid, kes saavad hariduspüüetest ja meie praegusest koolist õieti aru, neid, kes suurema hooga kõrgemat kultuuri saavutavad ja veel suuremaid tagajärgi saavutavad, kui Eesti iseseisvus oma võitlusega on saavutanud. Selleks tööks kõige parimat, suuremat õnne, suuremat hoogu, hoogu, mis seni Eesti õpetajal on olnud.“ (Elavad kiiduavaldused).

Koolinõunikkude ühingu esindaja Chr. Brüller: „Kõrgesti austatud koosviibijad! Mulle on tehtud meeldivaks ülesandeks tuua tervitusi Õpetajate Liidule Eesti Koolinõunikkude Ühingu poolt. Niihästi Õpetajate Liidul kui ka Koolinõunikkude Ühingul on riiklikus tegevuses ja töös täita ühed ja samad ülesanded: levitada vaimuvalgust, arendada ja tõsta eesti rahva kultuuri ja eriti välja arendada Eesti kool võimsaks

ja tugevaks hariduse ja valguse allikaks. Selle sihtide ühtluse tõttu on mul seda meeldivam praegu nüüd tervitada Õpetajate Liidu tema 10-aastase juubeli pühitsemise puhul, kus Õpetajate Liit võib tagasi vaadata 10-aastse tegevuse peale, mis on täis hoogsat ja intensiivset tööd, mis on täis võitlusi ja heitlusi meie rahva hariduse, parema tuleviku ja ideaalide eest. Ja kui kunagi kirjutatakse eesti rahva hariduse ajalugu, siis ei saa see ajalookirjutaja mööda sellest suurest tööst, mis on meie haridushoone ehitamise juures korda saatnud Eesti õpetajaskond. Ja seda julgemini võin ma praegu tulevikuks õnne ja jõudu soovida Õpetajate Liidule. Ma sooviksin, et see töö edasi läheks sama hooga ja et see töö välja areneks nende tähiste poole ja suunas, mis meie rahva viib välja vaimu arendamisele ja eriti, et Liidul jõudu jätkuks meie kooli vastu viia ilusale ja kaunile tulevikule. Jõudu tööle!“

Eesti Maakondade Liidu esimees Laur: „Kõrgeauline härra Riigivanem, väga austatud härra haridusminister, väga lugupeetud õpetajad! Toon kõige paremad tervitused Eesti Maakondade Liidult teile, õpetajad, teie keskkorralduse, teie Liidu tähtpäeval. Omavalitsused, maaomavalitsused on nii lähedalt teie tööga seotud, nad on huvitatud teie tööst, nad on huvitatud koostööst. Maaomavalitsused ühelt poolt ja õpetajad teiselt poolt peavad kõik abinõud tarvitusele võtma ja võtavad, et vastastikune arusaamine ja teine-teise mõistmine maad leiaks, et iga algatus ka korrapärast täideviimist leiaks ja ka vilja kannaks.

Maaomavalitsuste liit loodab ja soovib, et meie õpetajaskond alates teist aastakümnet, selle sees kõik oma parema tahtmise ja oma võimised ja soovid tööle rakendab, et maa rahuloleku võita. Soovin selleks kõige paremat edu!

Läänemaa koolivalitsuse esindaja Üniver: „Kõrgeauline härra Riigivanem, austatud haridusminister, Riigikogu esindajad, armsad kaasvõitlejad pedagoogid! Kui öeldakse, et lapsed on ilusaks ausammasteks oma vanemaile, kui öeldakse, et kirjaniku teosed ja kunstniku saavutused ning õpetlaste tööd on ausammasteks nende loojaile,

siis usun, et võidaks öelda, et meie omapärane kool on ilusaks ausambaks Eesti Õpetajate Liidule. Ei pääse keegi, kes tahab tunda eesti omapärase kooli ajalugu, mööda Eesti Õpetajate Liidust.

Tänaasel Õpetajate Liidu aupäeval tervitab Läänemaa koolivalitsus Õpetajate Liitu ja soovib, et Õpetajate Liidul jätkuks jõudu seda oma ausammast ilustada, kaunistada ja täiendada lõpmatu- seni ja Õpetajate Liidule ja õpetajakonnale enesele toob Läänemaa koolivalitsus sooviavalduse, et teie selleks kaasa aitaksite, et Eestis oleks vennalik rahva armastus, et keegi suudaks veenda eesti rahvast, et eesti õpetaja armastab teda ja et eesti rahvas tunneks eesti õpetaja sooja südant!"

Eesti Eugeenika Seltsi „Tõutervise“ esindaja Dr. J. Vilms: „Väga austatud härra Riigivanem, lugupeetud koosolijad. Õpetaja on töös igapäev noorsoo kallal, on teda õpetamas, täiendamas, arendamas. Õpetajad loovad seda, millel tugeb rahva tulevik. Nende töö on teiste sõnadega umbes sama, mida taotleb tõutervise-liikumine. Tõsi, õpetajad ei suuda muuta neid algeid, mis on üksikus isikus, rahvas olemas, kuid nad arendavad, kasvatavad ja vormivad seda täielikumaks, mida annab see alg-rahva ürgalus. Õpetajad on need, kes loovad meile selle ümbruskonna, kus võib areneda terve ja elujõuline rahvas. Õpetajad on need, kes loovad selle aluse, kus peal võib kasvada meie rahvuslik olemasolu, enesetunne ja rahvuslik tulevik. Kontakt „Tõutervise“ liikmete ja õpetajate vahel on loodud. See kontakt loodab edasi areneda, ja õpetajatele ikka lähemale pääseda.

Kuid tänaasel pidupäeval oleks tõutervise-liikumisel mõningad palved edasi anda Õpetajate Liidule: täna ja mõnedel arstide kongressidel on räägitud sellest, et kooliõpilased ja tulevad põlv- ved on ülekoormatud. Meie teame, et tulevad põlv-ved kannatavad terviseliste pahede all ja nad muutuvad ähvardavateks siis, kui ei asuta nende kõrvaldamisele. Siin oleks ülim aeg mõtelda selle peale, et paigutada rohkem tervishoidlikke küsimusi õppekavadesse, oleks vaja rohkem selles suunas teha, kui seda seni on tehtud.

Ka andekate noorte kasvatamise küsimus kahjuks ei ole meil küllaldast käsitlemist leidnud. Andekate laste küsimus võib olla palju tähtsam rahva tuleviku ja iseseisvuse ning olemasole- mise seisukohalt, kui alaväärtusliku elemendi arendamine. Esimesel rahvusvahelisel kasvatuse kongressil seati üles sihid ja peasihtina nähti just terve rahva kasvatamist, missuguseks tööks ka teile soovin kõige suuremat kordaminekut!" (Kiiduavaldused).

Eestimaa töölisühingu keskliidu esindaja B. Eilman: „Väga austatud koosviibijad õpetajad ja haridustegelased! Lubage mulle edasi anda Eesti Tööliste Ühingute Keskliidu juhatuse nimel teile südamlikke tervitusi teie 10-aastase juubeli puhul. Soovin teile teie töös palju jõudu ja edu!"

Eestimaa Töölisühingu Keskliidu Kalman: „Kõrgesti austatud Vabariigi Valitsuse liikmed, väga lugupeetud võõrad naaberriikidest, lugupeetud pedagoogid! Kümme aastat ei ole pikk aeg võrreldes igavikuga, kuid ta on siiski pikk küllalt, küllalt tähtis selleks, et organisatsiooni 10-aastase tegevuse aastapäeva pühitsemise puhul hetkeks peatuda, tagasi vaadates ja märkides ära mõnd tähist tehtud töös.

Mul on meeldivaks ülesandeks ja kõrgeks kohuseks tehtud tähtsa päeva puhul, mil Eesti organiseeritud õpetajaskond 10-aastase tegevuse juubelit pühitseb, teile üle anda paremad õnnesoovid ja tervitused organiseeritud postiametkonna kutseühingu poolt. Olles teie kongressil ja nähes ja kuuldes nii eilsel kongressi päeval kui ka täna siin, kuidas iga teie kongressi tegevusest on käinud läbi suured ja tähtsad küsimused. Viin kaasa kõige paremad muljed, eriti sellepärast, et Eesti õpetajate organisatsioon on see, kes mitte ükski ei nõua, vaid kes loob.

Teie ülesanne on ehitada meie kooli ja siis alles asuda professionaalselt tööle oma olukorda kindlustama.

Mul on ühtlasi meeldiv ära märkida seda, et ka meie ametkonnas on juurdunud arusaamine, et enne on vaja oma ülesandeid täita, oma ametkonna ja teenistuse alal, nagu seda vajab ametkonna riiklik elukäik.

Mul on ühtlasi meeldiv ära märkida seda, et ka meie ametkonnas on juurdunud arusaamine, et enne on vaja oma ülesandeid täita oma ametkonna ja teenistuse alal, nagu seda vajab ametkonna riiklik elukäik.

Ma julgen loota, et kui riigiteenijate organisatsioonid kõik oma tegevuse selasele alusele rajavad, siis võib julgesti teineteisele kätt sirutada, siis võime kindlad olla, et riiklik aparaat on hästi juhitud. Selles mõttes veel kord tervitusi postiametkonna kutseühingu poolt ja valitsegu arusaamine ja jätkugu jõudu ülesannete täitmiseks ja jõudu majanduslikkude ülesannete teostamiseks!“

Lauljate liidu esindaja Th. Vettik: „Toon sõbralikke tervitusi tänasele lähilapsele, kelle südame laul kõlab nii: „Ülemaks kui hõbevara, kallimaks, kui kullakoorem, tuleb tarkus tunnistada“, kelle südame mureks on kasvatada Eestile mehi kosesta kõvemaid ja kelle südamerõõmuks on väljutada vaimumõõka Põhja taeva all.“

Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatuses esindaja Rooberg: „Väga austatud härra Riigivanem, Eesti hariduse juhid ja õpetajad! Eesti noorsoo ühendusel on eriline õnn osa saada sellest suurest tööst, sellest isamaalisest kasvatusviljast, mida teostab eesti koolis eesti õpetaja, kelle kasvandikud on asutanud Ülemaalse Noorsoo Ühenduse. Sinna ümber koondub hulk noori, kes on lõpetanud oma hariduse meie rahvakoolides. Nad jätkavad ja viivad edasi hariduse ja see töö kannab eriti

vilja seal, kus endised õpilased koos töötavad endiste õpetajatega.

Eesti Õpetajate Liidu 10. aastapäeva puhul on Ülemaalisel Noorsoo Ühenduse Keskjuhatusel au tervitada Eesti Õpetajate Liitu ja kogu Eesti õpetajaskonda ja nendele soovitada kõige paremat! Eesti Õpetajate Liidu ruumes oleme meie usualust leidnud ja õpetajad ei ole meile noortele, kes me noorsoo välis hariduse kallal töötame, oma aitajat kätt kunagi keelnud.

Veel kord parimat edu ja energiat tuleviku tööks!“

Telegrafi teel tervitas Riigikogu esimees Einbund: „Olles takistatud isiklikult osa võtmast E. Õp. Liidu kümnen-dast aastapäevast, tervitan tüdimata töötajaid meie haridusalal. Noorus on rahva tulevik! Selle tuleviku elujõuliseks arendamiseks palju jõudu!“

Peale selle saatsid telegrafi teel tervitusi Kesk- ja Kõrgemate Koolide Õpejõudude Ühing Waršavis, Eesti Karskusliit, Eesti Ühistegeline Liit, Eesti Metsateenijate Ühing, Üleriikliku Maa-tööraha Ühisuse juhatus, Riigi ja Omavalitsuse Teenijate Keskkliidu juhatus, Tallinna Riigi ja Omavalitsuse Teenijate Ühing, Akadeemiline Helikunstnikkude Selts, Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühm, Pärnumaa Õp. Liidu juhatus, Hiiuma Õpet. Ühing, Läänemaa Õpet.-seminar, Kunstikool „Pallas“, prof. Rahamägi, dir. M. Välbe, dir. K. Treffner, koolin. G. Reial, koolin. Estam, Saaremaa koolivalitsuse juhataja Neps, Jakob Hansen ja Johannes Beermann.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Eesti Õpetajate Liidu asemikku-dekogu koosolek

tuleb kokku 29. okt. k. a. Tallinna, Ra-taskaevu 22, E. Õ. Liidu ruumidesse.

Koosoleku päevakorda on võetud järgmised küsimused:

1. Koosoleku juhatuse valimine.
2. Aruanded.
3. Liikmemaksu määramine.
4. E. Õ. Liidu 1927/28. a. tegevuskava ja eelarved.
5. Valimised.

6. E. Õ. Liidu põhikirja muutmine.
  7. Haapsalu ja Paldiski õpetajate ühingute liikmeks võtmise küsimus.
  8. Õpetajate aine line seisukord ja palgaküsimus.
  9. Õpetajatemaja küsimus.
  10. Noorusmaa küsimus.
  11. Pedagoogiliste nädalate ja suviste edasi harimise kursuste küsimus.
  12. Informatsioon kohtadelt ja läbirääkimised.
  13. Koosolekul algatatud küsimused.
- Koosolek algab 29. okt. kell 12 päe-

val. Kui päevakorda ei suudeta õhtuks läbi võtta, siis jätkub koosolek 30. oktoobril.

—o—

Viljandimaa Õpetajate Liidu 10. aastapäev

peeti 12. juunil k. a. Viljandis. Päev algas referaatkoosolekuga, kus kõnelesid kohalikud koolinõunikud ja mitmed õpetajad. E. Õ. Liidu esindajana viibis koosolekul J. Piiskar, kes õpetajate kutsealalistest päevaküsimustest kõneles.

Koosolekule järgnes pidulik aktus, kus ülevaade liidu tegevusest ja tervitused ette kanti. Õhtul oli „Ugala“ saalis pidusöök ja omavaheline koosviibimine, mis ülevas meeleolus möödus.

—o—

Võrumaa Õpetajate Liidu juubel.

Möödunud augustikuul pühitses Võrumaa Õpetajate Liit 10-ndat aastapäeva. Sel puhul korraldati pidulik aktus, kus kõneles muu seas haridusministri abi F. V. Mikkelsaar ja kanti ette hulk tervitusi. Peale aktuse korraldati rongikäik Kreutzwaldi mälestussamba juure, mille järele oli bankett Kandle aias, kuna õhtul korraldati kontsert, kus kõnega ka haridusminister J. Lattik esines.

Juubelikoosolekuga ühenduses korraldati ka Võrumaa õpetajatepäev, kus tegevusülevaade ja muud Liidu ellu puutuvad küsimused käsitlemist leidsid.

10. aastapäeva puhul andis Liit välja nägusa albumi, mis sisaldab üksikasjalise ülevaate Liidu elust ja tööst.

—o—

Saaremaa õpetajatepäev ja Õpetajate Liidu 10. a. tegevuse mälestamine

oli 25. sept. k. a. Kuresaares. Kavas oli abiesimehe G. Kuke „Ülevaade organiseeritud õpetajaskonna 10-aastasest tegevusest“, mis paar tundi kestis. Kõneleja tõi ette huvitavaid üksikasju ja mälestusi koolielust Eesti riigi loomispäevist kuni tänapäevani. Õpetaja-kirjanik A. Mälk kõneles „Noorsoo kirjavarast“, näidates kui suurt mõju avaldab valitud kirjandus noorsoole. Eriti peatus kõneleja „Noorusmaa“ juures, soovitades seda väärtuslikku ajakirja

levitada ja toetada. Õp. Gerban kõneles ringreisist Saksamaal, kuna õp. M. Mikk õpetajate kutseõiguslikke päevaküsimusi selgitas.

Õpetajatepäeval võeti vastu järgmised resolutsioonid:

1) Kooli- ja hariduselu otstarbekohase korraldamise ja arendamise huvides on tarvilik, et organiseeritud õpetajaskonna esindajaile võimaldataks kaasa töötada haridus- ja koolielu ning õpetajaid puutuva seadusandluse alal nii haridusministeeriumis kui ka Riigikogu vastavais komisjonides.

2) Saaremaa õpet.-päev tunnustab täiel määral heaks E. Õ. Liidu senised sammud õpetajate kutsehuvide kaitsmisel, lubades talle tulevikuski selles asjas oma täieliku toetuse.

3) Saaremaa õpetajatepäev avaldab tungivat soovi, et maavalitsus teeks kõik selleks, et korraldused õpetajate palgamaksmisel, mis käesoleval suvel alati kordunud, edaspidi kaoksid.

Osavõtjaid õpetajatepäeval oli vähe alla saja.

Õhtul oli korraldatud ühine koosviibimine teelauas, kus meeleolu eriti tõstsid muusikalised ettekanded.

—o—

Harju Maakoolide Õpetajate Liidu kongress

peeti 18. sept. Tallinnas E. Õ. Liidu ruumides. Päevakorras olid: aruanded, tegevuskava vastuvõtmine E. Õ. Liidu säkretäri J. Rummo referaat õpetajate päevamuredest.

Osavõtt kongressist oli hõredavõitu. Tähelepandavaid otsuseid ei tehtud.

—o—

Valgamaa Õpetajate Liidu asemikkudekogud

koosolek peeti 16. aug. Valgas. Kinnitati tegevusaruanne, mis oli õige sisukas ning valiti endine juhatus tagasi, kelle asukoht Tõrvas. Võeti vastu tegevuskava ja eelarve. „Noorusmaale“ määrati toetust 5000 marka.

—o—

Läänemaa Õpetajate Liidu peakoosolek

peeti Haapsalus 12. aug. k. a. Kinnitati tegevusaruanne ja võeti vastu töökava ja eelarve. Tunnustati tarvilikuks su-

vekursuste korraldamine tuleval suvel Haapsalus ja pidada õpetajatepäevi Haapsalu, Lihula ja Märjamaa ringkondades. Tunnustati tarvilikuks Haapsalu ümbruskonna õpetajate ühingu asutamine.

„Noorusmaale“ määrati toetuseks 5000 marka. Valiti Liidu juhatus, kelle asukoht Kullamaal Silla algkoolis.

—o—

Hiiumaa õpetajate üldkoosolek.

Hiiu õpetajad pidasid oma üldkoosoleku 25. sept. k. a. Kärdlas.

Otsustati edaspidi korraldada õpet. päevi 2 korda aastas, kus kevadel leiaksid aset esijoones üldharidusliku iseloomuga küsimused ja sügisel enam puhtkasvatustlikud. Viimase kokkukutsumine otsustatakse jätta maakoolivalitsuse hooleks.

Otsustati asutada liikuv raamatukogu ja korraldada kevadel raamtukoguhoidjate kursused.

„Noorusmaale“ määrati toetust 3000 marka.

Ühtlasi valiti uus ühingu juhatus ja esindajad Õp. Liidu asemikkudekogu koosolekule.

Omajagu võorastav tundus, et maakoolivalitsus ühtaegu õpet. ühingu koosolekuga õpet.-päeva välja kuulutas, kuna seda oleks kohane olnud teha kas varem või hiljem.

—o—

Petserimaa Vene Rahvusest Õpetajate Liidu üldkoosolek

oli 27.aug. Petseris. Tähtsamateks päevakorra punktideks olid: kehvemate õpilaste toetamine Petserimaal, õpilaste ülemaalse peo korraldamine, aruanne õpet. asemikkudekogu koosolekust Tallinnas, 26. juulil vene rahvusekretäri valimise puhul jne.

Koosolekule oli ilmunud ligi 70 õpetajat.

—o—

Õpetajate ja koolijuhatajate päevad.

Ametlikke õpetajate ja koolijuhatajate päevi korraldasid Pärnu-, Harju- ja Läänemaa koolivalitsused, viimane eraldi veel Hiiumaa õpetajaile Kärdlas.

Päevakorras esijoones pedagoogilised küsimused, koolinõunikude ülevaadet ja koolikorralduslikud küsimused.

Osavõtt kõigil pool võrdlemisi elav, mis sellega seletatav, et kokkutulek neile päevile enam-vähem obligatoorne, sest puudumine võib ju „ülemusele“ silma torgata.

—o—

Pedagoogilised nädalad ja õpetajate edasiharimise kursused 1927. a. suvel.

Kokkuleppel haridusministeeriumiga korraldati möödunud suvel rida õpetajate edasiharimise kursusi E. Õ. Liidu kaasabil ja osavõtul, mis andsid kõigiti häid tagajärgi ja leidsid õpetajaskonna poolt täielikku rahulolemist. Nendest on eriti tähtsad

pedagoogilised nädalad,

mis korraldati Pärnus, Haapsalus ja Rakveres. Pärnus töötas ped. nädal dir. O. Mälgi juhatusel; osavõtjaid oli 171 ning loenguid peeti ja töötunde korraldati 69.

Haapsalu ped. nädalat juhatas sem. juh. k. t. J. Ruus; osavõtjaid oli 150 ja loenguid peeti 63.

Rakvere ped. näd. juhatajaks oli seminariõpetaja V. Raam; osavõtjaid 147 ning loenguid 61.

Lektoriteks nimetatud kolmel ped. nädalal olid õpetajad J. Parinbak, J. Port, A. Kuks, J. Kuulberg, J. Kents, M. Välbe ja M. Kampman.

Eesti keele ja koduloo kursused

korraldati Viljandis ja Valgas. Viljandi kursust juhatas õp. Ruubel, osavõtjaid oli 103, loenguid ja töötunde 102. Valga kursust juhatas koolinõunik A. Kõiv; osavõtjaid oli 109, töötunde 123. Lektoriteks olid Viljandis mag. J. Aavik, dr. O. Loorits, koolin. M. Meos ja kirjanik B. Linde; Valgas olid lektoriteks dr. O. Loorits, kirj. B. Linde ja õpetajad T. Kuusik, R. Kress ja J. Parinbak.

Nimetatud kursused andsid mõlemas kohas häid tagajärgi, lektoritele annetati lilli ja avaldati soove tulevikuski sellaste kursuste korraldamiseks.

Võimlemisõpetajate kursused

korraldati Narva-Jõesuus õp. L. Kalmeti juhatusel. Lektoriteks-õpetajateks

olid hrad A. Kalamees, K. Müür ja E. Ilda. Käsitati järgmisi aineid: alg- ja keskkooli pedagoogilist võimlemist, ujumist, rütmilist võimlemist, kergetõustikut, mängu ja rahvatantse ning peeti teoreetilisi loenguid — kokku 204 tütundi.

Osavõtjaid oli 132, nõnda et tuli tööd kolmes rühmas korraldada. Kursuslaste kui ka lektorite arvamise järgi tuleb nimetatud kursus hästi kordaläinuks pidada.

Ekskursioonijaam

korraldati assistent A. Luha juhatusel suvel Saaremaal Kihelkonna aleviku lähedal, Rootsikülas. Õpetajateks-lektoriteks olid M. Härms, E. Kant, E. Reinvald, G. Ränk ja dr. P. Thomson.

Jaam oli iseloomult loodusteaduslik; kuid seejuures pöördi tähelepanu ka humanitaarainetele, etnograafiale j. t.

Osavõtjaid oli kahjuks ainult 45. Osavõtjate vähesus tuleb osalt ka puuduliku informatsiooni arvele panna. Jaama korraldamisest ja ülesannetest oleks vaja olnud juba aegsasti koolidele teatada, kuid seda takistas sel aastal toetussummade määramise pikale venimine ministeeriumis, nii et jaama saatus viimase momendini tume oli.

Majapidamise kursused

naisõpetajaile korraldati pr. Raamoti juhatusel Tartus. Õpetajaks kursusel peale pr. Raamoti oli veel prl. Hansen.

Töö kursusel oli korraldatud praktiliselt ja teoreetiliselt. Peeti loenguid majapidamisest, toiduainetest, toitumise valmistamisest ja tervishoiust. Praktilisel alal kestis töö köögis ja söögisaalis hommikust õhtuni. Osavõtjaid oli 24 inimest.

Aianduse ja mesinduse kursused

korraldati ühiselt Tartu Aianduse-Mesinduse Seltsiga hr. M. Reiniku juhatusel Vahil. Lektoriteks olid õp. A. Lange, K. Davel, H. Koort ja dr. R. Tamm. Kursusel õpetati aiavilja kasvatamist, viljapuude kasvatamist, tervishoidu j. t. aineid. Kokku peeti 133 loengut ja korraldati mitu ekskursionit.

Osavõtjaid oli 42 inimest.

Õpetajate Liidu keskkooli kursused jätkasid tööd ka möödunud suvel õpet. J. Grüntali juhatusel. Töö kestis 18. juulist kuni 18. aug. (üksikutes rühmades veel kauem) kokku 29 tööpäeva.

Selle aja jooksul peeti 365 loengutundi füüsikas, keemias, matemaatikas, saksa, vene ja ladina keeles. Ühtlasi anti osavõtjatele kodusõppimiseks ülesanded kätte.

Osavõtjaid oli 90 õpetajat. Toetust sellele kursusele pole möödunud suvel haminilt saadud.

Edasiharimise kursused Tartu ülikooli juures.

Peale eelnimetatud kursuste, mis E. Õ. Liidu korraldusel peeti, korraldati veel mitmed kursused haridusministeeriumi ja kohalikkude koolivalitsuste ja eriorganisatsioonide poolt. Kõige tähtsamad nendest olid edasiharimise kursused Tartu ülikooli juures, mis ass. E. Kilksoni juhatusel töötasid ja kolm nädalat kestsid.

Kursus oli alg- ja keskkooli õpetajaile. Käsitati pedagoogikat, rahvaluulet, eesti ja inglise keelt, kokku 85 tundi. Osavõtjaid oli saja ümber.

Kursuslaste poolt avaldati soovi, et kursuste korraldamine antaks E. Õ. Liidu kätte, mis ettevõtte edule kasuks oleks ja ühtlustamist ning koordineerimist võimaldaks.

Laulu ja muusika kursused

korraldati Tallinnas õpetajateseminari juures.

Usuõpetuse kursused

peeti Valgas õp. Tammiku juhatusel. Lektoriks Vigala pastor F. Jürgenson. Osavõtjaid 22 in.

Käsitöö, õppevahendite valmistamise ja joonistamise kursused

korraldati Tallinnas Virumaa koolinõunik J. Karelli juhatusel. Osavõtjaid poolesaja ümber. Kursuste lõpul korraldati tööde näitus.

Riieteõmblemise ja majapidamise kursused

täienduskoolide õpetajaile korraldati Tallinna l. naiskutsekooli juures pr. A. Varma juhatusel. Osavõtjaid 52 in.

Võrumaa õpetajate kursused

Võrumaa Õp. Liidu ja koolivalitsuse ühisel korraldusel peeti A. Kasvandi juhatusel Võrus. Kursustel käsitati aiandust, laulmist ja võimlemist. Lektoriteks olid J. Rüütel, J. Helila ja pr. L. Taklaja. Osavõtjaid 100 ümber.

Karskuskursus

õpetajaile ja lootusringide juhtidele korraldati E. Õp. Karskuskasvatustliidu

poolt Tallinnas J. Elango juhatusel. Kasvas olid koolikarskustöö küsimused, näitetunnid, vaidlusteemid ja mänguharjutused. Kokku peeti ühe nädala jooksul 15 lektori poolt 40 ettekannet. Osavõtjaid 23 õpetajat.

Peale eelnimetatute kavatseti suvevaheajal veel mõned kursused pidada õpetajaile, mille pidamise või mittepidamise kohta „Kasvatuse“ toimetusel kahjuks andmed puuduvad.

Tuleviku kavatsusi.

Üldist tarvet ja nõudmist õpetajate edasiharimise kursuste ja pedagoogiliste nädalate järele silmas pidades tahab E. Ö. Liit ka tuleval suvel nende korraldamisest osa võtta, seda enam, et siiani E. Ö. Liidu korraldusel peetud kursused ja pedagoogilised nädalad on hästi korda läinud ja ülielavat osavõttu leidnud.

Et kursuste korraldus ja üksikute ainete valik ei saaks juhuslik ning et kursuste lektoritel võimalus oleks aegsasti ettevalmistusi loenguteks teha, seks peab E. Ö. Liidu juhatus tarvilikuks eeltöödega juba varakult algust teha.

Tarviliste juhtnõõride saamiseks on Liit pöörnud kõigi õpetajate liitude ja ühingute, samuti koolivalitsuste ja koolinõunikkude poole, paludes juba kõige ligemal ajal lahkesti teatada:

1) missuguseid aineid ja küsimusi oleks soovitav esijoones käsitada kursustel 1928. a. suvel?

2) kus linnas (või kohas) oleks soovitav korraldada 1928. a. suvel kursus?

3) mitu päeva tohiks kesta kursus?

4) missugune aeg oleks kursuse korraldamiseks kõige soovitavam?

5) missugused erilised soovid oleksid õpet. edasiharimise kursuste asjus, mida tuleks korraldajail silmas pidada?

Kui sooviavaldused käes, siis seatakse vastavad kavad kokku ja tehakse loodetavasti juba enne uue aasta algust koolidele ja õpetajaile teatavaks.

—o—

Saksa koolitegelased Eestis.

Saksa kultuurvalitsuse kutsel külastasid Saksa haridus-kasvatuse keskinstituudi tegelased, 14 professorit, kes Soomes õpireisil käisid, ka Eestit. Ekspeditsiooni juhiks oli koolinõunik F. G. Niemann.

Saksa kasvatusteadlaste Tallinnas viibimise puhul korraldas saksa kultuurvalitsus kohalikkudele õpetajatele loengud, et tutvustada sinseid koolitegelasi uuemate saavutustega pedagoogika alal. Ettekanded ja näitetunnid, mis mõndagi huvitavat sisaldasid, olid saksa keeles.

—o—

Riigiametnikud koolides tunniandjatena.

1. apr. k. a. maksma hakanud riigiteenistusseaduse § 34 näeb ette, et ametnikud võivad ainult määrava ülemuse loal erakordseil juhtudel ühteaegu täita teise ametikohuseid, mille eest Vab. Val. neile võib tasu määrata ainult poole kuupalga suuruses.

Nimetatud seaduse nõudmise peale on riigikontroll juhtinud haridusministri tähelepanu, et riigikoolides teenivad mitmed riigiametnikud tunniandjatena, kusjuures revideerimisele antud dokumentide juures puuduvad tarvilikud ülemuse load ja palga saamiseks Vab. Val. otsus.

Selle peale on haridusministeerium seletanud, et ta riigiteenistusseaduse § 34 täitmisele asub 1. aug. k. a.

—o—

Koolikohustuse laiendamine.

Viimasel ajal on esitatud haridusministeeriumile rohkesti ettepanekuid koolikohustuse laiendamise kohta 5. õppeaasta peale üksikutes koolides. Seejuures puutub silma, et kõige rohkem sellaseid ettepanekuid tuleb Järva- ja Tartumaaalt, nõnda et need maakonnad sammuvad koolikohustuse teostamise ja laiendamise asjas eesrinnas.

Senised ettepanekud haridusministeerium on rahuldanud.

—o—

Õpilaste osavõtt

spordivõistlustest.

Riigikoolivalitsus on koolidele teatanud, et alaealistel kooliõpilastel ei ole soovitav ja kohane võistelda spordivõistlustel koos täiskasvanutega.

—o—

Okastraat keelatud.

Haridusministeerium on maakoolivalitsustele teatanud, et koolide mängu- ja õuesid ei tohi piirata okastraadiga, nagu seda mõne kooli juures ette tulnud. Koolivalitsustel tuleb vallaomavalitsustelt nõuda vastavate korralduste tegemist.

—o—

Sõjaline kasvatus koolides

algas 1. okt. k. a. Õppuse andjais pandi sellekohased instruktorid, kes vastava ettevalmistuse saanud, milleks erilised kursused korraldati.

—o—

Kooskõla puudus ministeeriumide vahel.

Põllutööministeerium olevat ajakirjanduse teatel esinenud Vab. Valitsusele ettepanekuga, et hamini kohustaks põllumajandusliku hariduse korraldamisel töötama kooskõlas põllutööministeeriumiga. Nähtavasti ei ole seda kooskõla siis siia maani olnud.

—o—

Haridusminister õpireisil.

Septembri lõpul käisid haridusminister J. Lattik ja riigikoolivalitsuse direktor G. Ollik Saksamaal õpetajate ettevalmistamise õppeasutistega tutvumas. Saksamaal on õpetajateseminariid suletud. Ajakirjanduse teatel asuvad haridusminister ka Eestis seminaride sulgemisele.

—o—

H. Bauer †.

11. okt. k. a. suri Tallinna linna tütarlaste kommertsgümnaasiumi direktor ja end. haridusminister Heinrich Bauer. Kadunu oli lühikest aega haige, põdedes raskekujulist influentsat, mis surmaga lõppes.

—o—

Toetusi „Noorusmaale“.

Kuni 1. okt. k. a. on „Noorusmaa“ talitusele makstud toetuse arvel järgmised summad:

õpet. Jüri Uustalu.....	Mk. 5000.—
õpet. K. Tint.....	„ 100.—
Koolinõunikude Ühing ...	„ 5000.—
Harju Maakoolide Õp. Liit .	„ 5000.—
Läänemaa Õpet. Liit	„ 5000.—
siseminister J. Hünerson ..	„ 3000.—
Riigikogu esimees K.Einbund „	5000.—
..	Kokku Mk. 28.100.—

Riigivanem J. Teemant, kelle poole ka toetusepalvega pöördi, jättis palve tähele panemata.

„Noorusmaa“ toimetus tänab lugejatepere nimel lahkeid toetajaid.

—o—

Toetust algkoolide raamatukogudele.

Haridusministeerium on algkooli raamatukogudele Riigikogu poolt seks lubatud krediitidest toetuseks määranud 220.000 marka. Toetust saavad: Valga-, Tartu-, Viljandi-, Pärnu-, Harju-, ja Järvamaa koolide raamatukogud — iga maakond 15.000 marka, Viru-, Võru- ja Läänemaa — igauks 35.000 marka.

Toetus tuleb jagada neile koolidele, kus raamatukogude täiendamine või asutamine hädatarvilikum.

—o—

Koolide kooperatiivid on soovitatavad.

Hiljuti pööris Raamatukauplejate Ühing palvega haridusministeeriumi poole, et see kooperatiivide korraldamise koolide juures ära keelaks, sest kooperatiivide tegevuses tulevat ette väärnähtusi.

Ministeerium on jätnud palve tähele panemata, sest kooperatiivide korraldamine koolide juures, kui kasvatuslik võte, on kõigiti soovitatav.

—o—

Võistluskirjutised noorsoole.

Noorsoo Karskusliit on välja kuulutanud võistluse järgmistele teemidele: 1. Missugused eestikeelsed karskussisulised raamatud meeldisid mulle kõige enam ja miks? 2. Kuidas pühitsen oma sünnipäeva?

Võistlustööde sisseandmise viimane tähtaeg on 15. jaan. 1928. a.

—o—

800.000 marka kirjanduse auhindadeks.

Kultuurkapitalist tänavu kevadel saadud 800.000 marka — auhindadeks kirjanikele iseseisvuse kestes ilmunud tööde eest — on kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali valitsus auhindamise komisjoni otsuse põhjal kooskõlas Vab. Val. tingimustega määranud järgmistele kirjanikkudele:

1926. a. ilmunud teoste eest:

A. H. Tammsaarele 80.000 mk., Mait Metsanurgale (Ed. Hubelile) 70.000 m., O. Lutsule 50.000 mk., H. Raudsepale, A. Kivikasele ja Peet Vallakule (P. Pedajale) à 30.000 mk., Mats Mõtslasele (M. Kiiratsile), A. Gailitile ja J. Kärnerile à 25.000 mk., R. Rohule 20.000 marka ja V. Adamsile 15.000 mk.

1917. a. kuni 1925. a. (incl.) Ilmunud toodangu eest:

G. Suitsule ja M. Uederile à 60.000, H. Visnapuule ja F. Tuglasele à 50.000, J. Semperile 40.000 mk., J. Mändmet-sale ja A. Adsonile a 30.000 mk., V. Ridalale (Grünthalile) 25.000., A. Tas-sale 20.000 mrk. ja J. Barbarusele 15.000 marka.

Kuuldavasti pole mõned auhinnatavad nende kohta tehtud otsusega rahul, protesteerides hindamise printsiipide vastu, ja keelduvad neile määratud auhindu vastu võtmast.

Eesti ühines Berni konventsiooniga.

Kevadel Riigikogu võttis vastu seaduse, kus ühineti Berni rahvusvahelise konventsiooniga, mille sisuks on autoriõiguse kaitse. Paraku teeb see otsus peaaegu võimatuks lääne-euroopa kirjanduse tõlkimise, sest meie kirjastajad ja teatrid ei jõua tõlkimise eest nõuetavaid honoraare maksta. Eriti valitseb rahulolematust kirjanikkude peres.

Prof. M. J. Eisen 70-aastane.

28. sept. k. a. pühitses rahvaluule isiklik professor M. J. Eisen oma 70-ndat sünnipäeva. Sel puhul korraldati väsimatu töömehe auks omavaheline kinnine aktus Tartus, kus südamlikke kõnesid peeti ja juubilarile album annetati.

Eliisabet Aspe †.

26. aug. k.a. suri Pärnus vähjatõppe Eesti vanem naiskirjanik Eliisabet Aspe 67-nda eluaastas.

E. Aspe algupärastest töödest on tuttav „Enne ukse lukutamist“, „Kasuõde“, „Ennosaare Ain“, „Maantee päält“, „Meremehe mõrsja“, „Anna Dorothea“, „Küla veerel“ ja „Aastate pärast“.

E. Aspe kuulub meie ärkamisaja nooremasse kirjanikupõlve.

—o—

August Kitzberg †.

10. skp. k. a. suri kirjanik August Kitzberg. Kadunu põdes tüüfust, millest ta juba paranemas oli. Kuid ootamata tekkis kopsupõletik, millele tüüfusest kurnatud organism enam ei suutnud vastu pidada, seda enam, et viimane haigus õige terava kuju võttis. Reede hommikul 10. skp. kell 4.30 m. sulges hallpea senior-kirjanik jäädavalt silmad.

—o—

VI. Sokolov,

Vene gümn. õpetaja ja end. E. Ö. Liidu juhatuse liige, lasi endale 31. aug. k. a. Tallinnas enesetapmise eesmärgiga revolvrüst kuuli pähe. Kuul ei olnud surmav ja Sokolov paigutati raskelt ja elukardetavalt haavatuna haigemajja, kus operatsioon tehti ja kuul pealuust välja võeti. Praegu on Sokolov paranemas.

Traagilise sündmuse põhjuseks peetakse õnnetut abielu.

—o—

Õiendus.

„Kasvatuse“ eelmisse numbrisse on sattunud eksitavaid trükkivigu, mida toimetustalajast vabandada palub:

338. lhk. I veerg 12. rida alt „Alateadvuse“ pro „Alateadvuse“; 339. lhk. I veerg 1. rida ülalt „Varanduse ise“ pro „Varanduselise“; 343. lhk. II veerg 19. rida alt „juhutati“ pro „jutustati“; 344. lhk. II veerg 9. rida alt „VI“ pro „IV“; 345. lhk. I veerg 5. rida ülalt „kör.“ pro „körvu“; 366. lhk. I veerg 3. rida alt „labtris“ pro „lahtris“; 368. lhk. I veerg 22. rida alt „kõikub“ pro „kõigub“; 369. lhk. II veerg 26. rida alt read segi läinud, peab olema . . . „et kõige selle asja juures olevat süüdi E. Öp. Liidu juhatuse, kes seisvat algkooliõpetajate mõju all“.

Toimetust.

Õpetajad — kasvatajad!

Kui noortel puudub nende meeli valdav tegevus ja huviala, satuvad nad enamasti pahule tegudele ja halvule teile ega allu enam Teie kasvatavale mõjule. Kuid

NOORUSMAA

tellimisega kõrvaldate selle hädaohu.

„Noorusmaa“ sisaldab ainult väärtuslikku, huvitavat ja noorte kohast lugemismaterjali.

„Noorusmaa“ jutustused, luuletused ja pildid harivad noorsoo maitset.

„Noorusmaa“ mitmekesised ülesanded, raadio osakond ja „Noorte vald“, kus noorte oma tööd ilmuvad, pakuvad noorsoole meelivaldavat tegevust ja vaimurikast ajaviidet ning äratavad kõige ükskõiksemaski lapses tegutsemishimu ja pakuvad loomisrõõmu.

„Noorusmaad“ ei tohi seepärast tellimata jätta ükski õpetaja ja kasvataja, sest „Noorusmaa“ on noorte elujuht.

„Noorusmaa“ ilmub kaks korda kuus ja maksab veerandaastas 100 mrk., poolaastas 200 mrk., aastas 400 mrk. Tellida saab igast postkontorist.

„Noorusmaa“ I aastakäiku on veel saada.

Hind kerges köites I poolaasta 100 mrk., II poolaasta 200 mrk.

Kokku 496 suurt lehekülge 300 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.